Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

NAJER FOLKSBLAT

פרייז 30 גראשען

היינט 20 זייטען

לאדזשער פאלקסבלאט

№ 224	Łódź, Piątek, 28 września 1934 r.	צוועלפטער יאהרגאנג	לאדז, פרייטאג, י״ט תשרי תרצ״ה	№ 224

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — 224-71 .אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל

די בעוואוסטע יודישע שאקאלאד=פאבריק אין לאדז „ZŁOTY RAJ" אינהאבער: ש. האלפערן

מאכט בעקאנט די ג' קונדשאפט, דאס צו די קומענדיגע ימים=טובים איז פארזעהען מיט א רייכען אויסוואהל פון די בעסטע שאקאלאדען און קארמעלן קאנסומענטען וויגשע אויך אונזערע א גמר חתימה טובה

פארקויפס-שטעלען: Piłsudskiego 50, Zawadzka 11, Śródmiejska 7

זאל פילהארמאניע
20 נארוטאוויטשא 20

היינט, פרייטאג=צו=נאכטס, דעם 28-טען סעפט., 5³⁰ אוונט און צומארגענס שבת חוה״מ סוכות, 9 פריה
נאכן גרויסען ערפאלג ראש השנה און יום כיפור אין זאל פילהארמאניע וועט דער בעוואוסטער אבערקאנטאר

דוד קוסעוויצקי

דאווענען מעריב, שחרית און מוסף
מיט א גוט-איינשטודירטען כאר פון 40 פערזאן
אונטער דער ליישונג פון בעוואוסטען דיריגענט ל. רובין

די הכנסה איז בעשטימט לטובת דעם ניי-געגרינדעטען פילאנטראפישען פעראיין „עזרה מהר״ה" (גיכע הילף), וועלכע בעזיצט דאקטוירים=הילף, נאכט-פאגאטאוועג, אפטייק, אמבולאטאריום און א סאנאטאריום. בילעטען אויף פרייטאג-צו-נאכטס פון 50 גר. ביז 1 זל. און אויף שבת פון 75 גר. ביז 1 זל. צו בעקומען אין דער טערקישער קאנדיטאריי פיעטריקאווער 12 און אין וויין-האנדעל פון עזרא שיקיער פילנאצקא 1 און אין דער קאסע פון פילהארמאניע. פאר פרויען ספעציעלע רעזערווירטע פלעצער. בילעטן ווערן פערקויפט נאר ביז ליכט-צינדען.

רעליג. ציוג. סאצ. פארטיי „דת-ועבודה"
לאדז, פלאץ וואלנאשטשי 6
שבת, דעם 29/9 ד. י. 3 נאכמ.
קומט פאר
א רעפעראט
פון ה' פנחס וואסערמאן ווארשא
יו״ר פון ועד-הפועל
א.ד.ט. „די אידעאלאגישע פראבלעמען פון דת=ועבודה" (מיט דיסקוסיעס)
איינגאנג פריי!

„דער בערזען=סוחר"

דאס איז דער נאמען פון נייעם ראמאן, וואס הויבט זיך אן זונטאג צו דרוקען אין דעם

„נייעם פאלקסבלאט"

אין דעם דאזיגען ראמאן ווערט אויף א העכסט-שפאנענדען אופן געשילדערט דאס געהיימניש-פולע לעבען פון א גאנצער רייה פערסאנאזשען אויף דער יודישער גאס.

„דער בערזען=סוחר"

דאס איז א מערקווירדיגע ריזיקאנטישע גע-שטאלט, ארום וועלכער עס שווינבלען און גריב-לען אין די נעצען פון פערשידענע תאוות און ליידענשאפטען, קאמבינאציעס און אפערעס כל'ערליי יהידים, וואס ווערען דורכ'ן גורל אריינ-געפלאנטערט אין קאלידעסקאפ פון זיינר און שווינדעל.

זייער טראגיש לעבען און אויסלעבען=זיך וועט איהר לעזען אין

„דעם בערזען=סוחר"

וואס הויבט זיך אן צו דרוקען
איבערמארגען, זונטאג —
אינ'ם פערגרעסערטען ערב=יום=טוב=נומער.

בעקאנטמאכונג
מיר נעהמען אן אויף לייזן אלע ארט וואגען צו
ראהען = אפרעטירן
ווי אויך צום צוזלינען אלע ארט גארנען
געגען זאפארטיגע אויסצאהלונג.
אקצ. געז.
יעקב קעסטענבערג,
לאדז, ד״ר שטערלינגא 26. טעל. 141-47.

וויכטיג פאר עולים קיין ארץ=ישראל
די עקספ. פירמא „POLTRANS"
נארוטאוויטשא 27. טעל. 155-27
וועלכע בעזיצט א שטענדיגען פערטרעטער אין תל-אביב, בעזארגט אין פערלויף פון 14 טעג זעמטליכע באגאזשען נאך ארץ-ישראל צו מעסיגע פרייזען.
BIURO TRANSPORTOWE
„POLTRANS"
Łódź, Narutowicza 27, tel. 155-27.

פאר גאלד, ביזשוטעריע
און לאמבארד-קוויטעס
צאהלט די העכסטע פרייזען
איזידאר פיאלקא
פיעטריקאווער 7.

אויערן, נאז און האלז קליניק
מיט בעטען פון Dr.
Z. Rakowski
פיעטריקאווער 67, טעל. 127-81
נעהמט אן שטענדיגע קראנקע (צווויי קאפעראציע א. ז. וו.) ווי אויך אמבולא טארישעס פון 11—2 און פון 5—8 אוונט.

Dr. med.
W. LUBRANIECKI
צורייקגעקעהרט
אלעע 1. מאי (פאסאזש-שולץ) 21
טעלעפאן 108-65.
נעהמט אן פון 4 ביז 6 נאכמיטאג.

Dr. H. RAKOWSKI
chor. wewnętrzne
POWRóCIŁ
i przeprowadził się z Zawadzkiej 8
na ul. Trauguta 5, tel. 137-34.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער נעהרטער פרוי און קינדער פעלטא צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער אונפערגעסליכען מאן און פאטער, אונזער געעהרטען פערוו.-מיטגליד און מיט-גרינדער פון „מחזיקי חולים"
משה פעלטא נ״ע
זייט געטרייסט מיט המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים.
די פערוואלטונג
פון מחזיקי חולים קאליסקיעגא 120

דרינגענדע אזהרות פון לאדזער ראבינאט

אויף דער היינטיגער פלענאר-זיצונג האט דער ראבינאט בעשלאסען:

1) נאכאמאל שטרענג צו ווארנען די פיש-הענדלער, נישט אריינצוברענגען קיין פיש אים שבת; אין געגענפאל וועלען די פיש גע'אסר'ט ווערען.

2) מזהיר צו זיין שטרענגסטענס די בעקערס, וואס ער-לויבען זיך מחלל-שבת צו זיין, אז זייער געבעקס וועט ווערען גע'אסר'ט — אויך דאס געבעקס, וואס ווערט פערקויפט אין פער-שידענע געוועלבער-אפנעמער — און די מחללים וועלען גע-שטעמפעלט ווערען אלס נאציאנאלע בוגדים.

3) צוליב דעם, וואס פיל מיינען, אז דער זמן פון יו״ט-איינגאנג איז א שפעטערער ווי שבת איז דער ראבינאט מודיע, אז יעדער יו״ט הויבט זיך אן גלייך מיט'ן זמן פון ליכט-צינדען פון א שבת פריהער.

4) נישט צו קויפען קיין ערבות (הושענות), וואס זענען געווארען געריסען אים שבת.

5) יעדער יוד דארף מאכען א יעהרליכע היתר-עסקא, וועלכע פארמולארען קאן מען אונטערשרייבען ביים ראבינאט, אהן שום אפצאהל, במשך פון 3 טעג נאך סוכות.

ועד הרבנים לעדת לאדז.

לאדז, ב' דחוה״מ, רצ״ה 27, 9. 34

אין דעם טאג פון שמחת תורה.

עס דערנענטערט זיך דער טאג פון שמחת תורה. נאך די שווערע תשובה-טעג, וועט אין דעם טאג אומעטום הערשען פרייד און צופרידענהייט. ביי א סך מויזענטער פאמיליען, וועט די שטימונג זיין לוסטיגער, וויל גראדע פאר די יום טובים אין דער צייט, ווען יעדער קלערט ווי צו נעמען אויף יום טוב, האט א שיין געטען דאס גליק אין דער צייט פון דער ציהונג פון דער 4-טער קלאס, ווען עס זענען ארויס 49.209 געווינסען אויף א סומע פון 15.998.200 זל. און האבען בעגליקט א גרעסערען טייל שפילער און דעם גאנצען לאנד, מאכענדיג א סוף צו זייערע טאג-טעגליכע זארגן.

אין טאג פון שמחת תורה, ווען איהר וועט פרייליך פערברענגען געדענקט, אז א דאנק דער מלוכה-לאטעריע קענט איהר אין די קורצסטע צייט פערברענגען טעג פון צופרידענהייט און גליקליכקייט. עס דערנענטערט זיך די ציהונג פון דער 1-טער קלאס פון דער 31-טער מלוכה-לאטעריע, וועלכע צאהלט פאר 16.000 געווינסען אויף א סומע פון 1.452.600 זל.

מ'דארף זיך גלייך פרובירען מיט א לאס. דאס גליק קען א שיין טון, און עס וועט אייך געבען די מעגליכקייט פון פרייד און גליק.

אין דער בעוואוסטער 7=קל. שולע פון
ש. זשעלאנקא
פילסודסקיעגא 70 (ווסכאדניא) פראנט, 1 שטאק
ווערען אנגענומען שילער פון 5½ יאהר אן. אין דער שולע ווערט געלערנט א הויך קלגעמיינע למודים לויט'ן רעגירונגס-פראגראם אלע יודישע למודים אין גרויסן מאסשטאב. א גרויס געוויכט ווערט געלייגט אויף דער העברעאישער שפראך. אין דער V און VI קלאס וועט אויך געלערנט ווערען די ענגלישע שפראך. דאס פער-סאנאל בעשטעהט פון ערשטקלאסיגע פעדאגאגישע קרעפטען
איינשרייבונגען פון 10—2 און פון 3—8.
צוליב דעם קריזיס זענען די פרייזן מעסיגע.

מענער-הימען

אכטונג! 25% ביליגער ווי איבעראל. ● זעמטליכע רעפעראטורען און פאסאנירען ווערען אויסגעפיהרט לויט דעם אויסלענדישען מוסטער.

די עלעגאנטסטע און מאדערנסטע און די נייעסטע פאסאנען און קא יוען, בעסטע קוואליטעט צום הערבסט- און ווינטער-סעזאן

הוט-געשעפט

בעקומט איהר נאר אין

F. WAJS, 9 Cegielniana 9

אויפפארערונג

דערמיט פאדער איך אויף צום לעצטן מאל די פירמע

„CUKROL"

אינה.: שמואל שאפירא, זגוואדקא 24,
אשר אבע שפירא, אל. I מאי 71,
שמואל גאלדפארב, זגערזשער 15,
אז זיי זאלן קומען לד"ת צו הרב ר' הערצל הארצשטארק מיטוואך, דעם 3. אקטאבער 6 א זייגער אוונד אין געגענפאל בין איך נישט פעראנטווארטליך פאר די ווייטערדיגע פאלגען.

ישראל משה זדאנאווסקי
אל. I מאי 71.

בעקאנטמאכונג

דערמיט מאך איך בעקאנט מיין ג' קונדשאפט, א צום בעפארשטעהענדען סעזאן איז מיין

הערן-שניידער-אטעליער

פערזעהען מיט די נייעסטע מאדעלן און נעהם אן ארבייט פון אייגענע און אנפערטרויטע סחורות צו מעסיגע פרייזען. רעיעלע און גוטע אויספירונג!

מיט אכטונג ז. ראפוף, קילינסקיעגא 153

טעלצען ווערען אויסגעפערטיגט אויפן ארט.

דאנקזאגונג.

דעם הארציגסטען דאנק דריק איך אויס דעם זעהר געשעצטען כירורג-ארטאפעד

ד"ר י. לוביטש פאלודניאווא 9

פאר זיין מיהפולער און ווירקזאמער אדורכפיהרונג פון דער אפעראציע אין דער צייט פון מיין קראנקהייט, אזוי ווי איך האב געהאט געבראכענע פיס און א דאנק זיין אפערירען מיך האב איך פולשטענדיג גלייכע פיס. איך ווינש איהם דערפאלג אויף זיין ווייטערדיגען מעדיצינישען געביט.

ח. ר. שמייסער, נאווא-זאזשעווסקא 11.

די ביליגסטע קוועלע פון

רעשטען

אויף פאלטענס און אנציגער

פאר הערן און דאמען

פון די בעסטע קוואליטעטן פון ביליצער און טאמאשאווער פאבריקען צו בעקומען נור ביי דער פירמע

M. TAŽBIR

לאדז, פיעטריקאווער 23
טעל. 226-39. — פריוואט-וואוינונג.

קאנקורענץ-פרייזען! קאנקורענץ-פרייזען!

Ogłoszenie.

Zarząd Miejski — Wydział Przedsiębiorstw Miejskich — w Łodzi ogłasza przetarg pisemny publiczny na dzierżawę kiosku-herbaciarni na Wodnym Rynku na przeciąg lat trzech.

Oferty składać należy w biurze Wydziału Przedsiębiorstw Miejskich ul. Narutowicza 65, pokój 7 do dnia 10 października 1934 roku, gdzie również można się dowiedzieć o warunkach przetargu.

Łódź, dnia 27 września 1934 roku.

Zarząd Miejski w Łodzi.

3 דאס לאנגיעריגע בעקאנטע און רעיעלע 3

טוך און קארט-געשעפט

Herman WŁOSKI

רעיעלע בעהאנדלונג!

(עקזיסטירט פון 1910)

לאדז, נאוואמיעסקא 3, טעל. 114-92

פראנט 2-טער שטאק

בעזיצט אויף לאגער צום הערבסט און ווינטער-סעזאן דעם גרעסטען און שענסטען אויסוואהל פון די

ביליגסטע הערען און דאמען-שטאפען

אין זעמטליכע פארבען און מוסטערן פון ענגלישע, ביליצער, טאמאשאווער סחורות א.א. געניועפאבריק-פרייזן!

3 געדענקט די אדרעס! קומט און איבערצייגט אייך! 3

אלע ארט גארדינען

ווי אויך פערשידענע קאפען און טיש-דעקען, בעקומט מען אמביליגסטען און צו קאנקורענץ-פרייזען, נאר אין דער לאנגיעהריגער פירמע

L. Elbaum

26 NOWOMIEJSKA 26
פראנט 1-טער שטאק.
קומט אין איבערצייגט אייך!

שיימלען

צו בעקומען
קערש
סמווראווא 15

דאס אנאליטיש-באקטעריאלאגישע לאבאראטאריום פון מעדיצין. אנאליזען

„היגיענא"

גדאנסקא 31a, טעל. 192 64
נעמט אן אלערלעי אנאליזן צו לעטשבנגע פרייזן. אויפ'ן ארט א פיזיקאליש-טעראפישער קאבינעט.

7.50 זל. אטוואצק 7.50 זל.

טעגליך קלימאטישע וואלד-סטאציע טעגליך

Sanatorjum D-ra med. W. PRZYGODY

לונגען-אפטיילונג: ס'ווערען געהיילט לונגען-קראנקע לויט די נייעסטע מעטאדען.

כירורגישע אבטיילונג: עס ווערען געמאכט: אדמע, איבער-ברעכונג פון פערוואקסונגען, דורכשניידען פונ'ם נערוו א. ז. וו.

ספעציעלער פאוויליאן: ריטשאלט-פרייזען צוגעפאסט צו דער איצ-טיגער קריזיס-צייט נעמען ארום: פולע אויסהאלטונג, מעדיצין, אויפזיכט, רענטגען, אנאליזען א. א.

כשר'ע קיך! געשמאקע כשר'ע קיך. כשר'ע קיך!

פאר רעקאנוואלעסצענטען זארגפעליגע אויפזיכט.

Dr.

Wajnberg

ספעצ. פון לונגע, הארץ און סקלעראזי-קראנקהייטען
וואוינט יעצט פיעטריקאווער 145
טעל. 126-02.
נעמט אן פון 9—10 פריה, 3—5, 8—9 אוו.

באר אנגעלסקי

די עכטע גוטע און כשר'ע ווייגען

פון דער בעקאנטער פירמע

מענדל בארנשטיין „בארווין"

לאדז, נאוואמיעסקא 30

איז צו בעקומען ביי מיר צו די זעלבע פאבריקס-פרייזען.

איך בעזיץ שוין אויף לאגער דעם נייעם סארט אונגער-ווייין נ"ר 60 צו די נאך נישט געוועזענע פרייזען

א ליטער אונגער-וויין נ"ר 60 זל. 3.40 א האלבען ליטער 1.85

מיט אכטונג באר אנגעלסקי אינה. ש. קארא

לאדז, פיעטריקאווער 23 טעל. 152-49

בעמערקונג: מיין לאגער איז אויך פערזעהן מיט אלע סארטען שנאפסען און ליקערען צו נאמינאלע פרייזען.

באר אנגעלסקי

Dr. med.

Haltrecht

ספעציאל-ארצט פאר הויט-און געשלעכטס-קראנקהייטען
פיעטריקאווער 10, טעל. 245-21
נעמט אן פון 8—11 פריה און פון 1³⁰—2³⁰ מיטאג און פון 7—9 אוונד.
זונטאג פון 10—1 פאטאג.
אלע ארט אנאליזען.
פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזן!
פאר פרויען א ספעציעלער ווארטע-זאל.

דעם עכטען גוטען כשר'ן ביליגען

ווייו אויף יום-טוב

בעקומט מען אין דעם בעקאנטען וויין-געשעפט פון

ע. שיקיער

אינהאבער: ישראל שיקיער

לאדז, פולנאצנא 1, טעל. 107-84

Dr. med.

Leon Famil!er

אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען
האט זיך איבערגעצויגען אויף
6. שערפיען 37 (בענעדיקטא)
נעהמט אן פון 5—7 נאכמ.

מודעה. ברוך-קראנקע' קריפעל!

ליידענדע אויף פערשידענע ביין-פערקריי-מונגען פון גוף (הויקערס)!

אין לאדז הייליט צום ערשטען מאל דער אמ'ער וועלט-בעריהמטער ספעציאליסט

Ortoped DYR. Natan Rapaport

פון וויען מיט 30-יעהריגער פראקטיק און נעמט אן פון 9 פריה ביז 1 בייטאג און פון 3 ביז 7 אוונד

אין לאדז, פילסודסקיעגא № 23

(פריהער וסכאדניא 23) טעל. 231-89

ברוך-ליידענדע! איהר קענט געזונד ווערן אהן בלוטיגע אפעראציעס ראטעוועט אייער געזונד כל-זמן ס'איז נאך צייט, ווייל דער ברוך ווערט גרויס ווי א מענשען-קאפ, די קישקעס ווערען פערדרעהט און מ'קען בראנדיג ווערען.

א הילף און א רפואה! דורך מיין מעטאדע ערפונדענע ספעציעל הייל-באנדאזשען, וועלכע האלטען צו די גרעסטע פערנאכלעסיגטע ברוכען און בעזייטיגען ראדיקאל מיט גאראנטיע ביי אנפאנגס-ברוכען. מיין ספעציאליטעט איז אויך: הייל-אפאראטען נאך דעם סיסטעם פון פראפעסאר ד"ר האפא, ד"ר העססינג און קאללאט. געגען אלערליי פערקריפלונגען, פערקרימטע פיס ווי אויך שמערצענדע פלאט-פיס פאר אמפוטירטע, אינוואלידען, אמעריקאנישע קונסט-פיס (סאלאן-ארבייט).

פאר דאמען נאך אפעראציעס קינסטליכע ברוסטען.

ביים אראפלאזען זיך פון מאגען, קישקעס און געבירט-מוטער, עמפפעהל איך ספעציעלע הייל-באנדאזשען לויט דעם סיסטעם פון פראפ. ד"ר גלענארד.

געדענקט די אדרעס:

ארטאפעדישע אנשטאלט 23 פילסודסקיעגא 23.

Dr. med.

M. Arbus

ספעצ. פאר אינערליכע קראנקהייטען
גדאנסקא 68, טעל. 114-12
צוריקגעקעהרט.

Dr. med. D. HELMAN

ספעציאליסט פאר האלז, נאז און אויערן-קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Piotrkowska 68, tel. 112-20
נעמט אן פון 10 ביז 12 און פון 5—7 אוונד.

צום קומענדיגען סעזאן

שיך

די לעצטע מאדעלען

עמפפעהלט

A. Ogórek

Łódź, Zawadzka 11.

בעמ.: א ספעציעלע אבטיילונג פון מענער-שיך.

פוילישע תשובה צו פראנקרייך

אויפ'ן פראיעקט וועגען מזרח=פאקט

פאריז, 27 (ספ. טעל.)

די פאריזער פרעסע האט היינט געבראכט די ידיעה, אז די פוילישע דעלעגאציע האט איבערגעגעבען דעם מיניסטער בארטו, אנ'ענטפער וועגען מזרח=פאקט.

ווי די „האוואס"-אגענטור גיט איבער ווערט געזאגט אין דער פוילישער תשובה, אז פוילען קען נישט געבען איהר הסכם אויף דעם פראיעקטירטען מזרח=פאקט לויט'ן איצטיגען כאראקטער.

די פוילישע נאטע קען מען אבער נישט בעטראכטען אלס דאקומענט, וואס ווארפט אפ דעם דערמאנטען פראיעקט. עס איז נאך געבליבען אנ'אפענער וועג צו ווייטערדיגע שמועסען צווישען פאראינטערעסירטע מלוכות.

ווייטער גיט „האוואס" איבער. אז אין דער פוילישער ענטפער נאטע ווערט אויך אנגעוויזען, אז פוילען שטרעבט צו פריינדליכע בעציהונגען צווישען אלע אייראפעאישע פעלקער. די פוילישע רעגירונג פעררופט זיך אויך אויף דער פויליש-פראנצויזישע פריינדשאפט און אויף דעם געשלאסענעם נישט אנגרייף פאקט מיט די סאוויעטען.

סאאר=געביט וועט נישט איבער=געהען צו דייטשלאנד

אויב ס'וועט נישט געזיכערט ווערן די רעכט פון די מינדערהייטן

גענף, 27 (יט"א טעלעגראפיש)

די מעמאראנדום פון די יודישע קערפערשאפטען וועגען סאאר-געביט, וועט בעטראכט ווערען אויף דער נאוועמבער-סעסיע. דער פארזיצער פון דער סאאר-געביט קאמיסיע אלאיזי, וועט פריהער קאנפערירען מיט די דייטשע פארשטעהער.

אין די פעלקער-בונד קרייזען האלט מען, אז דער פעלקער-בונד וועט נישט אקצעפטירען דאס איבערגעבען דעם סאאר-געביט צו דייטשלאנד, אויב דייטשלאנד וועט נישט זיכערען די רעכט פון די מינדערהייטען.

פערקלענערט דעם אפצאהל פאר קאסע-טשעקען

ווארשא, 27 (טעלעפאניש)

אויף דער לעצטער זיצונג פון פ. ק. א. איז בעשלאסען געווארען צו פערקלענערן די אפצאה=לען פאר קאסע-טשעקען פון 1 אקטאבער אן: ביז 100 זל. — 10 גר. ביז 1,000 זל — 20 גר. העכער פון 1,000 זל. — 50 גר.

יודישע דאקטוירים בעזייטיגט

פון דער ווינער קראנקען קאסע

ווין, 27 (יט"א טעלעגראפיש)

פון דער ווינער קראנקען-קאסע פאר האנדעלס אנגעשטעלטע, זענען בעזייטיגט געווארען 16 יודישע דאקטוירים. נאך 130 יודישע דאקטוירים זאלען בעזייטיגט ווערען.

ווינער יודישע קהלה פראטעסטירט

געגען געטא פאר יודישע שול קינדער

ווין, 27 (יט"א טעלעגראפיש)

אויף א פלענאר-זיצונג פון דער יודישער קהלה איז אנגענומען געווארען א שארפע-פראטעסט-רעזאלוציע געגען איינפיהרען א געטא פאר יודישע שול-קינדער.

מעטאל-בעטען
מאטראצען אלער ארט
קינדער=וועגעלער
אין א רייכען אויסוואהל.
וויזשימאטשסעס, אייז-קאסטענס, פעלד-בעטען פאטענט „Perfekt" א. ד. גל. קויפט מע אמביליגסטען אין דער עלטסטער און רעיעלסטער פירמע
J. B. WOŁKOWYSKI
עקזיסטירט פון יאהר 1896
פאבריקס-לאגער:
לאדז, נארוטאוויטשא 11
טעל. 137=70
געדענקט דעם אדרעס!
ספעצ. רעפעראטור-ווערקשטעל און לאקירעריי

די וועלט-בארימטסטע דאקטוירים האבען פעסטגעשטעלט, אז 75 % קראנקהייטן אנטשטייען צוליב אבסטרוקציע.
א קראנקער מאגן איז די היכטיקסטע סיבה פון אנטשטיין פון קראנקהייטן, — פאראומרייניקט דאס בלוט און שאפט א שלעכטע שטאף-ועקסלונג.
ZIOŁA Z GÓR HARCU
D-ra LAUERA
ווי עס האבן פעסטגעשטעלט די גרעסטע דאקטוירים, זענען זיי אן אידעאל מיטל פאר געזונט מאכן דעם מאגן, באזייטיקן אבסטרוקציע, זענען א לייכט רייניקונג-מיטל. פארלייכטערן די אויפגאבע פון די פארדייאונג-ארגאנען, פארשטארקן דעם ארגאניזם און היילן דעם אפעטיט.
ZIOŁA Z GÓR HARCU D-ra LAUERA
באזייטיקן די ליידן פון לעבער, נירן, גאלשטיינער, העמארידן-ליידן, רעוומאטיזם, און ארטעריאסקלעראזיס.
די פרייז פון א שאכטל 1,50 זל.;
א דאפלט-שאכטל 2.50 זל.
צו בעקומען אין אפטייק און אפטייק-סקלאדן.

PISCHINGER Fabryka w Krakowie
ODDZIAŁY w ŁODZI
Narutowicza 2, tel. 139-77 •• **Piotrkowska 34,** tel. 177=49
עמפפעהלט דעם גרעסטען אויסוואהל פון אלערליי
שאקאלאד, וואפלעס און טארטען.
בילינסטע רעקלאמע-פרייזען.

שיך
דאמען, הערען= און קינדער=

פון ערשטקלאסיגער קוואליטעט פון די נייעסטע פאסאנען און א גרויסען אויסוואהל
צו זעהר צוגענגליכע פרייזען
עמפפעהלט
J. WINDMAN i SYN
דעטייל=פערקויף
לאדז,
פיעטריקאווער 35
מיר מאכען אויפמערקזאם די ג. קונדשאפט אויף דעם גרויסען אויסוואהל פון שילער- און
— קינדער-שיך —
די פירמע עקזיסטירט פון 1885.

וואוינונגען
צו פערמיטען פון 1-טען אקטאבער 3-טער שטאק, פראנט, פאלשטענדיג רעמאנטירט 3 צימער און 4 צימער מיט אלע בעקוועהמליכקייטען, אפיצינע 2-טער און 3-טער שטאק — 4 צימער מיט אלע בעקוועהמליכקייטען, בעשאפטס-לאקאלען פראנט, ווי אויך אין הויף, פארטער פון 1, 2 און 3 צימער.

נייהעריגס
ווערען געזוכט
פיעטריקאווער 114, אין דער גארדינען-פאבריק.

קירזשנער
Ch. W. TYGIER
Piotrkowska 114, tel. 200=67
צוריקגעקעהרט
נעמט אן בעשטעלונגען אויף לויפענדען סעזאן.

Lek. dentysta
St. Gelberg
זאוואדזקא 14, טעל. 108=33
צוריקגעקעהרט
נעהמט אן פון 10—2 און פון 4—7 אוו.

Dr. med. **M. FELDMAN**
ספעציעל-ארצט פאר אקושעריע און פרויען-קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Kilińskiego 113 (Nawrot 41)
Telefon 155-77.

Dr. med. **R. Zalcwasser**
CHIRURG
POWRÓCIŁ
Cegielniana 19, tel. 125-17
Przyjm. od 1—2 4—6i p p.

כעמיש=באקטעריאלאגישער לאבאראטאריום
מ. שאץ
לאדז, פעטריקאווער 37.
פיהרט אדורך זעמטליכע ערצטליכע אנאליזען פון אורין, בלוט, פלעגמע, אא.

Dr. med.
J. STEINBERG
צוריקגעקעהרט
זאוואדזקא 21, טעל. 137-17.

Lek. dent.
L. GECEWOWA
ZIELONA 3, tel. 131-91
powróciła
Przyjm. od 11–1 i od 3–8 w.

Dr. med. **S. HOLENDERSKA**
אויגען-קראנקהייטען
האט זיך איבערגעצויגען אויף
ANDRZEJA 32, m. 5
front, 2 piętro, tel. 173-66
נעמט אן טעגליך פון 11—12 און 7—8½ אוונט.

Dr. med. **Niewiażski**
ספעציאליסט פאר סיפיליס, טריפער און הויט-קראנהייטען. בעהאנדלונג פון מענער-שוואכע
אנדזשעיא, 5 טעל. 159-40
צוריקגעקעהרט
נעהמט אן פון 8—11 און פון 5—9 אוו. זונטאג און יום-טוב פון 9—1 פארמיטאג. בעזונדערער ווארטע-זאל פאר פרויען.

DR.
M. Lerner
sp. chorób dzieci
Zachodnia 64, tel. 113-09.
powrócił
Przyjm. od $2^1/_2$ do 5 pp.

Masażysta
S. Kajzer
צוריקגעקעהרט
27 Zawadzka 27
tel. 186-08.

Dr. med.
G. Fridstein
אינערליכע קראנקהייטען
האט זיך איבערגעצויגען אויף
ציגעל=גאס 11, טעל. 117-95
נעהמט אן פון 6—7¼ אוונד.

1934 — 1935
ZIMA
BĘDZIE OSTRA
Grypy, zapalenia płuc i inne schorzenia was oczekują
UBEZPIECZAJCIE SIĘ
— NA —
WYPADEK CHOROBY
Piotrkowska 91
telef. 232-51.

Dr. med.
J. Szreiber
כירורג
צוריקגעקעהרט
9 Narutowicza 9
tel. 122-95.
נעמט אן פון 2 ביז 3 און פון 7 ביז 8³⁰ אוונט.

Dr. med.
Z. DATYNER
אוראלאג
ספעצ. פאר נירען, בלאז און אורין-קראנקהייטען
ZACHODNIA 59a, tel. 148-95
נעהמט אן פון 2—3 און פון 6—8 אוו.

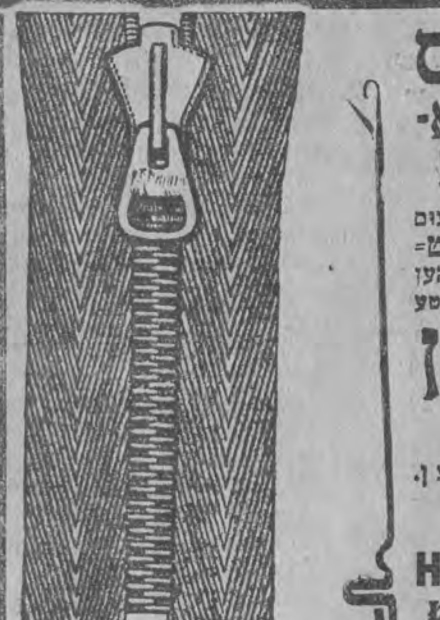

וויכטיג ביים
פאר סוועטער און טריקא-טאזש-פאבריקאנטען!
דערמיט מאך איך בעקאנט, אז צום איצטיגען סעזאן איז מיין הורט=גאלאנטעריע-געשעפט פערגרעסערט מיט א גרויסען אויסוואהל פון די בעסטע
ריין=פערשלוסן
ווי אויך שטריק-נאדלען
צו אויסערסט ביליגע פרייזען.
קומט און איבערצייגט אייך!
מיט אכטונג
H. AFPELBAUM
Łódź, Północna 2,
tel. 142-92
P. K. O. 68-384.

Dr. med.
I. GAJST
זגערזשער 40
נעמט אן פון 10³⁰, 11³⁰ און פון 5—7 נ"מ

Dr. med. **G. GERSZTAJN**
ספעציאליסט פאר אויגען-קראנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Traugutta 12, tel. 175-10.
נעהמט אן פון 11—1 און פון 7—8 אוו.

Lekarz-dentysta
G. Szymańska
3 נארוטאוויטשא 3
נעמט אן פון 3—8 אוונד

Dr. H. WEISHOFF
צוריקגעקעהרט
זאוואדזקא 23, טעל. 162-95
נעמט אן פון 2—3 און פון 6—7 אוונד.

בעזיכערט עסטרײַכ'ס אוּנאָפּהענגיגקייט

פראַנקרייך, ענגלאַנד און איטאַליע אונטערגעשריבן אַ דעקלאַראַציע אין גענף

גענף, 27 (ספּ. טעל.)

אין רעזולטאַט פון די אונטערהאַנדלונגען אין די לעצטע טעג האָבן די פערטרעטער פון פראַנקרייך, ענגלאַנד און איטאַליען אונטערגעשריבן אַ דעקלאַראַציע, וואָס פערזיכערט די אומאָפּהענגיגקייט פון עסטרייך, אין הסכם מיט די פערפּליכטונגען פון די טראַקטאַטן, וואָס ווערן געהאַלטן אין קראַפט.

געשלאָסן די סעסיע פון דער פעלקער-ליגע

גענף, 27 (ספּ. טעל.

היינט איז פאָרגעקומען די לעצטע זיצונג פון דער פעלקער-ליגע. נאָכ'ן ערלעדיגן אייניגע ענינים, האָט דער פאָרזיצער סאַנדלער געהאַלטן די שלוס-רעדע, אין וועלכע ער האָט צווישן אַנד. געזאָגט, אַז עס איז געווען נויטיג אויסצוהערן די מיינונגען וועגן דער מינדערהייטן-פראַגע און אַז דאָס אריינגעמען די סאָוויעטן אין דער ליגע איז אַ וויכטיגער עטאַפּ אין דער געשיכטע פון דער פעלקער-ליגע.

מיניסטער בעק צוריקגעפאָרען קיין וואַרשע

גענף, 27 (ספּ. טעל.)

מיניסטער בעק איז היינט נאָכמיטאָג אַרויסגעפאָהרען קיין וואַרשע.

אויף דער געוו. פּרעמיער סקולסקי איז פערמישט אין ענין זשיראַרדאָוו

וואַרשע, 27 (טעלעפאָניש)

איצט ווען עס טומעלט זיך אַרום די זשיראַרדאָווער פאַבריקען, האָט מען זיך דערמאָנט, אין דעם געוועזענעם פרעמיער-מיניסטער לעאָפּאָלד סקולסקי וועלכער האָט מיטגעווירקט דערצו, אַז די זשיראַרדאָווער פאַבריק זאָל אין יאָהר 1925 איבערגעגעבן ווערן צו די פראַנצויזען.

160 טויזענד יודישע תושבים פון ארץ-ישראל האָבן נאָך נישט די א"י-בירגערשאַפט

ירושלים, (י. ט. אַ.) אויף אַ פּרעסע-קאָנפערענץ, גערופן דורך ועד-הלאומי, האָט יצחק בן-צבי מיטגעטיילט, אַז אין א"י זענען נאָך פערהאַן זעהר גרויסע יודישע גרופן, וואָס האָבן ביז-איצט נאָך נישט געמאַכט קיין בעמיהונגען צו בעקומען די א"י-בירגערשאַפט, מחמת וואָס זיי קענען נישט געניסן פון וואַהל-רעכט און אַנדערע בירגער-פריווילעגיעס. לויט די ציפערן פון ועד הלאומי זענען אין א"י פערהאַן נישט ווייניגער ווי 160 טויזענד יודען, וואָס וואוינען אין לאַנד העכער 2 יאָהר און האָבן דעריבער די מעגליכקייט צו בעקומען די א"י-בירגערשאַפט, און נישט קוקענדיג דערויף רעכענען זיי זיך נאָך אַלץ אַלס בירגער פון זייערע אָפּשטאַמונגס-לענדער. לסוף האָט ה' בן-צבי אינפאָרמירט וועגן די בעמיהונגען פון ועד הלאומי צו בעווייגן די דאָזיגע עלעמענטן אין דער געוואונשענער ריכטונג און וועגן די שריט, וואָס דער ועד הלאומי נעמט אונטער צו ערלייכטערן זיי די א"י-נאַטוראַליזאַציע.

לעצטע יודישע אַרטיסטן ווערן בעזייטיגט פון דייטשער ביהנע

נקמה פאַר דער אויסלענדישער יודישער באָיקאָט בעוועגונג

בערלין (יט"א) לויט אַ פעראָרדנונג פון פראָפּאַגאַנדע-מיניסטעריום איז פון דער דייטשער ביהנע בעזייטיגט געוואָרען דער יודישער אַרטיסט מאַקס האַנסען, וועלכער האָט ביז איצט געקענט שפּילען אין דייטשען טעאַטער בלויז דערפאַר, וואָס ער איז אַ דענישער בירגער. מאַקס האַנסען איז ביי היינטיגען טאָג געווען איינער פון די בעסטע אַקטיאָרען אין דייטשלאַנד. אין דער פעראָרדנונג פון פּראָפּאַגאַנדע-מיניסטעריום ווערט געזאָגט, אַז מחמת די אַנטי-דייטשע באָיקאָט-רעזאָלוציעס פון דער יודישער וועלט-קאָנפערענץ אין זשענעווע דאַרף מען מורא האָבן, אַז דאָס ערשיינען פון מאַקס האַנסען אויף דער דייטשער סצענע איז צוליב אַרויסצורופן אַ שטערונג פון דער עפענטליכע רוה.

אויפ'ן יסוד פון דער זעלבער פעראָרדנונג איז פון דער סצענישער טעטיגקייט בעזייטיגט געוואָרען אויך דער בעריהמטער יודיש-דייטשער קאָמעדיען-אַרטיסט אָטאָ וואַלבורג, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס וואַלבורג איז אַ מלחמה-וועטעראַן און איז אין דער וועלט-מלחמה געווען אַ פראָנט-קעמפער פון דער דייטשער אַרמעע.

די לאָקאַלע נאַצי-אָרגאַנען אין דאָרטמונד האָבן פעראָרדנט דער אַדמיניסטראַציע פון דעם אָרטיגען קינאָ „קאַפּיטאָל" צו בעזייטיגען פון עקראַן די רעקלאַמעס פון יודישע פירמעס. אין דער פעראָרדנונג ווערט געזאָגט, אַז דייטשע קינאָס מוזען נאָכפאָלגען דעם ביישפּיל פון דייטשע צייטונגען, וואָס נעמען נישט אָן קיין יודישע אַנאָנסען.

מאָגען-שמערצען. מאָגען-דרוק. פערשטאָפּונג

דאַרם-פּוילקייט ווערען שנעל בעזייטיגט. געהעטעדיג אַ גלאָז נאַטירליך ביטערוואַ

Franciszka Józefa

קורץ פאַרן שלאָפען געהן, פערגעט דאָקטוירים. צו בעקומען אין אַלע אַפּטייקען און סקלאַד-אַפּטעקעס.

ראַדיאָ-פּראָגראַם

פרייטאָג, דעם 28. סעפּטעמ. 1934

6.45 פריהמאָרגען-אודיציע, 6.48 פּליטען, 7.58 גימנאַסטיק, 7.08 פּליטען, 7.50 רעקלאַמע-קאָנצערט, 11.57 צייט-סיגנאַל, 12.03 ידיעות, 12.03 פּרעסע-איבערזיכט, 12.10 סאַלאָן-מוזיק, 12.45 אַ שמועס פאַר פרויען, 1 ידיעות פון טאָג, 1.05 פּליטען, 3.30 עקספּאָרט-ידיעות, 3.35 בערזע, 3.45 לייכטע מוזיק, 4.45 אודיציע פאַר קראַנקע, 5.15 קאָנצערט, 6 פּליטען, 6.10 רעפּערטואַר פון די טעאַטערן, 6 15 פּאָפּולערע איטאַליענישע מוזיק, 7 פּליטען, 7.30 לידלעך, 7.50 ספּאָרט-ידיעות, 8.05 מוזיקאַלישער שמועס, 8.15 סימפ. קאָנצערט, 10.30 רעציטאַציעס פון פּאָעזיע, 10.40 רעקלאַמע-קאָנצערט, 11 ידיעות, קאָמוניקאַטען, 11.05 טאַנץ-מוזיק.

* *

פון אויסלאַנד

7.30 שטאָקהאָלם – קאָנצערט, 8 לאָנדאָן – בעטהאָווען-אָווענד, 8.30 שטראַסבורג-אָפּערעטקע, 8.45 מיילאַנד-אָפּערעטקע, 9.15 וויען-קאָנצערט, 9.45 רוים – סימפ. קאָנצערט.

שבת דעם 29-טען סעפּטעמבער

6,45 פריהמאָרגען אודיציע, 6.48 פּליטען, 6,58 גימנאַסטיק, 7,05 פּליטען, 7,50 רעקלאַמע קאָנצערט, 11,57 צייט סיגנאַל, 12,05 פּרעסע איבערזיכט, 12,10 סאַלאָן קאָנצערט, 1 ידיעות פון טאָג, 1.05 פּליטען, 3,30 עקספּאָרט ידיעות, 3,35 בערזע, 3.45 פּליטען, 4,30 הערשפּיל, 5 סאָליסטען קאָנצערט, 5,50 „הויז און פאַמיליע", 6 פּליטען, 6,10 רעפּערטואַר פון די טעאַטערן, 6.15 קאָנצערט. 6,45 רעפּאָרטאַזש, 7 טאַנץ מוזיק, 7,50 ספּאָרט ידיעות. 8 ליטעראַרישע סקיצע, 8,15 רעקלאַמע קאָנצערט, 8,30 מוזיקאַלישער שמועס, 8,45 טראַנסמיסיע פון רוים (אָפּערע) אין דער פּויזע – אָוונט ידיעות, 11 ידיעות, קאָמוניקאַטען, 11,10 רוסישער הומאָר, 11,40 קאָנצערט.

* * *

פון אויסלאַנד

8 לאָנדאָן – סימפ. קאָנצערט, 8 פּאַריז – אָפּערעטקע. 8,45 מיילאַנד – אָפּערע.

די עלעגאַנטסטע מענער-

העמדן

צום הערבסט- און ווינטער-סעזאָן
אין אַלע וועלט-מאַרקען, בעקומט איהר
אין דעם קאָמפּאַרטס-איינגעאָרדנטען פון

הויז-געשעפט

B. Kleinbaum

Piotrkowska 31

31

מעסיגע פרייזען!

סאָלידע בעדינונג!

עלעגאַנטסטע ספּאָרט-היטלעך שטענדיג אויף לאַגער.

„נישט צוליב'ן יודישען באָיקאָט איז געפאַלען דער דייטשער עקספּאָרט-האַנדעל"

טרייסט זיך גערינג'ס אָרגאַן „נאַציאָנאַלע צייטונג"

בערלין, (י. ט. אַ.) „נאַציאָנאַלע צייטונג" (עסען), וואָס גילט אַלס אָרגאַן פון גענעראַל גערינג, פּרובט אין אַ לייט-אַרטיקעל דורכפיהרען דעם בעווייז, אַז די ירידה פון דייטשען אינטערנאַציאָנאַלען האַנדעל איז נישט קיין פּועל יוצא פון אויסלענדישען יודישען באָיקאָט פון דייטשע סחורות. דער אויטאָר פון אַרטיקעל ערקלערט, אַז די ירידה פון דייטשען עקספּאָרט ערקלערט זיך מיט די עקאָנאָמישע באַריערען, וואָס פרעמדע מלוכות האָבן ביי זיך איינגעפיהרט געגען דייטשע סחורות.

דער אויטאָר הויבט אָן מיט אַ שאַרפען אַנגריף אויף דער לעצטער יודישער וועלט-קאָנפערענץ אין זשענעווע. די באָיקאָט רעזאָלוציעס פון דער זשענעווער קאָנפערענץ, פּרובט זיך דאָס בלאַט טרייסטען, האָבען נישט קיין גרויסע בעדייטונג, היות וויכטיגע יודישע אָרגאַניזאַציעס זענען אויף דער קאָנפערענץ בכלל נישט געווען רעפּרעזענטירט. און אין דער קאָנפערענץ האָט זיך נישט בעטייליגט אַפילו קיין איין איינציגער זאַכקענער פון אינטערנאַציאָנאַלען פינאַנס-וועזען און עקאָנאָמיק.

דער פאַקט – הייסט עס ווייטער אין דעם אַרטיקעל – וואָס דער דייטשער עקספּאָרט קיין א"י וואַקסט אַ כסדר'דיגען אויפשטייג, איז דער בעסטער בעוויז, אַז די יודישע וועלט-קאָנפערענץ אין זשענעווע האָט נישט קיין גרויסע בעדייטונג. דאָס איז אויך אַ בעוויז דערפאַר, אַז די ירידה פון דייטשען עקספּאָרט האָט גאָרנישט צו טהון מיט דער יודישער אַנטי-דייטשער באָיקאָט-בעוועגונג.

Dr. med. Trepman

צעגעלניאַנאַ 4, טעל. 90-216

ספּעצ. פאַר סיפיליס, טריפּער און הויט-קראַנקהייטען, בעהאַנדלונג פון מענערשוואַכע אויך אַלע אַרט אַנאַליזן נעהמט אָן פון 8–12 און פון 5–9 אָוו. זונטאָג און יום-טוב פון 8–1. בעזונדער'ע וואַרטע-זאַל פאַר פרויען

Dr. med.

P. KOTOK

אינערליכע קראַנקהייטען

ŻEROMSKIEGO 44, telef. 114-25

צוריקגעקעהרט

נעהמט אָן פון 5 ביז 7 נאָכמיטאָג.

ראַטעוועט אייער געזונד

קראַנקע אויף רופּטורען (ברוך-קראַנקהייטען)

ספּעציעלע אָרטאָפּעדישע הייל-גומי-באַנדאַזשען פון מיין מעטאָדע העלפען ראַדיקאַל אונטער גאַראַנטיע אָהן אָפּעראַציעס פון אַלע מינים ברוך-קראַנקהייטען (רופּטורען) אַפילו די עלטעסטע און געפעהרליכסטע ביי מענער, פרויען און קינדער.

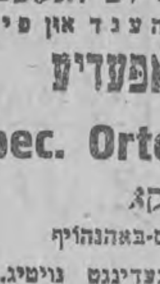

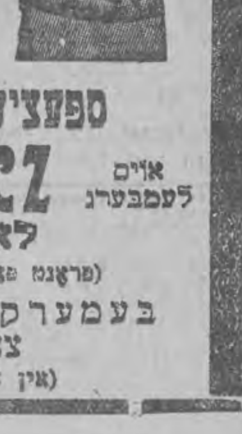

דאָס אַראָפּלאָזען זיך פון מאָגען און קישקעס בעזייטיג איך דורך פערלעגען ספּעציעלע אינדיווידועל צוגעפּאַסטע בויך-באַנדאַזשען. אויף אויסגעקרימטע רוקען-ביין (הוייקערס) אָרטאָפּעדישע הייל-גאָרסעטען אויף ביינער-שווינדזוכט און אַלע אַנדערע פעהלערן אָרטאָפּעדישע הייל-אַפּאַראַטען אויף פלאַטפוס.

ספּעציעלע איינלאַגען לויט גיפּס-מאָדעלען, אויך זשילאַטעס. – גומי-זאָקן לויט מאָס. קינסטליכע הענד און פיס

ספּעציעלער אנשטאַלט פאַר הייל-אָרטאָפּעדיע

Spec. Ortop. O. PETRYKIEWICZ

אויס לעמבערג

לאָדז, פּיראַמאָוויטשאַ 9 (אַלגינסקאַ)

(פראָנט פּאַרטער), טעל. 09-177 נאָהנט פון לאָדזשער פאַבריקס-באַהנהויף

בעמערקונג: דאָס ערשיינען פון די קראַנקע איזאונבעדינגט נויטיג. צאָהלרייכע דאַנקזאַגונגען און דאַנק-בריף.

(אין זגערזש אויף טלאַמאַצקאַ № 2 און № 4 אייגענע הייזער)

סענסאציאנעלע אראבישע מיטטיילונגען

וועגן לעגיסלאטיוו-ראט אין א"י

ירושלים. (יט"א) דאס יפו'ער אראבישע טאגבלאט „פעלעסטין" טיילט מיט, אז דער קאלאניאל-אמט האט זיך אנגעטראפען אויף „אונאיבערווינדליכע שוועריגקייטן" ביים רעאליזירען דעם פראיעקט פון סער ארטור וואוקאפ וועגען שאפען א לעגיסלאטיוו-ראט אין א"י. אלענפאלס, שרייבט „פעלעסטין", איז דער קאלאניאל-אמט זעהר פארזיכטיג אין דער בעהאנדלונג פון דעם פראיעקט.

לויט די אינפארמאציעס פון לאנדאנער קארעספאנדענט פון דעם בלאט, זאלען יודישע פארשטעהער (?) אין לאנדאן האבען ארויסגערוקט די פאדערונג, אז אין דעם לעגיסלאטיוו-ראט זאלען יודען האבען א גלייכע צאהל מאנדאטען וואס די אראבער און אז פון דער קאמפעטענץ פון ראט זאלען זיין אויסגעשלאסען די צוויי וויכטיגסטע אנגעלעגענהייטן, נעמליך — יודישע אימיגראציע און באדען-קניות. פון דער אנדערער זייט איז אבער סער ארטור וואוקאפ ענטשידען געגען דער פאריטעט-פאדערונג און בעשטעהט אויף דעם פאסטולאט פון א פראפארציאנעלער פערטרעטונג אויפ'ן יסוד פון וואהלען (?)

די פערהאנדלונגען ארום דעם ענין — אינפארמירט ווייטער דער „פעלעסטין" — זענען איבערגעריסען געווארען בלויז צוליב דער אינטערווענץ פון א פיהרענדער בריטישער פערזענליכקייט, וואס האט זיינער צייט געהאט פערנומען א הויכען אמט אין דער ציוויל-אדמיניסטראציע פון א"י. דאס בלאט פערענדיגט, אז אנ'ענדגילטיגען בעשלוס וועט סער ארטור וואוקאפ מיטברענגען קיין א"י סוף נאוועמבער, ווען ער וועט זיך אומקעהרען פון זיין רייזע קיין לאנדאן.

אין געגענזאץ צו די דאזיגע בעהויפטונגען פון דעם אראבישען בלאט דערוויסט זיך דער פארשטעהער פון דער יודישער טעלעגראפען-אגענטור פון די קרייזען פון דער א"י-רעגירונג, אז די שאפונג פון א לעגיסלאטיוו-ראט אין א"י דארף בעטראכט ווערען מעהר אדער וועניגער אלס א געשעהענער פאקט. הגם דער קאלאניאל-אמט האט זיך אנגעטראפען מיט א דעצידירטער אפאזיציע פון דער יודישער עפענטליכער מיינונג אין אלע קרייזען, איז אבער נישט אמת די בעהויפטונג, אז דער פראיעקט טרעפט אן אין קאלאניאל-אמט אויף „אונאיבערווינדליכע שוועריגקייטען". אמת איז בלויז, אז ווען נישט די ענטשלאסענע יודישע אפאזיציע, וואלט דער פראיעקט דורכגעגאנגען זעהר גלאטיג, וואס עס איז גישט דער פאל ביים איצטיגען שטאנד פון דעם ענין.

פון דער אנדערער זייט דארף אבער אויך פעסטגעשטעלט ווערען, אז דער פראיעקט פון לעגיסלאטיוו-ראט האט בכלל נישט געפונען קיין אלגעמיין=בעגייסטערטע אויפנאהמע אויך אין די אראבישע קרייזען, וואו די אפאזיציע געגען דעם פראיעקט איז נישט קיין אונבעדייטענדע. עס איז אבער נישט אויסגעשלאסען, דאס אויב אפילו די מעהרהייט יודען און אראבער וועט באיקאטירן דעם לעגיסלאטיוו=ראט, וועלען זיך דאך געפונען הן אראבישע, הן יודישע יחידים, וואס וועלען אננעמען נאמינאציעס אלס ראט-מיטגלידער. אמת, צווישען די אראבער איז א באיקאט-לאזונג נישט אזוי זיכער ווי צווישען יודען, הגם אויך טייל אראבישע קרייזען שטעלן זיך איין פאר א באיקאט. פון דער אנדערער זייט זענען אבער אין דער אראבישער געזעלשאפט גאנץ שטארק די טענדענצען צו אקצעפטירען דעם פראיעקט אלס ערשטען שריט צו א ברייטערער אויטאנאמיע. אין ישוב ווידער זענען דא עלעמענטען, וואס זענען איבערצייגט, אז די דאזיגע אינסטיטוציע איז נויטיג פאר דער איינשטעלונג פון בעסערע בעציהונגען צווישען יודען און אראבער, און די דאזיגע עלעמענטען וועלען וואהרשיינליך נישט אפווארפען די נאמינאציעס, וואס וועלען זיי געגעבען ווערען דורך דעם הויך-קאמיסאר, נישט קוקענדיג אויף דער ענטשלאסענער אפאזיציע פון דער איבערוויגענדער מעהרהייט פון ישוב.

נאצישער אריער-פרינציפ אין עסטרייכישע שולוועזען

גרויסע פערביטערונג צווישען עסטרייכישע יודן

וויען (יט"א) נאך דער איינפיהרונג פון שול-געהעטא פאר יודישע קינדער אין עסטרייך זענען אלע קינדער פון געטויפטע יודען איבערגעפיהרט געווארען אין די סעפאראט-שולען פאר יודישע קינדער. דערמיט איז אויך דורכגעפיהרט געווארען דער נאציאנאל-סאציאליסטישער אריער-פרינציפ אין עסטרייכישען שול-וועזען.

יט"א דערוויסט זיך, אז די עסטרייכישע רעגירונג האט בעקומען צוגעשיקט צאהלרייכע טעלעגראפישע אלארם-אנפראגען פון אויסלאנד, צי עס איז ווירקליך אמת, אז די רעגירונג האט ארויסגעגעבען א דעקרעט וועגען סעפארירען די יודישע קינדער פון די נישט=יודישע.

לאנדאן (יט"א) אין א דעפעשע פון וויען טיילט מיט די „טיימס", אז אין דער יודישער געזעלשאפט אין עסטרייך האט דער דעקרעט וועגען סעפאראטע שולען פאר יודישע קינדער ארויסגערופען א שטארקע פערביטערונג. די דייטשע נאצי-פרעסע, שרייבט דער „טיימס"-קארעספאנדענט, נוצט שוין אויס זעהר געשיקט דעם דאזיגען שריט פון דער עסטרייכישער רעגירונג. לסוף בעריכטעט דער קארעספאנדענט, אז די פערוואלטונג פון דער יודישער קהלה ערווארט דעם קאנצלער שושניג'ס צוריקקעהר קיין וויען, כדי אויפצונעמען אנ'אינטערווענץ וועגען ענדערן דעם דעקרעט.

ווידער „געהיימע יודישע פלענער צו בעהערשען די וועלט"

פלוידערייען פון אנ'ערנסטען דייטשען בלאט

בערלין, (יט"א) אונטער דער ריזען-אונטערשריפט „פריימויערער און די אליאנס איזראעליט גרייטען א פערשווערונג בעגען דייטשלאנד" דערצעהלט „אכט - אוהר - אבענדבלאט"ג אויף דער ערשטער זייט פון נומער וועגען עפצהרליכע קאנספיראטיווע פלענער אומצעווארפען די איצטיגע נאציאנאל-סאציאליסטישע רעגירונג פון דייטשלאנד, וואס ווערען פלומרשט אויסגעארבייט אויף דער איצטיגער סעסיע פון דער לאזשע „גרויסער אריענט". דאס בלאט פערזיכערט, אז אין דער אויסארבייטונג פון די פערשווערונגס - פלענער ארבייטען מיט די „אליאנס=איזראעליט" (כל ישראל חברים) און „בני ברית". די צייטונג איז אבער זיכער, אז תיכף, ווי עס וועט בעזייטיגט ווערען די אנאנימיטעט פון די פערשווערער, וועט אויך מוזען ליידען א מפלה דער „יודישער פלאן צו בעהערשען די וועלט".

טעאטער „פילהארמאניע"
גארוטשאוויטש-גאס 20, טעל. 213-84

3 שעה נחת, פרייד און הארציג געלעכטער!!!

ווייטערדיגע גאסטשפילען פון בעריהמטען ווארשאווער קליינקונסט-טעאטער

באנדע

מיט די שטערן פון יודישען רעווי-טעאטער אין פוילען, די ליבלינגען פון לאדזשער טעאטער-עולם (לויט א. ב.)

חנה גראסבערג	לילי ליליאנא	מאלווינא ראפעל
דוד לעדערמאן	לעאן ליבגאלד	הערמאן פעניגשטיין
זישע קאץ	אייזיק ראטמאן	

היינט, פרייטאג, 9 אוונט
מארגען, שבת, 4 נאכמיטאג און 9 אוונט

אויף טיש און אויף בענק!...

לאך-יאריד אין 2 טיילען, 20 בילדער מיט א פראלאג און עפילאג.
דירינענט: דוד בייגעלמאן. קאנפעראנסיער: הערמאן פעניגשטיין.
אינסם.: ראובן מארמאלאון: אדמ. לייט.: ב. גאדים.

ביליאג — ביליגע פרייזען!

בילעטען אין קאסע פון 11 ביז 2 און פון 5 נאכמ. — שבת א גאנצען טאג.

BERSON-OKMA
גומי-לעדער

הלוואה פאר דער יוד. אגענץ

ירושלים (יט"א) די פערהאנדלונגען צווישען דער עקזעקוטיווע פון דער יודישער אגענץ און איינעם פון די פיהרענדע באנק-הייזער אין ענגלאנד וועגען ערטיילען דער יודישער אגענץ א הלוואה פון 400 טויזענד פונט, געפינען זיך אויף א גוטען וועג. די הלוואה וועט אויסגענוצט ווערען אויף דעקען חובות, קאנסאלידירען אייניגע ישובים, ווי אויך אויף פערשידענע בעוואסערונגס-אינוועסטיציעס. (דואר היום").

אראבער שטעלן ארויס פיקעטן

ירושלים (יט"א) „אל דזשאמעא אל אראביא" טיילט מיט, אז אראבישע יוגענד-פערבאנדען פראיעקטירען געגענצווירקען די יודישע ארבייטס-פיקעטען ביי יודישע אונטערנעמונגען דורך איינשטעלען א סיסטעם פון אראבישע פיקעטען, וואס זאלען נישט דערלאזען יודען צו ארבייטס-פלעצער, ביי וועלכע עס זענען בעשעפטיגט אראבער. די אראבישע יוגענד-פערבאנדען זאלען זיך שוין האבען געווענדעט צו דער מאכט וועגען אנ'ערלויבניש אפצוהאלטען עפענטליכע מיטינגען, געווידמעט דער דאזיגער אנגעלעגענהייט.

אפגערופען דעם „קאנגרעס פון די אייראפעאישע מוזולמענער"

זשענעווע, (י.ט.א.) דער „קאנגרעס פון די אייראפעאישע מוזולמענער", וואס איז גערופען געווארען קיין זשענעווע אויף סוף ה. ח., איז אפגערופען געווארען. דאס רוב איינגעלאדענע מוזולמענישע געמיינדען האבען זיך אפגעזאגט צו שיקען דעלעגאטען מיט'ן מאטיוו, אז דער קאנגרעס איז נישט גענוג צוגעגרייט. די איניציאטארען פון דעם קאנגרעס (די סירישע אראבער עמיר שעקיב ארסלאן און איסאן על-דזשאברי) גלויבען אבער, אז דער קאנגרעס וועט קענען צושטאנד-קומען אין א שפעטערן טערמין, וואהרשיינליך דאס נעכסטע יאהר.

געשטארבען א בעקאנטער יודיש=אמעריקאנער פילאנטראפ לודוויג פאגעלשטיין

ניו-יארק, (י.ט.א.) נאך א הארץ-שלאק איז דא אין עלטער פון 63 יאהר געשטארבען דער בעקאנטער יודישער קאפיטאליסט און פילאנטראפ לודוויג פאגעלשטיין. דער פערשטארבענער האט גענומען א טעטיגען אנטייל אין יודישען עפענטליכען לעבען און האט זיך בעזונדערס פערדינט געמאכט פאר די אינסטיטוציעס פון אמעריקאנער רעפארם=יודענטום, א ברודער פון פערשטארבענעם טעאדאר פאגעלשטיין, לעבט אין לאנדאן.

נאך פאלעסטינא תל-אביב

נעהם איך גלייך מיט א שותף פון 7000 ביז 10.000 זלאטעס איין פערזאן. נעהנטערע אינפארמאציעס ערטייל איך פערזענליך. ערנסטע אפערטען גלייך אבצוגעבען אין אדמינ. פון דער צייטונג אונטער „Palestyna"

DR.
L. Czarnożył
וואוינט יעצט אויף
62 פיעטריקאווער 62
אונ נעהמט אן פון 9.30 ביז 10.30 פארמיטאג און פון 4—6 נאכמ.
ספעצ. הארץ-קראנקהייטען

דערנעהנטערונג פון סאַאַר־פּלעביסציט

דער אינערליכער קאַמף און די פאַרשטייענדיגע סכנות

אין פיר חדשים אַרום דאַרף פאָרקומען דער פּלעביסציט וואָס וועט ענטשיידען וועגען ווייטערדיגען גורל פון סאַאַר־געביט.

די איינוואוינער פון געביט האָבען אויסצוקלייַבען צווישען דריי מעגליכקייטען: פעראייניגונג מיט פראַנקרייך, פעראייניגונג מיט דייטשלאַנד און דאָס פערבלייבען פון סטאַטוס־קוואָ דאָס הייסט די פערוואַלטונג פון פעלקערבונד, פון די דאָזיגע דריי מעגליכקייטען שפּילען אַ ראָלע בלויז צוויי עווענטואַליטעטען: סטאַטוס קוואָ, און די פעראייניגונג מיט דייטשלאַנד.

צווישען די אַכט הונדערט טויזענט איינוואוינער פון דעם געביט ציילט די פראַנצויזישע נאַציאָנאַליטעט בלויז 15 טויזענד מאַן. 785 טויזענד געהערען צו דער דייטשער נאַציאָנאַליטעט. פיר פינף טויזענד זענען יודען. פּראַקטיש קומט אַלזאָ דער קאַמף פאַר צווישען די דייטשען, פון וועלכע איין טייל וויל זיך אומקעהרען צו דייטשלאַנד און דער אַנדערער איז פאַר דער אָפּהיטונג פון סטאַטוס קוואָ, ווי שטעלט זיך פאָר די כוחות־פערהעלטניש אין סאַאַר־געביט?

אויף דער געשטעלטער פראַגע איז נישט לייכט צו ענטפערען. דער דייטשער פּראָפּאַגאַנדע־מיניסטער ד"ר געבעלס איז „זיכער" אַז 92 פּראָצענט פון דער בעפעלקערונג וועט זיך אַרויסזאָגען פאַר צוריקקעהרען זיך צו דייטשלאַנד, און דער „פיהרער" גופא האָט אויסגעדריקט די האָפנונג אַז פאַר דייטשלאַנד וועלען זיך אַרויסזאָגען 99 פּראָצענט. אָפיציעל האַלט די דייטשע פּרעסע אַז בלויז „סעפּאַראַטיסטען און אַנדערע פעררעטער" וועלען זיין געגען דער צוריק־פעראייניגונג. דאָס הייסט, אַז אַ נישטיגע מינדערהייט איז געגען דעם צוריקקעהר צו דייטשלאַנד.

פערקעהרט, דער פיהרער, פון דעם אַנטי־היטלעריסטישען פראָנט מאַקס בראַון האַלט, אַז די אָנהענגער פון סטאַטוס קוואָ, די סאָציאַליסטען, קאָמוניסטען און אָפּאָזיציאָנעלע קאַטאָליקען וועלען בעקומען לכל הפחות זעכציג פּראָצענט שטימען. די צוקונפט וועט בעווייזען ווער עס איז דאָ גערעכט. די אויסזיכטען פון די אָנהענגער פון צוריקקעהרען זיך צו דייטשלאַנד שטעלען זיך פאַר נישט שלעכט שוין פשוט דערפאַר, ווייל זיי האָבען גאָר בעדייטענדע מיטלען אויף אַגיטאַציע און טעראָר אין זייערע הענט געפינט זיך כמעט די גאַנצע פּרעסע פון סאַאַר־געביט, אַ חוץ דעם שטייען אַלע דייטשע ראַדיאָ־סטאַנציעס צו דער דיספּאָזיציע פון דער פּראָ־היטלעריסטישער אַגיטאַציע. די אָנהענגער פון איצטיגען מצב האָבען דאַגעגען זעהר בעשיידענע מיטלען און בלויז איינציגע, נישט זעהר רייכע בלעטער, אַ חוץ דעם ווענדען אָן די היטלעראָווצעס מוראדיגען טעראָר.

דער מעמאָריאַל פון „פרייהייטס־פראָנט" צום פעלקערבונד גיט איבער וועגען גאָר אָפטע פאַלען פון טעראָר, וואָס די היטלעריסטען ווענדען אָן לגבי די אָנהענגער פון איצטיגען מצב. זייט אַ יאָהר צייט האָט מען געקאָנט פערנאָטירען אַזש פינפהונדערט פאַלען פון טעראָר מצד די נאַציס.

בעת דעם אַנטי־היטלעריסטישען מיטינג אין זולצבאַך האָבען צוויי היטלעראָווצעס געוואָרפען טרעהרען־באָמבעס, דער המון האָט די נאַציס געכאַפּט און איבערגעגעבען אין די הענד פון דער זשאַנדאַרמעריע, די זשאַנדאַרמען האָבען זיי תיכף בעפרייט. דער המון האָט נאָכאַמאָל די טעראָריסטען פערהאַלטען, אָבער זיי אָנגעקלאַפּט און זיי אָפּגעגעבען דער נישט גלייכגעשאַלטעטער פּאָליציי, אַזוי ווי איינער פון די אַרעסטירטע איז אָפּגעפיהרט געוואָרען אין שפּיטאָל, האָט ער די דאָזיגע געלעגענהייט אויסגענוצט ער איז אַנטלאָפען קיין דייטשלאַנד. אין אַ צווייטען אָרט זענען היטלעראָווצעס בעפאַלען אַ קאָמוניסטישען דעפּוטאַט און האָבען איהם צושלאָגען ביז ער האָט פערלוירען דאָס בעוואוסטזיין, גלייכצייטיג האָבען די היטלערלייט אויסגעהאַקט די שויבען אין דער וואוינונג פון רעדאַקטאָר פון דער קאַטאָלישער „סאַאַר־פּאָסט" האָפמאַן, די היטלעריסטישע טעראָריסטען אין סאַאַר געביט ווערען אָדער בעפרייט דורך די גלייכגעשאַלטעטע ריכטערס אָדער זיי ווערען פריגעלאָזט ביז צו דער געריכטס־פערהאַנדלונג און אַנטלויפען קיין דייטשלאַנד.

נישט לאַנג צוריק איז בעת די דורכגעפיהרטע רעוויזיעס ענטדעקט געוואָרען, אַז די „דויטשע פראָנט", (די אָרגאַניזאַציע הינטער וועלכער עס בעהאַלט זיך די היטלעריסטישע פּאַרטיי אין סאַאַר) שטייט אין קאָנטאַקט מיט דער דייטשער מאַכט און אַז אין „דער רעגירענדיגער קאָמיסיע" געפינען זיך אַ ריי איהרע קאָנפידענטען, אַזעלכע קאָנפידענטען האָט די „דויטשע פראָנט" אין דער פּאָליציי, אין געריכט, אין דער זשאַנדאַרמעריע, אַ בעדייטענדער טייל פון די בעאַמטע זענען גלייכגעשאַלטעט.

ביי אַזעלכע בעדינגונגען האָט נישט די רעגירונגס קאָמיסיע דעם נויטיגען אַפּאַראַט אויף אָפּצוהיטען די אָרדנונג, דערצו נאָך האָט זיך אין סאַאַר־געביט בעוויזען לויטן מוסטער פון דייטשלאַנד אַ סאַאַר־לעגיאָן פון אַרבייטסלאָזע. אויף דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציע איז אויסגעגעבען געוואָרען צוועלף מיליאָן מאַרק. דאָס אַלעס לאָזט צו דעם חשד, אַז אין סאַאַר־געביט קאָנען זיך איבערחזרן דיזעלבע געשעהענישען, וואָס זענען פאָרגעקומען אין עסטרייך פאַר דער ערמאָרדונג פון דאָלפוס.

עס איז אַ קלאָרע זאַך, אַז דאָרט, וואו עס וועט נישטאָ קיין פעסטע מאַכט, זענען די אַפּעטיטען דורכצופיהרען איבערקעהרענישען זעהר גרויס. ווען אַ צעהן טויזענד היטלעראָווצעס, וואָס זאָלען אויסגעבילדעט און אויסמונשטירט ווערען אין דייטשלאַנד, אַריבערכאַפּען די גרענעץ און איבערנעהמען מיט געוואַלד די מאַכט, דאַן וואָלט די רעגירונגס־קאָמיסיע געווען מאַכטלאָז. אמת, זי האָט דאָס פולע רעכט זיך צו בענוצען, אין נויטיגען פאַל מיט דער הילף פון דער פראַנצויזישער אַרמעי, אָבער ס'איז נישט שווער זיך פאָרצושטעלען וואָסערע פאָלגען עס קאָן האָבען די אינטערווענץ פון דער פראַנצויזישער אַרמעי. דאָס וואָלט בעדייט גאַנץ איינפאַך אַ בייזעם קריג מיט פראַנקרייך. אַז פאַרוואָס די רעגירונגס־קאָמיסיע פאָדערט פון פעלקערבונד עס זאָל פערשטאַרקט ווערען דער אַפּאַראַט פון דער קאָמיסיע אָבער דער פעלקערבונד האָט נישט קיין אייגענע אַרמעי, אַזוי אַרום ענטשטייט די פראַגע וועגען בילדען אַן אינטערנאַציאָנאַלען קאָרפּוס, כדי צו זיכערען די פרייהייט און אומאָפּהענגיגקייט פון פּלעביסציט אין סאַאַר־געביט.

די דאָזיגע פראַגע איז זעהר אַ דראַסטישע. און מען דאַרף צווייפלען, צי וועט עמיצער פון די אַנדערע מלוכות זיך ענטשליסען צו שיקען טיילען פון אייגענעם מיליטער אָפּצוהיטען די אָרדנונג אין סאַאַר־געביט, ווייל ביי קאָנפליקטען מיט דער אָרטיגער בעפעלקערונג קאָן מען אַריינגעצויגע ווערען אין אינטערנאַציאָנאַלע סכסוכים, וואָס אין פערשטייט זיך, פאַר קיין שום לאַנד נישט קיין ליבע און אַנגענעהמע זאַך.

עס בלייבט די פראַגע, ווי אַזוי וועלען זיך די מלוכות בעציהען צום ווערבירען פרייוויליגע מיטגלידער פאַר אַ מיליץ וואָס זאָל אָפּהיטען די אָרדנונג און די רוהע אין סאַאַר־געביט. דער גענעראַל־סעקרעטאַר פון פעלקערבונד אַוועַנאַל, האָט זיך געווענדעט מיט אַ בריף צו אַלע מיטגלידער פון פעלקערבונד וועגען העלפען ווערבירען מיטגלידער פאַר אַזאַ פרייוויליגער מיליץ.

פון רעכטליכען שטאַנדפונקט איז אַ גרויסער אונטערשיד, צי די מלוכה העלפט מאָביליזירען אַ ספעציעלען קאָרפּוס, אָדער זי ערלויבט נאָר ווערבירען מיטגלידער פאַר אַזאַ קאָרפּוס, פּראַקטיש אָבער איז קיין ספק נישט, אַז די ערלויבניש צו ווערבירען מיטגלידער פאַר דער מיליץ אויף דער געגנט בענער טעריטאָריע וואָלט אויסגעטייטשט געוואָרען אַלס פייַנדליכער אַקט געגען דייטשלאַנד.

די אינטערנאַציאָנאַלע אויפמערקזאַמקייט איז איצט פערנומען מיט צוויי פראַגען, וואָס זענען בונגע דעם סאַאַר־געביט: ערשטענס, די פערזיכערונג פון אַן אָביעקטיווער צוגרייטונג פון פּלעביסציט, און צווייטענס, גאַראַנטיע פון דער זיכערקייט, פאַר די איינוואוינער פון געביט, וועלכע וועלען שטימען געגען דייטשלאַנד, אויפן פאַל, ווען דער ענטגילטיגער רעזולטאַט זאָל זיין לטובת דייטשלאַנד.

די צווייטע פראַגע איז נאַטירליך זעהר אַן ערנסטע און געפעהרליכע, עס איז בעקאַנט דער פאַל פון פירמאַסענס ווען נאָכן אַוועקגיין פון די פראַנצויזען האָבען די דייטשען אויסגעשאָכטען די סעפּאַראַטיסטען. דער פראַנצויזישער דעפּוטאַט פריבור, האָט טאַקע דערמאָנט דעם פאַל אין פראַנצויזישען פּאַרלאַמענט און האָט אויסגערופען: פראַנקרייך וועט נישט דולדען די ווידערהאָלונג פון פירמאַסענס!

אָט פאַרוואָס די פראַנצויזישע אינטערווענץ נאָך כ'ן פּלעביסציט איז זעהר מעגליך, פיל מעגליכער נאָך, איידער פאַר דעם פּלעביסציט. (מאר)

ווער איז שולדיג אין דעם יודישען חורבן?

ווייטערדיגע איינדרוקען פון דייטשען בעזוכער

מיר האָבען די טעג געבראַכט עטליכע זעהר אינטערעסאַנטע איינדרוקען פון אַ רייזענדער און אַלטען קענער פון דייטשלאַנד וועגען זיין לעצטען בעזוך אין היטלעריסטישען לאַנד. אין איינעם פון זיינע ווייטערדיגע אַרטיקלען פערנעהמט זיך דער בעזוכער פון דער היטלעריסטישער מדינה מיט דער לאַגע פון די יודען.

דער אָבסערוואַטאָר פון נאַצי־לאַנד בעהויפּט מיט גרויס ענטשידענקייט, אַז מען בעגייט אַן עוולה לגבי דייטשלאַנד, אויב מען האַלט און בעהויפּט אַז די בעפעלקערונג אין לאַנד איז פייַנדליך געשטימט צו די יודען. די יודען האָט געטראָפען אַ געוואַלדיגע כוואַליע פון שנאה, פערפאָלגונגען און דערנידעריגונגען, אָבער אַלצדינג, וואָס עס איז אויסגעקומען די יודען אין דייטשלאַנד איבערצולעבען פון זינט די נאַציס האָבען איבערגענומען די מאַכט קען מען נישט דערקלערען, מיט עפּעס אַן עלעמענטאַרען אויסברוך פון געפיהל, וואָס זאָל האָבען געדרעמעלט אין פאָלק גופא. אין צוזאַמענהאַנג מיט דער דאָזיגער פראַגע, שרייבט דער בעזוכער, בין איך געקומען אין קאָנטאַקט מיט פערשידענסטע פערטרעטער פון פערשידענע טיילען פון דער בעפעלקערונג. אַלס געבוירענער דייטש האָב איך געהאַלטען פאַרן חוב פון מיין כבוד די פראַגע ספּעציעל צו ערלערנען.

און איך האָב פעסטגעשטעלט, דערציילט דער בעזוכער פון איצטיגען דייטשלאַנד, אַז אין דייטשלאַנד איז פונקט אַזוי איצט ווי אַמאָל נישט פאַראַן קיין אַנטיסעמיטיזם אין דער פאָרם, ווי דאָס האָט איבערגעגעבען די אויסלענדישע פּרעסע, און אויב דער אַנטיסעמיטיזם האָט געוואונען אָנהענגער. איז עס אַלץ נישט אין דער מאָס, ווי דאָס ווערט דורך דער פּרעסע איבערגעגעבען. די סיבה ליגט ערגעץ אַנדערש.

די יודען אין דייטשלאַנד לעבט זיך אויסערגעוועהנליך שלעכט. די לאַגע איז אָבער נישט קיין רעזולטאַט פון דער בעציהונג מצד דער דייטשער בעפעלקערונג, נאָר דאָס איז אַ פועל יוצא פון בעוואוסטזיניגען פּראָגראַם, וואָס איז דורכגעפיהרט געוואָרען דורך דער רעגירענדיגער פּאַרטיי. ווען בעת דער גראַנדיעזער אַגיטאַציע, וואָס איז אין אונערהערטען מאַסשטאַב געפיהרט געוואָרען אין לאַנד, האָט זיך ביי די נאַצי־רעדנערס אויסגעשעפּט יעדעס מאַטעריאַל, האָבען זיי אויסגענוצט אַלס העץ־טעמע די יודען און די קאָמוניסטען. אין אַלע רעדעס דאָמינירט כמעט דערזעלבער געדאַנק: איך איז שלעכט און דאָס איז דערפאַר ווייל דער קאָמוניזם און דער סאָציאַליזם האָט אונטערגעגראָבען די אַלטע דייטשע אָרדנונג, און אַזוי ווי די פיאָנערען און אַגיטאַטאָרען פון קאָמוניזם און סאָציאַליזם זענען געווען די יודען, זענען זיי שולדיג אין אַלעמדינג, וואָס האָט דייטשלאַנד געטראָפען, אויב עס איז שלעכט די דייטשע קליינע סוחרים, זענען עס שולדיג דערין די יודען. ווייל זיי זענען די איינהאַבערס פון די גרויסע וואַרענהייזער, אויב דעם מיטעל־קלאַס, וועלכער איז רואינירט געוואָרען אין דער צייט פון דער אינפלאַציע, איז אויסערגעוועהנליך שלעכט, זענען שולדיג דערין די יודען, ווייל זיי האָבען עס געפיהרט די פערניכטונגס־אַקציע געגען די קליינע סוחרים און די האָבען עס אויפגעלעבט און זענען בערייכערט געוואָרען פון אונזערע צרות. און אַזוי ווייטער און אַזוי ווייטער. און ווען היטלער איז אין סוף יאַנואַר 1933, געקומען צו דער מאַכט, האָט ער די יודען געמאַכט פאַר די ערשטע און אויסגעקליבענע קרבנות און האָט די אַרויסגעגעבען דעם המון קליינבירגער אין די הענד.

דער דייטשער בעאַמטער פון איצטיגען דייטשלאַנד, בעהויפּטעט אַז אין די ווילדע אַנטיסעמיטישע אָרגיעס וואָס האָבען זיך אָפּגעשפּילט און וואָס שפּילען זיך אויך ווייטער אָפּ אין היטלער־לאַנד, האָט זיך די בריטע בעפעלקערונגס־מאַסע נישט בעטייליגט. פּראָוואָקאַטאָרען און אויספיהרער פון די ווילדע רדיפות און העצעס געגען די יודען זענען געווען די מיטגלידער פון ס.־אַ. און ס.־ס.

מיר איז אויסגעקומען צו דיסקוטירען מיט דעם דירעקטאָר פון אַ גרויסער אינדוסטרי־אונטערנעהמונג. אָט דער מאַן, וועלכער איז בעקאַנט אַלס גרויסער אַנטיסעמיט, האָט אין זיינע פאַבריקען קיינמאָל נישט בעשעפטיגט קיין יודען. ווען מיר האָבען גערעדט וועגען די אַנטיסעמיטישע אָרגיעס, וואָס האָבען זיך אָפּגעשפּילט אין דייטשלאַנד און שפּילען זיך ווייטער אָפּ, האָט ער ערקלערט, אַז וואָס צופיל איז נישט גוט. ער איז ענטשידען אַרויסגעטראָטען געגען די יודען־רדיפות, געגען צונעהמען ביי זיי די רעכט און האָט אויסגעדריקט די איבערצייגונג אַז אָט די אומענשליכע פּאָליטיק וועט נקמה נעהמען אין דייטשלאַנד אויף אַ מוראדיגען אופן. אויפן סמך פון די בעריכטען פון פערשידענע דייטשע געזעלשאַפטען בין איך געוואויר געוואָרען, אַז שוין אין דער ערשטער צייט פון דער היטלעריסטישער רעגירונג, זענען די אייגענטימער פון די געשעפטען, ווען זיי האָבען בעקומען שילדלעך מיט אויפשריפטען „דייטש געשעפט" געבליבען געטריי אין גרעסטע טייל זייערע יודישע ליפעראַנטען. זיי האָבען אויך ווייטער געקויפט נאָר ביי די יודישע סוחרים, דער גרעסטער טייל פון דער בעפעלקערונג פלעגט דורך הינטערטירען אַריינגיין אין יודישע געשעפטען, נישט קוקענדיג אויף די געוואַלדיגע באָיקאָט־אויפפאָדערונגען. אַדרבה, אויב דאָס איז נישט מעגליך געווען, פלעגט מען בעפעהלען, אַז די סחורה זאָל צוגעשטעלט ווערען אַהיים. צוליב דעם טעראָר פון די נאַציס און פון דער רעגירונג גופא, האָבען די יודען־פריינד נישט געקאָנט שטערען ביים בענויטיגען די יודען פון זייערע שטעלעס.

די פרוי אין סאָוויעט־רוסלאַנד

די קאָלאָסאַלע שינויים, וועלכע די נייע אָרדנונג האָט געבראַכט

אַ זעהר אינטערעסאַנט בוך וועגען מצב פון דער פרוי אין סאָוויעטען־רוסלאַנד, איז ערשט נישט לאַנג ערשינען; דאָס בוך איז פון פאַמינע האַלע: „די פרוי אין סאָוויעטען – רוסלאַנד". מיט גרויס קענטעניש פון דער פראַגע און פון דער לאַגע פון דער פרוי אין אַלטען און נייעם רוסלאַנד אַנאַליזירט פר. האַלע די שינויים וועלכע זענען אַריינגעטראָטען אין מצב פון דער פרוי אַלס רעזולטאַט פון די געוואַלדיגע איבערקעהרענישען, גייסטיגע, מאַטעריעלע און מאָראַלישע, וואָס זענען אין משך פון די יאָהרען נאָכן קריג איינגעטראָטען אין לעבען פון רוסלאַנד בכלל.

די פרוי האָט בעקומען גלייכע רעכט מיטן מאַן באַלד נאָך דער אָקטאָבער־איבערקעהרעניש. אָבער די רעזולטאַטען דערפון האָבען זיך אָנגעהויבען אַרויסצוווייזען נישט באַלד. נאָכן קריג און אין דער צייט פון די אומאויפהערליכע קאַמפען אין בירגערליכען קריג איז דער מצב פון דער פרוי געוואָרען כמעט אויסגענוצט ווי אַ מיסברויך. די ווילדע צייט פון בירגער־קריג געהערט איצט אין רוסלאַנד צו דער פערגאַנגענהייט. די א.ג. סאָציאַליזאַציע פון די פרויען געהערט צו די אויסגעלאַכטע סענסאַציעס פון די בירגערליכע פאַנטאַסטען. פערקעהרט, דער מאָראַלישער ניוואָ, סיי פון די מענער, סיי פון די פרויען, איז נאָך קיינמאָל נישט געשטאַנען אין רוסלאַנד אויף אַזאַ הויך, ווי אין דער איצטיגער צייט, בעדייטענד העכער ווי עס איז אין די לענדער אין אויסלאַנד. בכלל שטייט איצט די סעקסועלע פראַגע, וועלכע פערנעהמט אַזאַ וויכטיגען פּלאַץ אין די מערב־לענדער אַ דריטראַנגיגען אָרט.

מענשען זענען פערנומען מיט געזעלשאַפטליכע פראַגען, מיטן ערפאָלג פון דער פּיאַטילעטקע, מיט סאָציאַליסטישען בויען, און דעריבער ווערט דאָס סעקסועלע פּראָבלעם אַוועקגערוקט אין אַ זייט.

„ליבע" ווערט בעהאַנדעלט, אַלס נאַטירליכע ערשיינונג: אַלס קאָלעגיאַלע בעציהונג, אַלס פריינדשאַפט פון מענשען, וואָס זענען בעשעפטיגט ביי איין אַרבייט, און נישט ווי אַ מיטאָס, ווי אַ ציל אַליין פאַר זיך. אין די קאַפּיטאַליסטישע לענדער, ווערט אָהן אויפהער געשריבען און גערעדט וועגען באַנקראָט פון היראַט און פון דער פאַמיליע. אין סאָוויעטען־רוסלאַנד וואַקסט אויס אַ נייע פאָרם פון די דאָזיגע אינסטיטוציעס. זעלבסטפערשטענדליך, די אַלטע פאַטריאַרכאַלע פאַמיליע פערשווינדעט אונטערן איינפלוס פון די נייע עקאָנאָמישע בעדינגונגען אויך אין אייראָפּע אָדער אַמעריקע. אין רוסלאַנד איז די דאָזיגע בירגערליכע פאַמיליע שוין איינגאַנצען אַראָפּ פון דער אויבערפלעכע. עס זענען געשאַפען געוואָרען נייע פאָרמען פון היראַט און פאַמיליע. וואָס שטיצען זיך אויף ווירטשאַפטליכער, פּאָליטישער און געזעלשאַפטליכער גלייכבערעכטיגונג פון ביידע געשלעכטער, וועלכע שליסען צווישען זיך דעם היראַטס בונד, פרייוויליג אויפן יסוד פון געגענזייטיגער געמיינזאַמער אַרבייט און קאַמף פון פרייע און אומאָפּהענגיגע מענשען

אין דער ליבע, אין דער היראַט און אין דער פאַמיליע ווערט אָפּגעשאַפט די עקאָנאָמישע, יורידישע און מאָראַלישע הערשאַפט פון איין געשלעכט איבערן אַנדערען, און דאָס האָט אַ גרויסע און אויסגעצייכענטע השפעה אויפן ווירקליכען ווערט און פעסטקייט פון די געגענזייטיגע בעציהונגען.

עס איז אויסגעטראַכט די בעהויפּטונג אַז די פּראָפּאַגאַנדע פון בעוואוסטזיניגער מוטערשאַפט, די צוגענגליכקייט פון פערהיטונגס־מיטלען, די דערלאַזבאַרקייט און געוויסע פאַלען איבעררייסען די שוואַנגערשאַפט האָט געבראַכט צו אַ פערקלענערונג פון דער בעפעלקערונג. אין רוסלאַנד איז דער וואוקס פון דער בעפעלקערונג אַ געוואַלדיגער. אַ פערהעלטנישמעסיג גרעסערער איידער אין פוילען און אין רומעניען, וועלכע ווערען גערעכענט פאַר די פרוכטבאַרסטע לענדער. דער צוואוקס פון דער בעפעלקערונג מאַכט אויס דריי און אַ האַלבען מיליאָן קינדער אַ יאָהר. די שטערבליכקייט צווישען קינדער פרויען אין צייט פון קימפעט אָדער פון איבעררייסען די שוואַנגערשאַפט, איז געוואַלדיג געפאַלען און איז פערהעלטנישמעסיג קלענער ווי אין מערב־אייראָפּע.

בריית רעדט אַרום די אויסאָ־ין פון בוך ווי ווייט עס איז ענטוויקעלט אין רוסלאַנד די זאָרג פאַרן קינד און פאַר דער מוטער. זי שרייבט וועגען דער הויכער מדרגה פון דער נייער סעקסועלער עטיק אין טעגליכען לעבען, זי שטעלט פאָר די פּאָזיטיווע רעזולטאַטען פון נייעם היראַטס־רעכט פון גלייכשטעלען די היראַטס־קינדער און נישט־היראַטס־קינדער (דאָס סאָוויעטישע רעכט ווייסט נישט וועגן קיין אונטערשיד פון געזעצליכע און נישט־געזעצליכע קינדער). זי שרייבט פיל וועגן געזעץ פון צאָהלען אַלימענטען פאַר די קינדער, וואָס זייערע מוטערס זענען דורך די פאָטערס פערלאָזען געוואָרען. זי שטרייכט בעזונדערס אונטער דעם ערפאָלגרייכען קאַמף פון דער סאָוויעטישער מאַכט און געזעלשאַפט געגען פּראָסטיטוציע, וועלכע איז שוין כמעט אינגאַנצען פערשוואונדען. ענדליך בעקענט זי דעם לעזער מיט די פּראָבלעמען פון ליבע, היראַט און פאַמיליע, אַזוי ווי די בעגריפען אַרבייטען זיך אויס אין דער פאַרשטעלונג פון יונגען סאָוויעטישען דור.

דאָס בוך בעקענט דאַן דעם לעזער מיט דער לאַגע און די ראָלע פון דער פרוי אין אַלע געביטען פון לעבען אין דער סאָוויעטען־רעפּובליק. די פרוי איז פּאָליטיש און עקאָנאָמיש גלייכבערעכטיגט מיטן מאַן, אין אַלע געביטען פון דער אַרבייט איז זי בערעכטיגט צו בעקומען דעם זעלבען געהאַלט וואָס דער מאַן, זי איז בעפרייט פון די קליינליכע שטובאַרבייטען און פון דער טיראַניע פון מאַן, זי ווערט פולשטענדיג, צוגלייך מיט דעם מאַן, צוגעלאָזט צו דער וויסענשאַפט. אין רוסלאַנד האַלטען זיך אַלע אין איין לערנען, די פרוי שפּילט דעריבער וואָס ווייטער אַלץ אַ גרעסערע ראָלע אין מלוכהשען, פּראָפעסיאָנעלען, פּאָליטישען און אינטעלעקטועלען לעבען, אַלץ גרעסער ווערט איהר אַנטייל אין דער פּראָדוקציע.

אין דאָרף, ווי אין שטאָט, אויפן מלוכה־אַמט אָדער אין קאָלכאָז, ביי די העכסטע און וויכטיגסטע שטעלונגען, ביי פיזישער אָדער גייסטיגער אַרבייט, אַרבייטען פרויען און פּראָדוקטיוו מיליאָנען פרויען (ביז אַכט מיליאָן) זיי זענען די אייפריגסטע פּראָפּאַגאַנדיסטען פון סאָציאַליסטישען בוי און פינף יאָהרפּלאַן. דער ערפאָלג פון דער פּיאַטילעטקע האָט אין אַ גרויסער מאָס צו פערדאַנקען דער אַרבייט און ראַציאָנאַליזאַציע פון דער פרוי, וועלכע האָט אויך מיטגעריסען מיט זיך גאַנץ אָפט דעם מאַן מיט איהר אייפער

לאדז — נייער פאלקסבלאט — לאדז
28 סעפט. 1934 — 28 סעפט. 1934

אין טשעכאסלאוואקיי

פון יעקב לעשצינסקי

ווען מען פאָהרט אַריבער קיין טשעכאָסלאָוואַקיע, אָטעמט מען פריי, אין אַלע הינזיכטען.

אמת, דאָס לעבען מאַכט דאָ דעם איינדרוק פון עפּעס אַלט־פרענקיש. דאָ לעבט מען נאָך מיט בעגריפען און בעציהונגען און פּאָליטישע סיסטעמען, ווי צוריק מיט צעהן יאָהר, און עס דוכט זיך אַז דאָס איז געווען אַזוי לאַנג, אַזוי ווייט, גאָר אַמאָל... דאָ, אין דער „אַלט־פרענקישער" טשעכאָסלאָוואַקיע, זיצען נאָך סאָציאַליסטען אין דער רעגירונג. עס זיצט אַ פּאַרלאַמענט און גיט אַרויס געזעצען — און טאַקע אַ פּאַרלאַמענט, נישט קיין צירק, וואו אַ פּאָר קאָמעדיאַנטען פּראַווען שטיק, און געהן אויף שטריק; נישט קיין קאָמעדיע־הויז, וואו די מאַכט גיט פון צייט צו צייט אַ ספּעקטאַקעל, נאָך גאָר אַלטמאָדיש. די פּאַרטייען פאָדערן פון דער רעגירונג דין־וחשבון פון איהרע מעשים, און זי, די רעגירונג, פיהלט זיך פערפליכטעט צו ערקלערען און אַפילו זיך צו פערענטפערען. גוטע געזעצען זענען געזעצט, און די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען זענען נישט קיין נאַציאָנאַלער מאכל, מיט וועלכען מען האָדעוועט די זשעדנקייט פון די צוטרייסעלטע בורזשואַזע קלאַסען, און נישט קיין פעט־בייסען פאַר דער פאַשיסטישער יוגענד. און אַפילו יודען זענען דאָ נישט קיין הפקר־פלייש, אויף וועלכען מען לאָזט אויס אַלע צורייצטע כלבים, ווען מען האַלט פאַר נויטיג זיי עפּעס צוצוואַרפען און שטילען זייערע רויב־אַפּעטיטען און בייס־חשק.

הכלל, אַ שרעקליך אַנגעשטאַנען לאַנד אין פערגלייך מיט אַלע שכנים! פון איין זייט איז דייטשלאַנד, וואו אַ פּאָר שעה פון טשעכישען גרעניץ, אין שלעזיען, האָט מען ערשט דערמאָרדעט עטליכע יודען, און וואו די גאַנצע יודישע בעפעלקערונג לעבט אין פּאַניק און אין שרעק. קומט אַ ייד פון דייטשלאַנד אַהערצו, רעדט ער שטיל, שושקעט אייך אַריין אין אויער, אַז אַ דאַנק גאָט, די המנ'ס זענען אַזוי דערשלאָגען, אַזוי געפאַלען ביי זיך, אַזוי פערלוירען און צוטומעלט, אַז זיי פערגעסען אָפט אָן די יודען און לאָזען אַביסעל צורוה. מען האָט אָבער מורא, אַז ווען דער שטורעם וועט קומען — אָנקומען מוז ער, ווייל מען הערט שוין זיין אָנרוקען זיך, מען פיהלט שוין זיין שווערען אָטעם — וועלען יודען שלעכט אָפּשניידען.

וואָרים מען האָט די היטלערישע באַנדעס צוגעזאָגט נישט נאָר דיינעם „אַרישען" גייסט, נאָר אויך דאָס יודישע האָב־און־גוטס, און גראָדע דאָס צווייטע שמעקט זיי אַ סך בעסער, ווי דאָס ערשטע. מען האָט די היטלערישע באַנדעס צוגעזאָגט נישט נאָר ריין־גערמאַנישע געטער, נאָר אויך „אַ נאַכט פון לאַנגע מעסערס", און קעפּ, וואָס וועלען זיך וואַלגערן אין זאַמד, און אַט די דאָזיגע באַנדעס האָבען זיך נאָך גאָר נישט אָנגעזעטיגט און קוקען נאָך אַלץ אַרויס אויפ'ן „גרויסען טאָג", ווען מען וועט מיט יודען מעגען אַלץ טון. און אויב ביים קומען צו דער מאַכט איז נאָך געווען ווער עס זאָל האַלטען דיסציפּלין און שטעלען גרענעצען דעם פּאָגראָם און האָבען אַנטאינטערעס אין וואָס אַ טרוקענער פּאָגראָם, קען דאָס היינטיגע וועטער אין דייטשלאַנד זיין גאָר אַנדערש. דעם הונגער און צאָרן פון די מאַסען וועט מען שוין נישט קענען שטילען מיט אַרויסגעוואָרפענע יודישע פּראָפעסאָרען און אַדוואָקאַטען, מיט אָפּגעשלעפּטע יודישע אַרטיסטען און מיט אַרויסגעטריבענע יודישע דאָקטוירים. מען וועט מוזען געבען עפּעס פעטערס, ממשות'דיגערס, אָנטאַפּעדיגערס, און דער יודישער קרעמער איז נאָך איצט, נאָך אַנדערטהאַלבען יאָהר פּיין און ליידען, אַ סך אַ פעטער שטיקעל סחורה, ווי דאָס איז געווען די יודישע אינטעליגענץ. אַט דאָס זענען די שטימונגען אין איין שכנ'ישען לאַנד.

ביים צווייטען גרענעץ פון טשעכאָסלאָוואַקיע איז עסטרייך. נישט לאַנג צוריק האָבען היטלערס תלמידים אַוועקגעלייגט דאָלפוס'ן, אַוועקגעשיקט איהם אויף יענער וועלט. אָבער זיי זענען דורכגעפאַלען און זענען געלאָפען צו אַלע גרעניצען. האָבען די געוואָלט אויך קומען זיך בעהאַלטען אין „אָפּגעשטאַנענעם" פּאַרלאַמענטאַריש־דעמאָקראַטישען לאַנד, טשעכאָסלאָוואַקיע. האָט מען זיי געוויזען דעם וועג. מען האָט די געטריבען צוריק און זיי נישט געלאָזט אָטעמען די שלעכטע לופט פון אַ לאַנד, וואָס ווערט נאָך געפיהרט אַלטפרענקיש־דעמאָקראַטיש.

אין נישט־ווילענדיג האָט מען זיך דערמאָהנט אין די פעברואַר־טעג, ווען די סאָציאַליסטישע העלדען פון עסטרייך זענען אַריבער דעם גרענעץ און מען האָט זיי אַזוי וואַרים, אַזוי גאַסטפריינדליך אויפגענומען.

ווער עס איז געקומען די לעצטע וואָך פונם פאַשיסטישען עסטרייך, ביי יעדערען האָט מען אַנגסט און שרעק אין זיינע אויגען געזעהען: אַט אַט פליהט אַ בריק אין דער לופטען — און ווען פּלאַצט אַ באָמבע, אַט ווערט אַ צוג אויפגעריסען; דער געקומענער איז אַ ייד, און אין זיינע אויגען אַ טאָפּעלטע אַנגסט און אַ דריי־פאַכע שרעק. און צו דעם נאָך עפּעס אַ ספּעציעלער געפיהל פון שעהמען זיך, פון פערענטפערען זיך. אַוודאי איז די דאָלפוס־רעגירונג געווען גענוג אַנטיסעמיטיש, אַוודאי האָט זי שוין אַרויסגעוואָרפען פון די שפּיטאָלען הונדערטער יודישע דאָקטוירים, און פון די שולען — הונדערטער יודישע לעהרער, און פון די געריכטען — צעהנדליגע יודישע ריכטער און פּראָקוראָרען, און פון די מלוכה־בענק — הונדערטער יודישע אָנגעשטעלטע, און אַוודאי איז מיאוס און עקעלדיג און שענדליך צו שטיצען אַזאַ רעגירונג, זיך בוקען און בויגען פאַר איהר און זי אַרויסשטעלען פאַר דער וועלט ווי אַ קאַטוילישע צדיקת, ווי אַ פרומע נשמה, אָבער... אָבער אַ היטלערישע רעגירונג וואָלט געווען נאָך ערגער. און די ווינער יודישע בורזשואַזיע איז גרייט צו לעקען די שטיוועל ביים קלענערען אַנטיסעמיט, אַבי נישט אַריינפאַלען אין די גרויזאַמערע לאַפּעס פון דעם גרעסערען אַנטיסעמיט.

איז אַז מען קוקט זיך צו צו די שכנים און מען פאַלט אַריין אין דער „אַלט־פרענקישער" אַזוי נישט־מאָדערנער טשעכאָסלאָוואַקיע, אָטעמט מען ערשט אַ פריי, דערפיהלט מען ערשט, ווי פריש און געזונט און מחיה'דיג עס איז די דאָזיגע אַלט־פרענקישע דעמאָקראַטישע לופט.

איך האָב געמיינט, אַז עס איז נאָר ביי מיר אַזאַ פערדאָרבענער געשמאַק. לאָזט זיך אויס, אַז מענשען, וואָס קומען פון היטלערס גן־עדן, און זיינע גערמאַנער, הונדערט־פּראָצענטיגע אַריער, אָהן אַ טראָפּען יודיש סם־בלוט, פיהלען זיך ווי אָפּגעפרישט, אויפגעלעבט און אויפגעמונטערט אין דער דאָזיגער אַלטמאָדישער טשעכאָסלאָוואַקיע. אָבער די דאָזיגע גערמאַנער זענען אפשר ווירקליך פערדאָרבענע אַריער, וואָרים קומענדיג קיין קאַרלסבאַד און קיין מאַריענבאַד לויפען זיי אין די טעאַטערס, וואו עס שפּילען כמעט אויסשליסליך די זעלבע יודישע אַרטיסטען און אַרטיסטקעס, וועלכע האָבען יאָהרענלאַנג „פערגיפטעט" דאָס דייטשע בערלינער פּובליקום און זענען דורך די היטלערן פון בערלין פערטריבען געוואָרען.

די אַרישע דייטשען קוועלען נאָך אָן פון די דאָזיגע יודישע אַרטיסטען און ווינטשעווען זיך איינער דעם אַנדערען, אַז מ'זאָל דערלעבען זיי ווידער אַמאָל זעהן אין בערלין.

וואָרים אַבסאָלוט אָהן בערי־המערי קען מען זאָגען, אַז נאָכ'ן פערטרייבען די יודישע שוישפּילער איז אין בערלין געוואָרען שרעקליך לאַנגווייליג, אַזוי לאַנגווייליג, אַז די טעאַטערס פוסטעווען. דאָס בעשטעטיגען אַלע געסט, וועלכע פערברענגען דאָ, אין די בעדער. אַזוי ווי אָבער ביים עולם איז דאָך דאָ אַ בעדערפעניש זיך אַמאָל אַרויסצוּרייסען פון דער שטיקענדיגער ריין־אַרישער, אמת־נאָרדיש־גערמאַנישער לאַנגווייליגקייט, פערטרייבט דער וויץ די ביהנע אין אין קליינעם קאַבאַרעטעל אין בערלין. האָט דער קאָנפעראַנסיע אויפגעהאַנגען איבער זיין קאָפּ אַ אַשוועה־ד — אַ וואונק אויף געבעלס שטראָפען דער לאַנד. אויפ'ן צווייטען טאָג האָט מען דאָס טעאַטערל געשלאָסען. אָבער דער וויץ, דער אומגלאַלער אַרומפליהענדיגער וויץ, וואָס מען קען זיך אָיטאָר נישט פּאַקען, דאָס איז ווי אַ בהן; גיט אַ פּיק און אַ שטאָך און נישטאָ מעהר, אַט דער דאָזיגער וויץ איז זיך נוקם אָן די הערשער.

מען דערצעהלט, אַז געבעלס האָט זיינע אַגענטען בעפוילען צו זאַמלען די אַנעקדאָטען און וויצען און די איהם צושטעלען. ער האָט אַמאָל געלערנט אין אוניווערזיטעט, אַז וויצען און אַנעקדאָטען זענען דער פעפער און די זאַלץ פון דער פאָלקס־נשמה. קיין נחת פון דעם דאָזיגען פעפער און זאַלץ וועט דער דרשות־מיניסטער נישט האָבען, און זאָל ער זיך הייסען. געבען די צאָהלען פון די דייטשע בירגער, וואָס זענען היינטיגס יאָהר געפאָהרען אין טשעכישע קור־ערטער, וועט ער וועניג נחת און פרייד האָבען. די טשעכישע צייטונגען בערימען זיך, אַז די טשעכישע קור־ערטער האָבען היינטיגס יאָהר מעהר מיט צוואַנציג טויזענד געסט, און דער עיקר — פון די 2 געבענשטע דיקטאַטאָרישע לענדער: פון דייטשלאַנד און עסטרייך. און די ביידע לענדער האָט מען נישט אויפגעהערט צו שרייען, אַז עס איז אַ גרויסע נאַציאָנאַלע מצוה צו געבען פערדינען די היימישע קור־ערטער און עס איז אַ פערברעכען אַרויסצופיהרען געלד אין פרעמדע לענדער! און דאָך זוכט מען אַ מנוחה אין דער טשעכאָסלאָוואַקיע!

אונטערגאנג / פון צוויי עלטסטע יודישע שטעט אין דייטשלאנד

פון ה. לאנג

עטליכע ציפער פון פראַנקפורט זענען פון גרויס בעדייטונג. די ציפער זענען פון אָפיציעלע בעריכטען פונ'ם שטאָט־ראַט. זייט אָנהויב יאָהר, ס'הייסט אין די לעצטע חדשים, האָבען יעדען חודש זיך פערמאַכט אין דורכשניט 40 יודישע געשעפטס־פירמעס, אין פערלויף פונ'ם מאָנאַט יוני האָבען זיך געשלאָסען 102 יודישע געשעפטען. זייערע באַלעבאַטים זענען אַוועקגעפאָהרען, צוזאַמען מיט די פאַמיליעס אַוועק. פראַנקפורט האָט סוף לעצטען יאָהר געהאַט 35 טויזענד יודען; מיט יעדער וואָך ווערט די צאָהל אַלץ קלענער. ס'וואָלט זיך נישט געדאַרפט אָנזעהן, וואָרים פראַנקפורטס אַלגעמיינע בעפעלקערונג איז אַ האַלבער מיליאָן. אָבער עס זעהט זיך יאָ אָן, וואָרים די יודישע ראָלע אין שטאָט איז אַ'מאָל געווען אַ גרויסע — אַ געשעפטליכע, אַ ווירטשאַפטליכע און אַ קולטורעלע ראָלע. פראַנקפורט האָט געהאַט יודישע באַנקען, און זיי זענען איצט געשלאָסען. אויך די באַנק־פירמע ספּאַיער, וועלכע האָט גע'שמ'ט נישט דווקא אין פראַנקפורט, וועלכע האָט געהאַלטען די שטאָט געשעפטליך פערבונדען מיט אַנדערע דייטשע שטעט. אויך אַזוי פיל ווירקט די אָפּגעשלאָסענקייט פון די יודישע געשעפטען, דאָס צולויפען זיך פון די יודען, אַז אינ'ם שטאָט־ראַט איז אין פערבינדונג דערמיט אויפגעקומען די פראַגע וועגען דעם שטאָטישען בודזשעט. שאַטענס פון באַנקראָט לויפען אויף די שטאָטישע הויזשאַפטען. די שאַטענס קומען אויך ענטוועדער פון פערגליווערטע, אָדער פון אינגאַנצען צוגעמאַכטע נישט־יודישע געשעפטען, זיי האָבען יאָהרען־לאַנג געלעבט פון זייערע וואָרצלען אין יודישע האָב און גוטס, עקאָנאָמיש לעבען פערבינדט זיך, פלעכט זיך דורך, און ווען פעדים ווערען פונאַנדערגעריסען, פאַלען קרבנות פון אַלע זייטען. שליסען זיך אויך פראַנקפורטער עכט־דייטשע, אמת'ע „אַריער"־פירמעס און „אַריער" פונקט ווי יודען האַלטען אין פערלאָזען די שטאָט. אַן אומעט פון איבערגעלאָזענע פוסטע שטיבער שפּירט זיך איבער פראַנקפורט. אַזוי אויך איבער וואָרמס. ווידער צו דערמאָהנען עטליכע ציפער. ענדע מאָנאַט יוני האָבען אויף די פענסטער פון 12 יודישע געשעפטען זיך בעוויזען צעטעלעך מיט אַן אויפשריפט: „געשלאָסען". אין דער צווייטער וואָך פון מאָנאַט יולי האָבען זיך געשלאָסען 22 נישט־יודישע געשעפטען, וואָס זענען געווען אָפּהענגיג פון די 12 יודישע. אין אַ בעריכט פון הייזער־אינספּעקטאָרען, צוגעשטעלט צום שטאָט־ראַט פון וואָרמס אין מאָנאַט יוני, איז געווען אָנגעגעבען, אַז אין מערץ, אַפּריל און מאַי האָבען אין דורכשניט זיך אויסגעליידיגט 62 דירות אַ חודש. די פאַמיליעס האָבען פערלאָזען די שטאָט. מ'האָט דאַן בעשלאָסען אין שטאָט־ראַט אויסצוגעפינען, וועלכע פאַמיליעס. דער ערשטער בעריכט דערפון איז געווען אָנהויב מאָנאַט יולי, און פאַרלויפיג האָט זיך געוויזען כמעט אַ גלייכע צאָהל — יודען און „אַריער", גאַנץ איינפאַך: מען זעהט זיך אַרום, אַז מ'וועט נישט קענען דערוואַרטען אַ בעסערע צייט אין דער שטאָט, לויפט מען פערזוכען מזל אַנדערשוואו. און איז דען אַנדערשוואו בעסער? די היטלער־קללה רוהט אויף גאַנץ דייטשלאַנד. אַ סך פון די אַרויסגעפאָהרענע פון די שטעט לויפען טאַקע אַריבער די דייטשע גרעניצען. פון יודען איז דאָך אָפּגערעדט. זיי מוזען דאָך דאָס. זיי שיידען זיך מיט זייערע אַלטע שטעט פראַנקפורט און וואָרמס מיט נישט ווייניג געפיהל, די הערצער רעגען זיך. אָפּגעלעבט אַ לעבען, און די היים ווערט פערקלאַפּט.

* * *

וואָרמס און פראַנקפורט — בלעטער יודישע געשיכטע האָבען זיך דאָרטען געשריבען הונדערטע יאָהרען נאָכאַנאַנד. ביידע שטעט האָבען אַפילו געמיינשאַפטליכעס אין עטליכע קאַפּיטלען יודיש לעבען דאָרטען מיט פיל דורות צוריק. דאָס ווייזען די יודישע פאָלקס־מעשה'ס, וואָס צירקולירען אַרום אין ביידע שטעט, ענליכע און דורכאויס דיזעלבע. די היסטאָרישע פאַקטען, אָדער לעגענדעס. פערהאַן, צום ביישפּיל, אויפ'ן אַלטען בית עלמין פון וואָרמס אַ מצבה נאָך דעם מהר"ם — ר' מאיר פון ראָטענבורג, און גלייך דערביי איז די מצבה פון ר' זיסקינד ווימפען פון פראַנקפורט און צי אַ גאַסט, אַ יודישער רייזענדער, קומט אין וואָרמס, צי אין פראַנקפורט, זוכט מען צו האַלטען איהם געשפּאַנט מיט דער מעשה וועגען מהר"ם און ר' זיסקינד ווימפען. די וואָרמסער און פראַנקפורטער יודען דערצעהלען זייערע פאָלקס־מעשה'ס און זיי בעטען אייך געדענקען: דער מהר"ם פון ראָטענבורג איז דאָך געווען פון די גרויסע גאונים אין 13. יאָהרהונדערט. געווען פון די בעלי התוספות, וועלכע האָבען געלעבט אין דייטשלאַנד, און געווען בערימט נישט דווקא פאַר זיינע תלמודישע פירושים. ער איז געווען פון די גאָר גרויסע יודישע גייסט־מענשען פון זיין דור. געבוירען געוואָרען איז ער אין וואָרמס, און אין וואָרמס איז זיין קבר, און געקומען דאָרטען צו קבורה איז ער נאָך זיין טויט אין אַ תפיסה. העכער אַ צעהנדליג יאָהר איז ער געזעסען פערשפּאַרט אין אַ שלאָס אין עלזאַס. אַ בישאָף, אויפגעהעצט פון אַ יודישען משומד, האָט איהם אַרעסטירט כדי אַרויסצוקריגען פון יודען אַ גרויסע סומע געלט. דער משומד האָט אָנגעוויזען דעם בישאָף, אַז ביי יודישע קהלות איז „פדיון שבויים" אַ גרויסע מצוה, און אַז זיכער וועלען יודען נישט לאָזען שמאַכטען אין געפענגניש זייער גאון, דעם מהר"ם, וועט מען שוין אַרויסקריגען פון די יודען גאָר אַ סך געלט פאַר איהם. די יודישע קהלות, צו וועלכע די ידיעה איז געקומען, זענען אָבער געווען אָרים. זיי האָבען נישט געקענט צונויפקריגען די פערלאַנגטע סומע. דער מהר"ם איז געווען געפאַנגען ביז זיין טויט, און טאַקע אין געפענגניש האָט ער אָנגעשריבען פיל פון זיינע חיבורים. פון זיין טויט אין געפענגניש האָט זיך דערוואוסט אַ גרויסער יודישער סוחר פון פראַנקפורט, ר' זיסקינד ווימפען. ער האָט אויסגעקויפט דעם מת פון געפאַנגענשאַפט, געבראַכט איהם צו קבורה אין וואָרמס, און הערביי איבערגעלאָזען אַ געבעט סיי ביי דער קהלה אין פראַנקפורט, סיי ביי דער געמיינדע אין וואָרמס, אַז ווען ער וועט שטאַרבען זאָל מען איהם מקבר זיין נעבען דעם קבר פונ'ם מהר"ם. און אַזוי איז דאָס אויך געווען. ער איז געשטאָרבען אַ פּאָר וואָכען נאָך זיין אויסקויפען דעם טויטען קערפּער פונ'ם מהר"ם, און אויפ'ן אַלטען בית־עלמין פון וואָרמס געפינען זיך נאָך איצט ביידענס מצבות — שוין העכער 600 יאָהר.... די יודען פון וואָרמס און פון פראַנקפורט האָבען אַלע מאָל דערצעהלט הערפון מיט אַ גאַנץ בעזונדערען טעם.

* * *

דאָס יודישע וואָרמס האָט אַלע מאָל פערהיט דאָס געבליבענע פון דורות און דורות. פערהאַן דאָרטען די אַלטע שוהל, 9 הונדערט יאָהר אַלט, וואָס אַ לעגענדע האָט זיך פערשפּרייט וועגען איהר, און איז אַריין אין פאָלק אויף דורות, אַז דאָס איז „רש"י'ס שוהל" — דאָרטען זאָל רש"י האָבען געהאַט זיין גרויסע ישיבה, און פונקט אַזוי וויל וואָרמס זיך נישט שיידען מיט אַן אַנדער לעגענדע. פערהאַן אַ קליינע געטאָ־געסעל אין וואָרמס, און דאָרטען איז דאָ אַ שוהל, וואָס ווערט אָנגערופען „ר' יהודה החסיד'ס מויער", און וועגען דעם מויער ווערט דערצעהלט אַ מעשה'לע: אַ יודישע מוטער איז געגאַנגען דורך דער געטאָ־געסעל; דאָס געסעל איז שמאָל; אַנטקעגען איהר איז אָנגעקומען אַ קריסטליכער רייטער אויף אַ פערד; זי האָט שוין נישט געקענט לויפען צוריק; ער וואָלט זי צוטראָטען; און זי איז געווען אין שוואַנגערשאַפט און געהאַט חלומות, אַז פון איהר קינד וועט אויסוואַקסען אַ גרויסער צדיק; האָט זי אָנגעהויבען וויינען, און דער רבונו של עולם האָט פערנומען איהר געוויין; די געמויערטע וואַנד פון דער שוהל, נעבען וועלכער זי איז געשטאַנען אַ פערצווייפעלטע, האָט זיך איינגעבויגען; זי האָט געהאַט פּלאַץ זיך אַוועקצורוקען פונ'ם רייטער; ער איז [illegible] און פונ'ם קינד, וואָס זי האָט שפּעטער געבוירען, איז אויסגעוואַקסען אַ גרויסער צדיק, — ר' יהודה החסיד.... אַזעלכע מעשה'לעך פון גאָר אַלטע צייטען האָבען געהאַלטען די שטאָט וואָרמס היסטאָריש בערימט צווישען יודען אויך אין די איצטיגע צייטען.

(ווייטער זעה 15. זייט)

די געשיכטע פון יודען אין לאָדז

די ערשטע יודען אין לאָדז און זייער ראָל אינם ווירטשאַפט־ליכען לעבען פון דער שטאָט אין דער פאַר־אינדוסטרי־עפּאָכע

פון ד"ר פיליפ פרידמאַן

— 2 —

קודם כל וואַרפט זיך אין די אויגען דער אינטערעסאַנטער פּראָצעס פון דער ווירטשאַפטליכער דיפערענצירונג, וואָס שאַפט זיך אין דער דאָזיגער קליינער עדה: אַרענדע און שענקערייִ, וועלכע זענען, כמעט ביזן סוף פון 18. יאָהרהונדערט געווען די איינציגע חיונה־קוואַלען פון לאָדזער יודען, טרעטן אָפּ זייער אָרט פאַר אַנדערע חיונה־מקורים, ווי האַנדעל און מלאכה. די דאָזיגע דערשיינונג איז, איבעריגענס אַן אַלגעמיינע, צווישן פּוילישע יודען און איז אַ פּועל־יוצא פון'ם פונאַנדערפאַל פון דעם ביז איצטיגען, שררה'שען ווירטשאַפטס־סיסטעם, אויפ'ן דאָרף, ווי אויך פון דער ציל־בעוואוסט, געפיהרטער פּאָליטיק פון דער פּוילישער מאַכט, וועלכע האָט זיך גענומען פאַר אַ מוסטער די פּאָליטיק, לגבי דעם יודישען שענקער, פון די שכנ'ישע לענדער.

דעם ווייטערדיגען עטאַפּ פון דער זעלבער עוואָלוציע, בעווייזען אונז די סטאַטיסטיקעס פון די יאָהרען 1820, 1821 (פאַר דער צייט פון 1810—1820, האָבען מיר לגמרי נישט קיין מאַטעריאַלען.

די סטאַטיסטיק פון יאָהר 1820, וועלכע גיט אָן 259 יודען, אויף דער אַלגעמיינער בעפעלקערונג פון 767 נפשות, בעווייזט די ראָל, וואָס יודען האָבען געשפּילט אין דער ענטוויקלונג פון לאָדז און אין דער דערהויבונג פון איהר ווירטשאַפטליכען בנין: אין די יאָהרען פון פונאַנדערפאַל און שטילשטאַנד, בעטרעפט די יודישע בעפעלקערונג אפילו נישט קיין 6 פּראָצענט — מיט דער ענטוויקלונג אָבער פון'ם שטעטעל, דערהויבט זי זיך ביז 33,8 פּראָצענט.

אויפ'ן סמך פון עטליכע סטאַטיסטישע אויפצייכנונגען פון דער אַלגעמיינער בעפעלקערונג אין די יאָהרען 1820—1821 און פון די שפּעטערדיגע יאָהרען, קענען מיר זיך, נאָך אַ גענויער אַנאַליז פון די מאַטעריאַלען, רעקאָנסטרואירען אַ בילד פון דער בערופס־סטרוקטור פון דער לאָדזער בעפעלקערונג, סיי קריסטען, סיי יודען אין יאָהר 1821, און פון דער יודישער ראָל אין דעם ווירטשאַפטליכען אָרגאַניזם.

ביים פאַרגלייכען די בערופס־סטרוקטור פון דער יודישער מיט דער קריסטליכער בעפעלקערונג, וואַרפען זיך אונז אין די אויגען פאָלגענדיגע צוויי אומשטענדען: יודען זענען די פּאַקטישע הערען פון לאָדזער האַנדעלס־לעבען; אין דער מלאכה האָבען יודען בעהערשט געוויסע געביטען, וועלכע פאָדערן אַ קלענערע פיזישע אנשטרענגונג און זענען דאַגעגען פרעמד געבליבען צו אַ גאַנצע רייה אַנדערע מלאכות.

אויב ווילען מיר פאַרגלייכען די דערמאָהנטע סטאַטיסטיק מיט די פריהערדיגע, פון די יאָהרען 1775—1810, וועלען מיר בעמערקען אַ בעדייטענדיגען פאָרטשריט אין דעם זין פון פונאַנדערשיידענדיגען יודישען חיונה־מקור אין דעם שטאַרקען ציפער־אַנוואוקס פון דער יודישער מלאכה; וועלכע פאַרנעהמט שוין אינ'ם לעבען פון דער דאָזיגער בעפעלקערונג אזא ערהעבליך, שטאַרקע פּאָזיציע, ווי דער האַנדעל.

דאָסגלייכען האָט זיך אויך שטאַרק געביטען דער אַלגעמיינער כאַראַקטער פון שטעטעל; איבער אַ דריטעל, צי גאָר אַ העלפט איינוואוינער פון שטעטעל, אויב מיר זאָלען צורעכענען די טאָג־לוינער, און דינער, זענען אַנ'ערדישער עלעמענט. דאָס זעלבע שטרייכט אויך אונטער דער אַמטליכער בעריכט פון יאָהר 1820: „די הויפּט־בעשעפטיגונג פון די איינוואוינער איז ערד־אַרבייט" אָבער מלאכה און האַנדעל שפּילען שוין אַ בעדייטענדיגע ראָל, וועלכע דערמאָהנטער בעריכט רעקאָמענדירט שטאַרק און שרייבט זיי צו די ראָל פון אַ שטויס צו דעם פאָרטשריט און ענטוויקלונג פון שטעטעל. אַלס די וויכטיגסטע האַנדעלס צווייגען אין לאָדז, דערמאָהנט דער אויביגער בעריכט, דעם „האַנדעל־לאַקטשאַווי" — לייוונט, פּערקאַל און טוך און דעם פיה־האַנדעל — פערד און האָרן־בהמות.

די ווירטשאַפטליכע טעטיגקייט פון לאָדזער יודען האָט זיך נאָך געדריקט, אַרום זעהר אַנ'ענגען קרייז. אַזוי למשל, איז דער יעהרליכער אומזאַץ פון דער הויפּישער קרעטשמע, וועלכע איז געווען אַרענדירט צו אַ יוד, אין יאָהר 1793, אויסגערעכענט געוואָרען אויף 1320 פּוילישע גילדען. און קרעטשמעס, דאַרף מען וויסען, זענען צו יענער צייט געווען, אַ צום־מעהרסטען איינקונפטבאַרע אונטערנעהמונג אין שטאָט... דאָסגלייכען זענען אויך די קאַפּיטאַלען פון די לאָדזער סוחרים און בעלי־מלאכות געווען זעהר אומבעדייטענדיגע.

אין יאָהר 1821, ווען דער קאָמיסאַר פון לענטשיצער קרייז בעאויפטראַגט צונויפצושטעלען אַ ליסטע פון די בעדייטענדיגסטע לאָדזער סוחרים און בעלי־מלאכות, וועלכע פאַרמאָגען איבער צעהן־טויזענד פּוילישע גילדען, שרייבט איהם אָפּ דער לאָדזער בירגערמייסטער, אז „נישט קיינער פון בעלי מלאכות, סוחרים, ווי אויך נישט קיינער פון די מייסטער פון מאַשין, אָדער האַנד־געזעלען, וואָס זאָלען פאַרמאָגען צעהנטויזענד גילדען, נאָר אפילו אַזעלכע וואָס פאַרמאָגען צוויי־הונדערט גילדען זענען אויך אין אונזער שטאָט נישט בנמצא".

די דאָזיגע תשובה אָבער פון דערמאָהנטען בירגערמייסטער, איז בשום אופן נישט נוטה צו דער פּאַקטישער זאַכלאַגע, ווייל אינ'ם זעלבען יאָהר 1821, האָט דער שטאָט־אויפזעהער פון לענטשיצער קרייז בעאויפטראַגט דעם לאָדזער בירגערמייסטער, צוזאַמענצושטעלען אַ ליסטע פון דער יודישער בעפעלקערונג. צווישען אַנדערע, האָט די ליסטע אויך ענטהאַלטען אַ רובריק: „ווי גרויס, אומגעפעהר איז דער פאַרמעגען פון יעדער פאַמיליע". די דאָזיגע רובריק האָט דער בירגערמייסטער זעהר גענוי אויסגעפילט און האָט דערביי, הפּנים, זיך סומך געווען אויף די אינפאָרמאַציעס, וואָס ער האָט בעקומען, ביים ספּעציעלען פאַרהער פון יעדער יודישער פאַמיליע בעזונדער, אין דער אַנוועזענהייט פון לאָדזער קהלה־מיטגלידער און פון חשוב'ערע, קריסטליכע בירגער (אַזאַ, לכל הפחות, איז געווען די אינסטרוקציע פון שטאָט־אויפזעהער), לויט די, אויף דעם אופן, דערהאַלטענע אינפאָרמאַציעס, האָט זיך דער יודישער פאַרמעגען אין לאָדז פאַרגעשטעלט פאָלגענדיג:

צוויי יודישע פאַמיליעס האָבען פאַרמאָגט צו זעקס טויזענד פּוילישע גילדען, צוויי משפּחות, צו צוויי טויזענד פינף הונדערט, ביז דריי טויזענד גילדען, 12 פאַמיליעס צו טויזענד — 15 הונדערט גילדען, 6 פאַמיליעס צו 5 הונדערט — טויזענד גילדען, 12 משפּחות צו הונדערט — 5 הונדערט גילדען, 23 — ווייניגער פון הונדערט גילדען און איין משפּחה האָט אַבסאָלוט גאָרנישט פאַרמאָגט.

וואָס אַנ'אמת, ווייסען מיר נישט, וואָס מען דאַרף פאַרשטיין אונטער דעם בעגריף „פאַרמעגען": צי זענען דאָס געווען פליסענדיגע קאַפּיטאַלען, אָדער צי איז דער פאַרמעגען בעשטאַנען אין מטלטלין, אומבעוועגליכע גיטער, צי גאָר אין מזומן — ווי אָבער עס זאָל נישט זיין, שיינען די דאָזיגע ציפערען צו זיין מעהר נוטה צו דעם פּאַקטישען צושטאַנד, מען קען זאָגאַר משער זיין, אז גיכער האָבען די דעמאָלטיגע יודען אָנגעגעבען קלענערע ציפערען.

אַנ'אַנדערע, שוואַכערע שפּור, וועלכע קען אונז מעהר־וועניג געבען אַ בעגריף, וועגען דער גרויס פון דעם דעמאָלדיגען, יודישען קאַפּיטאַל און איבער דעם פאַרנעהם פון די געלד־געשעפטען אין לאָדז קענען זיין די קויף־טראַנזאַקציעס פון די אומבעוועגליכע גיטער אין לאָדז. אַזעלכע טראַנזאַקציעס זענען עטליכע מאָל באַטירט. במשך פון די י. 1793—1821, אין די לאָדזער אַקטען. די קויף־סומען זענען פאַרשידענע, אַנהויבענדיג פון 60 פּוילישע גילדען, ביז צוויי טויזענד פ. ג. און העכער, ערנסטערע טראַנזאַקציעס זענען געווען פאָלגענדיגע:

(ווייטער זעה 15. זייט)

צרות פון מיין סוכה!...

דערצעהלט פון אַ בכבוד'ן יוד

פון י. אַבערזשאַנעק

ווי איהר ווייסט, רבותי, האָב איך אַ יאָהר־סוכה. שוין איינמאָל אַ בנין! מיין סוכה אונטערשיידט זיך גאָרנישט פון אַלע אַנדערע הייזטיגע לאָדזער בייטע הייזער. אין די בייטע הייזער רעגענט אַריין דורכ'ן דאַך, און אין מיין סוכה רעגענט אויך אַריין. די בייטע הייזער זענען געבויט פון אַלטע אייער־קעסטלעך. און מיין סוכה איז אויך געבויט פון אייער־קעסטלעך, אין די בייטע הייזער פאַלען שטיקער פון די ווענד, און ס'פאַלען שטיקער סופיט אין טעלער אַריין, און אין מיין סוכה פאַלט אויך זעהר סכך אין טעלער אַריין. די בייטע הייזער זענען שמינגע דעגינגע, און מיין סוכה איז אויך שמינגע דעגינגע. איך בין זיכער אַז ווען אַ לאָדזער הויזווירט, האָט אַזאַ „בנין" וואָלט ער זיך געהייסען צאָהלען פאַר אַ יאָהר „ד'גורי", וואָלט געוואוינט אין סאַנד, און וואָלט געהאַלטען אַ קאַמאַרניק אויף סטאַלע פענסיע...

אַ פּלאַקען אין דער סוכה אַריין

ווי יעדעס יאָהר בין איך אויך היי־יאָהר מוצאי יום־כיפור אַרויפגעגאַנגען אויפן בוידעם, וואו עס ליגט מיין סוכה, און געוואָלט בעהמען דעם אַלטען פלאַקען. איך זוך און זוך — נישטאָ דער פלאַקען. אַלץ איז דאָ: די ברעטער, דער דאַך, די פאַדלאָגע, נאָר דער פלאַקען איז נישטאָ.

— ביילקע, גיטעל. וואו איז ערגעץ דער פלאַקען אהינגעקומען? — האָב איך געפרעגט מיין יודענע.

— דער פלאַקען? ער איז שוין לאַנג נישטאָ.

— וואו איז ער אהינגעקומען?

— ער איז דאָך געוואָרען אַ דאַזאַר אין דער קהלה — האָט מיין יודענע געענטפערט.

נו, האָב איך געשטעלט אַנ'אַנאָנס אין דער דער צייטונג:

„איך זוך אַ פלאַקען, געגען גוטע בעלוינונג. צו מעלדען צו איטשע פלאַקענזוכער".

נו האָבען זיך גענומען שיטען פלאַקענס איינער ווי איינער. באַלד אין דער פריה קלאַפּט אַ יודעל מיט אַ ציגען־בערדעלע.

— ווער זענט איהר?

— איך בין אַ ראַטמאַן פון היגען שטאָט־ראַט.

— נו, וואָס האָט איהר געוואָלט?

— כ'האָב געלייענט אין דער צייטונג, אז איהר זוכט אַ פלאַקען...

באַלד דעם יוד, קומט אַריין אַ צווייטער יוד מיט אַ פאַרבונדענעם האַלז.

— ווער זענט איהר?

— איך בין אַ חזן פון אַ היגער סינאַגאָגע.

— נו, וואָס איז אייער בקשה?

— מ'האָט מיר געזאָגט, אַז איהר זוכט אַ פלאַקען...

באַלד דעם חזן קומט אַריין אַ יוד מיט אַ קאַפּעלושעל.

— ווער זענט איהר?

איך בין דער פּרעזעס פון אַ היגען סוחרים־פאַראיין.

— טאָ צו וואָס זענט איהר געקומען צו מיר?

— כ'האָב מיך דערוואוסט אַז איהר זוכט אַ פלאַקען...

ווי דער פּרעזעס איז אַרויס, קומט אַריין אַ בחור מיט אַ געגאָליעטער טראָמבע.

— ווער זענט איהר?

— איך בין אַ סטאַר פון יודישען טעאַטער.

— טאָ וואָס פאַרלאַנגט איהר פון מיר, איך בין דען אַ טעאַטער־דירעקטאָר?

— ניין, מ'האָט מיר איבערגעגעבען אַז איהר זוכט אַ פלאַקען...

ווי דער אַרטיסט איז אַרויס, קומט אַריין אַ יונגערמאַנטשיק מיט אַ בלאַס פנים.

— ווער זענט איהר?

— איך האָב מיט אַ יאָהר צוריק חתונה געהאַט. האָב איך פאַרן בדן געשענקט אַ מאַנופאַקטור־קרעמעל און האָב אויסגעקויפט אַ פאַטענט.

— טאָ וואָס ווילט איהר פון מיר?

— כ'האָב געהערט אין דער גאַס, אַז איהר זוכט אַ פלאַקען...

מיין בילדער־גאַלעריע

ווי באַלד איך האָב מיר אויסגעקליבען אַ פּאַסיגען פלאַקען, האָב איך מיך גענומען צו בויען די סוכה. צוערשט האָב איך געלעגט דעם פונדאַמענט, שפּעטער געשטעלט די ווענד. געלעגט דעם סכך. און אַז אַלץ איז געווען פאַרטיג, האָב איך מיך גענומען צו דער דעקאָראַטיווער אַרבייט. אויסגעקלאַפּט די ווענד מיט טאַפּעטען און פון אויבען אָן אויפגעהאָנגען דאָס בילד פון משה רבינו מיט די לוחות.

דאָ האָט זיך אָנגעהויבען אַ פרישע צרה:

מיין עלטסטער זוהן, דערזעהענדיג משה רבנוס בילד, האָט דערנעבען אויפגעהאָנגען ס'בילד פון ד"ר הערצל.

איז געקומען דער יונגערער זוהן, האָט ער נישט געפרעגט קיין קשיות און האָט אין דערמיטען צווישען משה רבנו און ד"ר הערצל אויפגעהאָנגען זשאַבאָטינסקיס בילד.

איז געקומען מיין מיטעלסטער זוהן, האָט ער אַ קוק־געטהון אויף די בילדער, האָט ער נישט לאַנג געטראַכט און אויפגעהאָנגען באָראָכאָוס בילד.

די לעצטע איז געקומען מיין טעכטערל, און ווי זי'האָט אַ קוק געטהון אויף דער בילדער־גאַלעריע איז זי געוואָרען רויט ווי אַנ'אינדיק, האָט זי אַראָפּגעריסען אַלע בילדער, און אויפגעהאָנגען קאַרל מאַרקס בילד.

נו, האָט זיך געמאַכט אַ מלחמה, מ'האָט זיך געריסען פאַר די קעפּ, יעדער האָט פאַרטיידיגט זיין בילד. ס'זענען געוואָרען געהאַלדען און געשרייען, און דער שפּיץ איז געווען, אַז אַלע בילדער זענען געבליבען הענגען, און איצט האָב איך אין דער סוכה אַנ'אמת'ע בילדער־גאַלעריע....

קידוש דורכ'ן טעלעפאָן

איצט האָב איך דעם סוכות געהאַט אַ בייזע צרה אַ צרה מיט אַ טעלעפאָן — אַ טעלעפאָן אין דער סוכה!

ווי איהר ווייסט איז מיין ווייב איטע געווען אַ פשוטע יודענע, אָהן חכמות. זי האָט נישט געוואוסט פון די אַלע היינטיגע ווייבערישע שמדשטיק. זי האָט געוואוסט פון דריי זאַכען: טראָגען, האָבען און זייגען — פון די אַלע אַנדערע היינטיגע ווייבערישע חכמות האָט זי נישט געוואוסט.

זייט אָבער זי איז צוריקגעקומען פון קריניצע האָט זי אָנגעהויבען שעלטען אויף פּוילש. און איז געוואָרען „אינטעליגענט".

היי־יאָהר ערב סוכות, זאָגט זי צו מיר: — איטשע, דו ווייסט וואָס מיר איז איינגעפאַלען?

— וואָס איז דיר איינגעפאַלען?

— זאָלסט אַראָפּציהען אַ טעלעפאָן פון דער שטוב אין דער סוכה אַריין.

— וואָס עפּעס אַ טעלעפאָן? אין אַ סוכה — אַ טעלעפאָן? ווען האָסטו דאָס געזעהען אַ טעלעפאָן אין אַ סוכה?

— אַזוי וויל איך און פאַרטיג? איך וויל נישט שטעהען מיט אַלע יענטעס צוזאַמען ביי דע' סוכה הערען דיין קידוש. איך בין נישט די ביילע גיטעל פון אַמאָל — דו הערסט?!... דו ביזט נישט חולה צו מאַכען קידוש אין טעלעפאָן אַריין!... אַז דו וועסט מאַכען קידוש דורכ'ן טעלעפאָן, וועל איך האַלטען די סלוכאַווקע ביים אויער און וועל נאָכזאָגען, אָמן, און טאָמער וועסטו נישט מאַכען קיין טעלעפאָן, וועל איך קיין אָמן אויך נישט נאָכזאָגען!...

האָב איך דאָך געזעהען, אַז ס'איז ביטער, כ'האָב פאַרשטאַנען אַז מסתמא איז היינט אַזאַ מאָדע, אַז ביי אינטעליגענטען מאַכט מען קידוש דורכ'ן טעלעפאָן, האָב איך אַריינגעצויגען אין דער סוכה אַ טעלעפאָן.

נו, האָב איך די ערשטע טעג געהאַט צרות פון דעם טעלעפאָן! די ערשטע סוכות־נאַכט קלינגט דער טעלעפאָן. פרעג איך:

— האַלאָ, ווער רעדט?

— איך, ביילע גיטעל.

— וואָס האָסטו געוואָלט?

— געהסט שוין קידוש מאַכען?

— יאָ, איך גיה שוין קידוש מאַכען. האַלט די סלוכאַווקע ביים אויער

האָב איך אין איין האַנד געהאַלטען דעם בעכער און אין דער צווייטער האַנד — ס'רעהרעל. איך האָב געמאַכט קידוש און זי האָט געהאַלטען אין איין שרייען: „האַלאָ! כ'הער נישט! רעד העכער! איך האָב געשריגען אַז מ'האָט געהערט אויפן דריטען הויף. אויך זי האָט געהאַלטען אין איין שרייען: האַלאָ! כ'הער נישט! רעד העכער! און דער שפּיץ איז געווען, אַז איך האָב געענדיגט דעם קידוש, און זי האָט געהאַלטען אין איין שרייען: האַלאָ! ווי האַלטסט דו?

איצט האָב איך געהאַט צרות מיטן עסען.: זי האָט געהאַלטען אין איין טעלעפאָנירען:

— האַלאָ, איטשע, ווי האַלטסטו? האָסט שוין אויפגעגעסען די פיש?

— איטשע, וואָס הערט זיך מיט דער יויך, מ'קען שוין אַראָפּגעבען ס'פליש?

— האַלאָ! איטשע. וואָס מאַזשעסט דו דיך אַזוי לאַנג מיט'ן צימעס? זאָל סטאַשע אַראָפּגעבען דעם קאָמפּאָט?

בישט ווי נישט ווען האָט דער טעלעפאָן געקלינגען. אַ ביס און אַ קלינג. נאָך יעדען ביס, האָב איך געמוזט אָפּלייגען דעם גאָפּל און נעהמען די סלוכאַווקע צום אויער. אַ ביס אין דער פּולקע און אַ רעד אויפ'ן טעלעפאָן און אַזוי אָהן אויפהער.

דעם ריכטיגען עונג־טעלעפאָן האָב איך געהאַט דעם צווייטען טאָג סוכות:

איך זיץ אין דער סוכה, כ'האָב געמאַכט קידוש כ'וואַרט אַ פערטעל שעה, אַ האַלבע שעה, אַ שעה אַ נעכטיגער יום! מ'זעהט נישט קיין עסען און מ'הערט נישט פון קיין עסען. בין איך דאָך געוואָרען אויפגערעגט, קלינג איך אָן אויפ'ן טעלעפאָן. קלינג היינט, קלינג מאָרגען — מ'ענטפערט נישט. וואָס איז געשעהען? אפשר האָט עפּעס פּאַסירט? ערשט נאָך אַ שעה קלינגען, הער איך אַ בת־קול:

— האַלאָ!

— ווער איז דאָרט? — פרעג איך אַנ'אויפגערעגטער.

— „יאַ, סטאַשקאַ" — האָט מען געענטפערט.

— וואו איז די מאַדאַם? — האָב איך געפרעגט.

— די „פּאַני" איז „זייענטע".

— מיט וואָס איז זי עס אַזוי לאַנג „זייענטע"?

— זי „אַבלישטשעט" זיך מיטן סובלאָקאַטאָר...

איצט פאַרשטעה איך דאָך שוין, פאַרוואָס מיין ביילע גיטעל האָט געדאַרפט האָבען אַ טעלעפאָן, און פאַרוואָס זי האָט געוואָלט הערען קידוש דורכ'ן טעלעפאָן, און פאַרוואָס זי איז אַ שעה־צייט נישט צוגעגאַנגען צום טעלעפאָן — זי האָט זיך „אַבליטשעט" מיטן סובלאָקאַטאָר!...

אַזעלכע צרות האָב איך געהאַט די ערשטע טעג אין דער סוכה. אי"ה באַלד דעם ערשטען טאָג חול המועד, נעהם איך אַראָפּ דעם טעלעפאָן און אַ סוף זאָל עס בעהמען!

—

דער אתרוג

וואָס חסידים פלעגן דערציילן

פון אהרן אַבּאָוואָהן

הרב ר׳ מרדכי מנעסכיז, זכר צדיק לברכה, איז אין זיינע יונגע יאָהרען געזעסען אין לעשנוב, נעבען בראָדי. אייחער ער איז נתפרסם געוואָרען, האָט ער זיך און זיין בני־בית ערנעהרט פון מסחר און הגם דיין פרנסה איז געווען בדוחק, פלעגט ער אַראָפּנעהמען מעשר פון זיינע מאַגערע פּעדינגסטען, און צוטיילען צדקה.

בפרט האָט ער נישט געקאַרגט קיין געלד אויף אַ שעהנעם אתרוג. נישט קוקענדיג אויף קיין שום פּריין, האָט ער זיך איינגעשאַפט אַ מובחר שבמובחרים. און נישט האַפּענדיג מיט איין מאָל אַזויפיל געלד, האָט ער אַוועקגעלייגט אויף דעם צוועק אַ גאַנצען זומער, נאָך יעדען מסחר, וואָס ער האָט געמאַכט, האָט ער אַראָפּגענומען עטליכע פּרוטות, אַריינגעלייגט זיי אין אַ ספּעציעל צו דעם פערשלאָסען קעסטעלע, צו וועלכען קיינער האָט זיך אַ גאַנץ יאָהר נישט דערוואַגט צוצורירהען. ערשט ווען ס׳זענען אָנגערוקט די טעג „בין כסה לעשור״, האָט ער עס געעפענט אַרויסגענומען דאָס אָנגעזאַמעלטע געלד, און געקויפט אַן אתרוג אַ „הדר״.

איינמאָל האָט זיך אין פּערזיף פון זומער צונויפגעקומען אַנ׳ערך 6 רובעל. ר׳ מרדכי האָט זיך שטאַרק דערפרעהט, אפגעבענדיג אַ לויב צו גאָט, וואָס ער האָט איהם אַריינגעשיקט די ברכה, און ער וועט קענען מקיים זיין די מצווה פון אתרוג מן המובחר. און אַזוי ווי אין לעשנוב האָבען זיך נישט געפינען קיין סך סוחרים פון אתרוגים, האָט ער זיך שוין נישט געקענט דערוואַרטען ביז ס׳זאָל אַדורך דער יום־כפור און ער זאָל אַריינפאָהרען אין דערביאיגען בראָדי, וואו ס׳איז שוין דאָ אַ סך סוחרים, און מען קען זיך שוין אויסקלויבען וואָס פאַר אַן׳אתרוג מען וויל.

יום־הקדוש איז איהם אַדורך בשלום. נאָכ׳ן אָפּדאַווענען אַ גאַנצען טאָג אין שוהל, איז ער אויפגערנאַכט אַהיימגעגאַנגען, אַריינגעקלאַפּט דעם ערשטען פלאָקען אויפ׳ן אָרט, וואו ער וועט שטעלען די סוכה, און זיך באַלד גענומען גרייטען צו דער נסיעה קיין בראָדי.

צוזאַמען מיט׳ן זון־אויפגאַנג, איז ער שוין געזעסען אויף דער פוהר, וועלכער האָט איהם געזאָלט אַהינפיהרען. ער איז געווען מלא שמחה. זיין פּנים האָט געשטראַהלט פון גליק און פרייד. איצט פאָהרט ער נישט וועגען מסחר, נאָר וועגען אַ דבר מצווה, באַכצוזוכען די „אַרבעה מינים״. דאָס האָט איהם צוגעגעבען כּוח און קראַפט און ווען ער איז געקומען קיין בראָדי, האָט ער באַלד אָנגעהויבען געהן פון איין געוועלב אין אַנדערען. כדי צו געפינען אַ הדר מיט אַלע מעלות און סמנים, וואָס די חכמים האָבען אויסגערעכענט. יענעם טאָג זענען הונדערטער אתרוגים אַדורך דורך זיין האַנד, אַלע האָט ער בודק געווען מיט זיינע שאַרפע בליקען, און קיין איינער האָט נאָך ביי איהם נישט אויסגענומען, און כאָטש ער האָט נאָך אַ גאַנצען טאָג גאָרנישט געהאַט אין מויל, האָט ער נישט געפיהלט דעם מינדעסטען הונגער. ערשט פאַר־נאַכט, ווען די זון האָט זיך שוין געהאַלטען ביים זעצען, איז איהם געקומען אין האַנד אַריין אַן׳אתרוג, וואָס האָט געפינען חן אין זיינע אויגען און ביי אַנדערע מבינים. אָבער אויך איהם האָט ער זיך נישט ענטשלאָסען צו קויפען אויפ׳ן אָרט, אפשר וועט נאָך עפּעס בעסערס אונטערקומען. ער האָט געבעטען דעם סוחר, ער זאָל דעם אתרוג אַוועקלייגען איבערדייט, און אַליין האָט ער זיך געלאָזט געהען אין אַנ׳אַנדער געוועלב אַריין.

אָבער ווי נאָר ער איז אַרויס אין גאַס אַריין האָט ער דערזעהן, איבגאַנצען עטליכע שריט ווייטער אַ גרויס צוזאַמענגעלויף פון מענשען. ער האָט זיך שנעל דערנעהנטערט צום אָרט, וואו ס׳איז געשטאַנען דער גאַנצער המון, פון צווישען וועלכען ס׳האָט זיך געהערט אַ יאָמערליך געוויין פון אַ יוד. מיט גרויס מיה און אָנשטרענגונג איז געלונגען ר׳ מרדכי׳ן זיך אַדורכצוקריגען דורכ׳ן גאַנצען געדרעמעל, ביז ער איז צוגעקומען צום אָרט פון געשעהניש, און פאַר זיינע אויגען האָט זיך פאָרגעשטעלט אַשרעקליך בילד: אַ וואָגען אָנגעלאָדענט מיט פעסער וואַסער איז געשטאַנען, און דאָס פערד וואָס האָט עס געשלעפּט איז געלעגען אויסגעצויגען, אָטעמדיג זעהר שווער און זיין פּיסק איז געווען מיט אַ שטאַרקען שוים פערלאָפען, נעבען זיי שטייט אַ קליין אויסגעדאַרטער יוד, וועלכער וויינענדיג מיט באַכען טרעהרען בעמיהט זיך דאָס פערד צוריק אַריינצופיהרען אין שפּאַן. ר׳ מרדכי האָט איהם באַלד גענומען צוהעלפען, אָבער עס גוועליגט זיי נישט. דאָס פערד ליגט שוין איצט ווי אַ פּגר, נישט־ריהרענדיג זיך פון אָרט. דער יוד, דערזעהענדיג, אַז זיין „פרנסה געבער״ איז טויט, איז ער אויסגעבראָכען און באַך אַ יאָמערליכער געוויין און שלוכצענדיג האָט ער געשריגען: רבונו של עולם! וואָס האָב איך אַזוי שטאַרק געזינדיגט, אַז דו האָסט אויף מיר אויסגעגאָסען דיין צאָרן! מיט וואָס האָבען זיך פאַר דיר פערזינדיגט מיין ווייב און מיינע קינדער, וואָס זענען איצט אויסגעשטעלט צו ליידען הונגער און בויט! מיט׳ן טויט פונ׳ם פערד איז אַוועקגענומען געוואָרען דאָס ביסען ברויט פון מיינע קינדער!

אַז מרדכי האָט דערזעהן דאָס גרויסע צער פונ׳ם אָרימען יוד, האָט איהם שטאַרק איבערגענומען דאָס רחמנות און ער האָט איהם געפרעגט:

— וויפיל האָסטו בעצאָהלט פאַר דעם פערד?

— אָה! אַ סך געלד האָב איך פאַר איהם געגעבען! — האָט ער, — בעגיסענדיג זיך מיט טרעהרען געענטפערט — זעקס רובעל האָב איך פאַר איהם בעצאָהלט!

האָט זיך ר׳ מרדכי געטראַכט. אַלע מצוות זענען דאָך געגעבען געוואָרען פון הימעל און מיר ווייסען נישט וועלכע פון זיי ס׳איז גרעסער. אַלע זענען פון איין פּאַסטוך, און די מצווה אין אַזוי חשוב ווי די מצווה פון אתרוג. בפרט, ווען די חכמים האָבען געזאָגט, אַז „דער וואָס האַלט אויף איין מענש, איז גליך, ווי ער האַלט אויף די גאַנצע וועלט״. און דאָ וועט ער נישט אויפהאַלטען איין נפש, נאָר 6 נפשות, און טראַכטענדיג די דאָזיגע מחשבות, האָט ער אַרויסגענומען דאָס בינטעל קליינגעלד און אַריינגעצעהלט אין דער גראָבער, אויסגעאַרבייטער האַנד פון אומגליקליכען וואַסער־טרעגער, 6 רובעל און גאָרנישט זאָגענדיג, איז ער באַלד אַוועק.

אין אָוועגד איז ער צוריקגעפאָהרען קיין לעשנוב, צוזאַמען מיט איהם אויף דער זעלבער פוהר זענען אויך געפאָהרען אַנדערע יודען, וועלכע זענען אויך, ווי ער געווען אין בראָדי נאָך אתרוגים. זיי האָבען זיך אַנפערצעהלט מיט וואָס פאַר אַ „קונצען״ עס האָט זיי געלונגען צו קויפען אַ „הדר״, אַזוי האָבען זיי איבערגעגעבען וועגען דעם ווי זיי וואַרפען אויפ׳ן אתרוג אַנ׳אויבענאויפיגען פלעק, און דורכדעם קויפען זיי איהם פאַר אַ האַלבען פּרייז, און שפּעטער, ווען ער געפינט זיך שוין ביי זיי אין די הענד, ווישען זיי אָפּ דעם פלעק מיט אַ שטיקעל וואַקס, און אַזוי־ערבאַך האָבען זיך דאָס, וואָס זיי ווילען פאַר זייביג געלד. נאָר ר׳ מרדכי האָט שטום געשוויגען, נישט אַריינמישענדיג זיך אין זייער געשפּרעך, און ווען איינער פון זיי, וועלכער איז גראָד געווען ביי דער מעשה און געזעהען, וואָס מרדכי האָט געטון מיט׳ן געלד, האָט איהם געפרעגט, אָבער וואָס פאַר אַנ׳אתרוג ער וועט היינטיגעס יאָהר בענשען, האָט ער איהם קורץ געענטפערט: „די גאַנצע וועלט וועט בענשען איבער אַנ׳אתרוג, און איך וועל דאָס היינטיגע יאָהר בענשען איבער — אַ פערד...

צוזאַמענגעקומען איז ר׳ מרדכי אויפגעשטאַנען אַ פרעהליכער צוליב דער נעכטיגער מצווה, האָט אָפּ־געדאַוונט, עפּעס טועם געווען און גלייך זיך גענו־מען פערענדיגען די סוכה. אָבער באַלד איז ער אין דער דאָזיגער אַרבייט געשטערט געוואָרען פון אַנ׳אַלטען יוד, וועלכער האָט זיך צו איהם דער־נעהנטערט. ר׳ מרדכי האָט זיך צו איהם אויסגע־דרעהט, פרעגענדיג, וואָס ער פערלאַנגט

— איך בין אַ סוחר פון אתרוגים — האָט ער אָנגעהויבען — און הערענדיג, אַז איהר האָט נאָך נישט קיין אתרוג, וויל איך אייך אַזעלכען גע־בען. אָט־דאָ — האָט ער אָנגעוויזען אויף אַ קעסטעל וואָס האָט זיך אין זיין האַנד געפינען — ליגען זיי. סאַמע מובחרים און נישט טייער. איבגאַנצען אַ האַלבען רובעל אַ שטיק.

הערענדיג האָט ער אויפגעמאַכט דאָס קעסטעל און אָנגעהויבען אַרויסווייזען די סחורה, און איינעם פון די אתרוגים האָט ר׳ מרדכי דערקענט יענעם, וואָס ער האָט געזעהען אין בראָדי. זיך שטאַרק פערוואונדערענדיג, האָט ער אַרויסגענומען אַ האַל־בען רובעל און בעצאָהלט. נאָך מעהר איז איהם אויפפאַלענד געווען, וואָס דער זקן האָט נישט גע־וואָלט ענטפערן, פון וואַנען ער האָט זיי.

עס זענען אַדורך יאָהרען. ר׳ מרדכי איז בעריהמט געוואָרען אַלס גרויסער צדיק און קדוש, און ווייטער האָט ער נישט געקאַרגט קיין געלד אויף אַ „הדר״ און שטענדיג, נאָך גרויסער יגיעה און טרחה פלעגט ער זאָגען: ס׳זענען שוין אַדורך אַ סך יאָהרען, און נאָך נישט האָב איך זוכה געווען צו אַזאַ אתרוג, ווי יענץ יאָהר...

פאַריזער גאַסען מיט יודישע נעמען

פון נ. פראַנק

וואַרפט מען אַ בליק אויף די פאַריזער גאַסען מיט נעמען, נאָך יודישע פּערזענליכקייטען, מערקט זיך באַלד, אַז די מוזיקער האָבען בעקומען דעם בעסטען חלק. די גאַסען וועלכע האָבען איבער־גענומען זייערע נעמען. געפינען זיך דאָרט וואו אונזער פּאַנטאַזיע וויל, אַז זיי זאָלען זיך געפינען.

ווען מען פרעגט למשל דעם ערשטען בעסטען יודען: וואו וואָלט איהר געגעבען צוויי גאַסען אין פאַריז די בעריהמטע יודישע מוזיקאַלישע גאונים הלוי און מייערבעער?״ וואָלט דער יוד נישט לאַנג געקלערט און וואָלט געענטפערט:

— ביי דער גרויסער אָפּערא.

טאַקי געפינען זיך די צוויי גאַסען דאָרט.

ביידע זענען זיי גרויס, בעריהמט, קאָכען במהו״פאַר מענשען און טאַראַראַם. אַזוי ווי די מוזיק פון די צוויי גרויסע קאָמפּאָניסטען זענען פול מיט טעמפּעראַמענט, מיט דראַמאַטישער ליריק, מיט אַ־מפּעט, אַזוי זענען זייערע גאַסען — אָדער בעסער די גאַסען אויף זייערע נעמען — פול מיט קאָך, מיט הו־האַ, מיט מעש און פידעל־טענער. די דאָזיגע ביידע גאַסען נעהמען אַרום די גרויסע אָפּערא, ווי צוויי גוטע, ליבע הענד פון אַ פרוי נעהמען אַריין אין זייערע פינגער דאָס געטליכע פידעלע.

אמת איז אפילו, אַז די אָפּערא שטעהט נישט אין פאַריז אין אַזאַ צענטער, וואָס וואָלט זיך פאַר איהר געפּאַסט. דער גאַנצער רעש, דער גאַנצער טומעל פון פאַריז, דער גאַנצער תהו ובהו שלאָגט אָן מיט די כוואַליעס און שוים פון דער שטאָט ביי דער אָפּערא און דאָס איז נישט זעהר אין איינקלאַנג פאַר אַזאַ טעמפּעל ווי די אָפּערא. זי, די אָפּערא וואָלט בעסער געדאַרפט שטעהן ווייט־ליך פון דער פראַנצאַזישער פאַריז, ווייטליך פון בענזין, ווייטליך פון דער אונמוזיקאַלישער וועלט פון די אויטאָמאָבּיל־האָרנס אָדער פייפלען, וואָס רייסען דאָס אויער פון יעדען מוזיקער. די אָפּער־רא וואָלט געדאַרפט שטעהן הויך, אויף אַ באַרג, אָפּגעזונדערט פון טומעל, ווייט פון דער וואָכעדיגקייט, אָפּגעשניטען פון דער אַלטעגליכקייט. זי וואָלט גע־דאַרפט וועקען און אַריינפיהרען אין אַנדערע וועל־טען. טומעל, טאַראַראַם, כאַאָס איז דער גרעסטער שונא פון מוזיק. דאָרט וואו ס׳איז דאָ איינער — אַנטלויפט דער צווייטער.

מיר רעדען דאָ נישט באַטירליך פון דער היינט־מאָדישער זשאַז־מוזיק, וואָס לויפט נאָך דווקא דעם טומעל און וויל איהם פערמוזיקאַלישען. מיר האָבען אין זין די הויכע מוזק, וואָס האָט אַהרע וואָרצ־לען אין דער טיפער נאַטור און אין די מיסטישע וועלטען פון דער נשמה.

פון דעם שטאַנדפּונקט וואָלט גיכער געפּאַסט פאַר דער אָפּערא צו שטעהן דאָרט וואו עס שטעהט דער „סאַקרע קער״, למשל, אָדער אַ גם טראָקאַדעראָ, וואָהד י גאַנצע לאַנדשאַפט טראָגט אין זיך אַ טיפע און רוהיגע אַריסטאָקראַטישקייט.

צוליב אַבער די אָפּערא געפינט זיך דאָרט, וואו מיר קענען זי און דער גאַנצער שטוב און בעפעל פון פאַריז קומט זיך אַנשלאָגען צו איהר, ווי ביי אַ פאַרקאַן, ווייטער פון וועלכען מ׳קען נישט געהן — איז דאָס אָרט פון הלוי און מייערבעער, דאָרט נישט ווייט פון איהר.

די זענען געווען אין זייערע צייט די צוויי פּהנים פון דער מוזיק. און אויב מען האָט זיי צוגעטיילט דעם כבוד צו האָבען צוויי גאַסען, האָט מען נישט געקענט בעסער טון ווי די איינטיילען די גאַסען אַרום היכל, וועלכען זיי האָבען געדינט און בעריהמט געמאַכט.

נישט ווייט פון ליאָנער באַהנהויף געפינט מען די גאַס קרעמיע.

אין אָוועגד איז די גאַס כמעט אַנ׳ענטוישונג (אויך בייטאָג איז דער זעלבער איינדרוק). פּייער־דיגע שילדען זאָגען אָן דעם דורכגעהער, אַז דאָ געפינט ער האָטעלען „אויף דער נאַכט און אויף דער שעה״. אַ געניטער פאַריזער וועט אָבער אין אַזעלכע האָטעלען נישט פערבלאָנדזשעט ווערען. אַרום דער גאַס, אין איהרע הינטערגעסלעך שטעה־הען אָרימע גאַסען־פרויען, וואָס בייטען אויס „ליבע״ אויף אַ קליידעל, אַ פּאָר זאָקען, אַ שטיקעל ברויט.

וואָס פאַר אַ פּנים האָט די גאַס „קרעמיע״ אַנטקעגען דער שעהנקייט און גרויסקייט, וואָס טראָגט זיך פון בעריהמטען פראַנצויזיש — יודישען מלובהמאַן יצחק־משה (אַדאָלף) קרעמיע?

אייגענטליך איז אינטערעסאַנט צו וויסען מיט וואָס רעכענט זיך די גאַסען — קאָמיסיע בעת זי גיט אַ נאָמען אַ גאַס אויפ׳ן אָנדענק פון אַ מענ־שען. געהט אַריין אין בעטראַכט די ריאַלע פון מענשען, זיין לעבען, זיין טויט און בכלל דעם כאַראַקטער פון זיינע פערדינסטען?

און ווער ווייסט?

אפשר איז דאָס לעבען פון דער גאַס איבערגע־גאַסען און איבערגעאַנדעוועשט געוואָרען פון דער צייט פון איהר ערעפנונג ביז׳ן היינטיגען טאָג? עס איז נישט קיין זעלטענע זאַך, אַז גאַסען זאָלען בייטען זייער כאַראַקטער. זייער איבעריליכער איינ־האַלט בייט זיך ווי די פאַרב אויף זייערע הייזער און גאַסען וואָס האָבען אַמאָל געלעבט מיט איין מין לעבען, זענען שוין לאַנג איבערגעגאַנגען אין די פערשידענסטע גלגולים.

ווי ווייסט די גאַס — אַהער די אַוועניו — וואָס פיהרט אַריין אויפ׳ן בית־עולם פון מאָנ־מאַרטר?

אַוועניו ראַשעל.

די גרויסע יודישע קינסטלערין ראַשעל, וואָס האָט זיך דערהויבען פון אַנ׳אָרים יודיש מיידעל צו דער מדרגה פון דער דראַמאַטישער קעניגין פון פראַנקרייך, ראַשעל, וועלכע איז געוואָרען די קרוין פון דער פראַנצויזישער טעאַטער־קונסט, דער „נס פון איהר צייט״, ווי די טעאַטראַלע קריטיק האָט זי דאַן אָנגערופען.

אָט די דאָזיגע ראַשעל, וואָס האָט אַריינגע־בלאָזען אַ נייעם גייסט אין די פראַנצויזישע קלאַ־סיקער קאָרניי און ראַסין, וואָס האָט מחיה מתים געווען דאָס פראַנצויזישע טעאַטער, האָט איהר אַוועג ביז ביי אַ בית־עולם.

די אַוועניו איז אַ קורצע. פול מיט טויטען־בלומען, קרענץ מיט מצבות. דער אָזעם פון טויט קומט אַנטקעגען פון בית־עולם.

איז דאָס נישט אַ שרייענדער ווידערשפּרוך צום צאַפּלדיגען לעבען פון דער דאָזיגער יודי־שער קינסטלערין, וואָס איז געשפּרונגען פון עק־פּאָלג צו עקפּאָלג?

מיט אַביסעל פאַנטאַזיע קען מען אַלץ כשר׳ן און ערקלערען, מען קען זאָגען:

קורץ איז די אַוועניו — קורץ איז געווען דאָס לעבען פון דער גרויסער ראַשעל — 38 יאָהר איב־געגאַנגען! — און איז נישט יעדענס לעבען פון קלענסטען ביז׳ן גרעסטען אַ פאָרדערצימער פון באַג־גען און אונבעדליכען טויט?

פאַרוואָס האָט מען נישט בעסער געזעהן, אַז ראַשעלס גאַס זאָל ליגען — אויב שוין יאָ אַרום אַ בית־עולם — אַרום „פּער לאַשען״, וואו די געטליכע קינסטלערין שלאָפט איהר איביגען שלאָף?

פאַריז האָט נאָך גאַסען אויף נעמען פון יו־דישע גדולים. אין דריטען בעצירק ליגט זיך אַ שטילע רוהיגע גאַס אויפ׳ן נאָמען פון יודיש־פראַנ־צויזישען איינזשיגיער סאַלאָמאָן דע קאַאוּס, גע־בוירען אַרום יאָהר 1571, בעריהמט האָט ער זיך דערמיט, וואָס ער האָט דער ערשטער ערפונדען די איינגעשפּאַנטען פון דער פאַרע אַלס טרייב־קראַפט.

מיר האָבען אויך אַ גאַס אויפ׳ן נאָמען פון די צוויי ליטעראַרישע שותפים ערקמאַן־שאַטריאַן, וועלכע בילדען איין צווילינג אין זייער שאַפען. זיי האָבען איבערגעלאָזט אַ גאַנצע רייהע ווערק, וואו עס יוע־רען געשילדערט עלזאַס און לאָטרינגען אין שעה־נע און הערליכע פאַרבען.

מיט פיל מילדקייט און סימפּאַטיע האָבען זיי געצייכענט דעם ערד־אַרבייטער, זיינע שטרעבונ־גען און בעגריפען. נאָך היינט לייענען זיך מיט פערגעניגען די זאַפטיגע ווערק פון די צוויי שריי־בערס. יודען דאַרפען בעזונדערס געדענקען די צוויי שרייבערס, דער יוד פערנעהמט אין זייערע ווערק אַ שעהנעם און בכבוד׳ען אויבען־אָן.

פערדינט זיין גאַס האָט אויך דער בעריהמ־טער פראַנצויזיש־יודישער פילאַנטראָפּ דייטש דע לאַמערט, וועלכער האָט אויפגעשטעלט די בעריהמ־טע אוניווערזיטעטען — שטאָט ביי פּאָרט ד׳אָרלע־אַן. יעדעס לאַנד האָט זיך דאָרט איהר פּאַווילאָן. וואו עס לעבען איהרע סטודענטען. דער אמת׳ער „פעלקער־בונד״ איז אין פאַריז נישט אין זשענעווע.

דער יודיש־פראַנצויזישער דראַמאַטורג מיר־לאַק האָט „זיין״ גאַס אין 15.טען בעצירק און דער גרויסער יודיש־פראַנצויזישער אָריענט־פאָר־שער דזשעמס דאַרמעסטעטער האָט אַ גאַס אין 13. בעצירק, ער איז געבוירען געוואָרען אין שאַטאָ סאַלען אין יאָהר 1849. אויך זיין ברודער אַרסען איז געווען אַ פראַנצויזישער פערדינסטפולער פי־לאָזאָף.

און ווער ווייסט דאָס נישט, אַז אין 16. בעצירק איז פערהאַן אַ היינריך היינע גאַס?

דער דאָזיגער געטליכער דיכטער איז געבוי־רען געוואָרען אין דיסעלדאָרף (דייטשלאַנד) און האָט זיין גאַס אין פאַריז.

אַ פראַנצויזישער פאַרלעגער האָט זיך געווענ־דעט אין דיסעלדאָרף נאָך דאָקומענטען וועגען דעם גרויסען דיכטער, האָט מען איהם פון דיסעלדאָרף געענטפערט:

„די שטאָט דיסעלדאָרף וויל נישט קענען היינ־ריך היינען!״

נישט היינריך היינע ווערט דערפון קלענער, נאָר שעהמען דאַרף זיך זיין געבורטס־שטאָט. היינ־ריך היינע וועט בלייבען היינריך היינע. זיין לידער וועט שפּילען כל זמן הערצער וועלען זיין אויף דער וועלט.

אין פּאַסי־געגענט געפינט זיך די גאַס פון געטליכען היינע. צו איהם קאָן מען צופּאַסען אַלץ, וואָס מ׳וויל נאָר. ער האָט אין זיך פעראייניגט און האַרמאָניזירט די גרעסטע ווידערשפּרוכען, גן־עדן־דיגע שטילקייט און גיהנום׳דיגען אונרוה.

לאָנגישער וואָלט געווען פאַר איהם אַ גאַס אויף מאָנמאַרטר — טאַקע די אַוועניו „ראַשעל״ — אָבער איז ער דען נישט פון די גיבאָנטען, וואָס קענען בויגען צו זיך דאָס שטורמיש־ברויזענדע און דאָס פרידליך־רוהענדע?

היינריך היינע איז דער יודישסטער פון אַלע יודען. און אַ יודען, וואו מען ליגט איהם, דאָרט איז ער אין דער הים.

* * *

לעצטענס איז געעפענט געוואָרען אַ גאַנצע גרופּע ביי׳ע גאַסען, די ביהנע־קינסטלער בילדען אַ דאַאַן בעזונדער. „אַ טרופּע פון טויטע קינסט־לער״ — האָט די גרופּע איינער אָנגערופען. צווי־שען דער גרופּע איז פערהאַן אַ סאַראַ בערנהאַרד גאַס.

די בעריהמטע גרויסע קינסטלערין איז נאָר אַ האַלבע יודין, פון איהר מאַמעס צד. אויף איהר קבר אין „פּער־לאַשען״ איז פערהאַן אַ צלם.

זאָל איך זי רעכענען פאַר אַ יודישע, צי אַ קריסטליכע?

מיט די וואָרצלען אויף דרויסען

אַ קאַפּיטעל פון ראָמאַן „אויף פעלדער" פון יודישער קאָלאָניזאַציע אין ראַטענפאַרבאַנד

פון פּרץ הירשביין

ביים ראַנד פון זלמן קאַסאַי'ס צעאַקערט פעלד זענען געזעסען עטליכע איבערוואַנדערער פון עלטערען עולם: ער, זלמן קאַסאַי, איז אויפגעשטאַנען פון אַ שטאַרקער פערקיהלונג, און איז אַרויסגעקומען צום פעלד, וואָס גוטע חברים האָבען אויפגעאַקערט פאַר דער ווינטער זריעה וועגען. די טונקעלע פלעקען אויפן סטעפּישען פּנים האָבען פערבונדען דעם אַנהויב העדבסט מיט די ראַנדען הימעל, וואָס זענען בעהעלטער געוואָרען, די זון האָט זיך אַריבערגעקליבען פערגעהען צום לינקען מערב־ראַנד, נעהנטער צו דרום. אַ אומעט האָט זיך געשפּרייט איבערן סטעפּ.

עס איז נישט געווען פאַר קיינעם קיין סוד, פאַרוואָס אַזאַ אומעט האָט געפרעסט דאָס לעבען אין דעם בין־השמשות פון שביט און דרעשען — ביז צום צייטיגען אַקערען און בראָנעווען, נישט ווייל דער זומער איז אַוועק, און דער נישט גאָר ווייטער ווינטער האָט אַרויסגעקוקט צו די וואָס האָבען געשפּאַנט באַך דעם פאַוואָלעדיגען אָקסען־געשפּאַן און אומעטיגען אַקער; דאָס זענען ווייטע און נאָהענטע גרויסען אַנגעקומען פון דער ווייטער, און פאָרט באַך אַזוי נאָהענט שטאָט; גרויסען וואָס האָבען דערצעהלט פון ביי לעבען, פאַבריק און אַרבייט און פערבאָרגענעם האַנדעל, אַזעלכע גרויסען האָבען געווירקט, דווקא אין דער צייט ווען געזונטע פריד האָט געדאַרפט יעדען אַרומנעהמען, קרעפטיגען די האָפענונג, וואָס יעדערער האָט געבראַכט צו דער ערד, — איז גאָר אַנשטאָט דעם, ווי אַ מין ווידער־אויס, פון דער ערד אַרויסגעקומען אַ בענקעניש און געריסען ביי יעדען אבר, אויגען האָבען פערבלאָנדזשעט ווייט, ווייט אַריבערן פעלד; צו אַ סך איבערוואַנדערער האָט צומאָל אויסגעוויזען אַז די בייטע ערד וואָס האָט יודען אויפגענומען, די איז גאָרנישט גענוג געגרונטעוועט; זי וויגט זיך אונטערן טראָט, און מאַכט, דער איבערוואַנדערער זאָל נישט פיהלען קיין זיכערען באָדען אונטער די פיס.

— גרויסען — — —

— פון וואַנען זענען די גרויסען געקומען?

אַז מען וויל, האָט מען געקאָנט זאָגען: צום יודישען איבערוואַנדערערס אויער זענען געקומען גרויסען פון גאָר אַלטע צייטען, ווען יעדער בייער אָרט איז נישט געוואָרען קיין זיכערע היים פאַר יודען; האָט פאַרן יודען געמיינט בלוין נאַכטלעגער, ווייל דער בייער טאָג האָט קיין שלווה נישט געבראַכט, סיי־ווי, וועט מען זיך ווידער דאַרפען לאָזען אין וועג אַריין.

— מיר זענען פערטריבען געוואָרען אין גלות ווי אין ירמיהוס צייטען...

דאָס האָט אַמאָל אַ זאָג געטון אַן איבערוואַנדערער, וואָס האָט אָפּגעשטעקט אַ בעזוך אין דאָרף און באַך עפּעס האָט ער געזאָגט:

— מען גיט אייך ערד, אָבער די ערד וועט סיי־ווי קיין היים נישט זיין: באַשר יודען און היים, — איז ווי איינער וואָס טרינקט זיך אין חלום און זעהט אַ ווייסע פערבישווימען פאַר די אויגען....

אַזאַ פאַרנאַכט איז דאָס געווען, ווען דער אומעט האָט געלאָזט דאָס האַרץ אויסרעדען, זינט צו זלמן קאַסאַי איז אַראָפּגעקומען זיין שווערע יודענע האָט ער אָנגעהויבען אַביסעל אונטערצוקרעכען. זיינע ווינציגע ווערטער זענען אויסגעוועבט געוואָרען; בכלל האָט ער די לעצטע צייט ליב געהאַט, אַז אימיצער אַנדערש זאָל רעדען און ער זאָל בעסער הערען:

— עס איז נישט דאָס, חברים, — האָט קאַסאַי אָנגעהויבען, — די ערד וויגט זיך אונטער דעם יודענס פיס. איך וואָלט וועלען אימיצער זאָל מיר געבען צו פערשטעהן דעם חילוק צווישען גוי און יוד; פאַרוואָס דער גוי, ווען ער זאָל זיך נישט אַוועקזעצען, איז ער ווי אַ שטיין, נישט צו ריהרען פון אָרט; און דער יוד, — ווי אַ קוועקזילבער קאָן ער נישט איינשטעהן אויף אַן אָרט? אַט דערצעהלט מען ווידער מעשיות פון דער שטאָט — כאָטש לאָז אַליך מיט אַן אַנהער און לויף פון דאַנען!

— ווייל אַהער איז מען געקומען נאָר צוליבען שטיקעל ברויט און מעהר נישט; קומט דאָס שטיקעל ברויט אָן צו שווער. אין שטאָט דאַרף מען נישט אַקערען, בראָנעווען, און זייען, אויסקוקען דעם רעגען און ברענען אין דער זון חדשים לאַנג, כדי מען זאָל דערלעבען אַ שטיקעל אייגען, שלעכט־אויסגעבאַקען ברויט, אין שטאָט, ווען עס איז פאַראַן פאַרוואָס, געהט מען אַריין אין אַ קראָם און מען קויפט דאָס שטיקעל ברויט...

דאָס האָט באָטע קרעטשמער געזאָגט און דערביי צוגעגעבען:

— די יונגערע ווייסען דווקא יאָ וואָס זיי ווילען; ביי זיי איז נישט נאָר דאָס שטיקעל ברויט דער עיקר סאָציאַליזם, אַ יודישע היים, — דאָס איז שוין מעהר ווי אַ שטיקעל ברויט. איז גערעכט דער יונגערער זוהן ראַטנערס, יוסף, וואָס ער טענהט, און גערעכט איז דעם שמידס זוהן, אונזער עלטסטער, וואָס ער טענהט. מיין טאָכטער ווידער טענהט מיט מיר איין, איך זאָל זיך בעהמען צוריק צו מיין בעקעריי; זאָלען שוין אַנדערע, זאָגט זי, מאַכען קאָרן און ווייץ פאַרן מעהל; פאַר דיר, זאָגט זי, וועט זיין גענוג, דו זאָלסט באַקען ברויט. כאַ־כאַ־כאַ.

דער יונגער עולם זיצט אויך נישט אויף אַן אָרט; קומען גרויסען, אַז פון אַ סך דערפער קלייבט זיך דאָס יונגוואַרג אַוועק זינטער אין שטאָט אַריין, זוכען עפּעס גרינגערס.

— יודען האָבען כסדר געזוכט עפּעס גרינגערס און אויסגעקומען איז דאָס שווערער.

— הלוואַי וואָלט איך איצט געווען מיט אַ פערציג יאָהר יונגער, — איך וואָלט מיך שוין צו די שטאָטישע גרויסען נישט איינגעהערט.

אַזוי האָבען פאַמעליך געטריפט די רייד צווישען די עלטערע; געטריפט צו דער ערד אין דעם פאַרנאַכט אַריין.

— גרויסען — — —

די יוגענט האָט אויך דערהאַלטען גרויסען פון שטאָט. סיי בערע און סיי יוסף ראַטנער האָבען אַזעלכע גרויסען געקראָגען פון דער שטאָט; און לאַנען האָבען אויך די דאָזיגע גרויסען נישט אויסגעמיטען.

אַ בריוועל האָט לאַנע דערהאַלטען פון ביילקען. די יונגערע שוועסטער רעדט צו לאַנען ווי צו אַ יונגערער. באַשר זי, ביילקע, איז פאַר דער קורצער צייט אין שטאָט אויסגעוואַקסען, זי מאַכט חוזק פון לאַנען, וואָס האָט זיך פערמשפּט „אויסגעריקענט צו ווערען אין סטעפּ"... דאָס וואָלט שוין לאַנען שטאַרק נישט געאַרט, ווייל נישט צום ערשטען מאָל וואָס ביילקע שרייבט צו איהר און זאָגט איהר מוסר.

אָבער אין לעצטען בריף צו לאַנען איז יוסף ראַטנערס נאָמען אויך אַריינגעפּלאָנטערט. דאָס האָט תחילת לאַנען שטאַרק צומישט. „זאָג יוסף'ן, — שרייבט ביילקע, — אַז איך ווייס וואָס ער קלערט, זאָג איהם, איך בין איצט עלטער און דערפאַרענער, אויב ער וויל מיר בעווייזען אַז ער טראַכט טאַקע פון מיר, זאָל ער קומען צו מיר, קאָנסט איהם זאָגען. אַז איך בין איהם איבערגעגעבען; איך וועל דאָס איהם אַרויסווייזען, אויב ער וועט קומען"...

אַ וואָך צייט האָט לאַנע זיך געטראָגען מיטן בריף, זי געטרויט נישט איהר שוועסטער. פונדעסטוועגען, כאָטש אין תוך איז איהר יוסף איצט אַ סך בעהענטער ווי איהר אייגענע שוועסטער, פיהלט לאַנע, אַז זי האָט נישט קיין רעכט אויסצובעהאַלטען פון יוסף'ן דאָס, וואָס איהר שוועסטער שרייבט. נישט דערפאַר, וואָס צווישען לאַנען און איהר אייגענער שוועסטער זענען געווען פערוויקעלט געפיהלען פון איפערזוכט; ניין, דאָס אַוודאי נישט. ווען איהר שוועסטער ביילקע וואָלט געקניפּט איהר לעבען מיט יוסף'ן ביי דער ערד, וואָלט עס לאַנעס לעבען אַ סך פולער געמאַכט. אין איצטיגען מאָמענט קאָן זיך לאַנע נישט אָפּגעבען קיין חשבון ווי אַזוי פאַראַיאָהרען וואָלט זי געקוקט אויף בלויזען, ווען צווישען איהר און יוסף'ן וואָלט נישט געשטאַנען איהר יונגערע שוועסטער, אָבער דאָס איז דאָך געווען אַמאָל, גאָר אַמאָל כאָטש איין יאָהר איז אַוועק פון יענעם אַמאָל; פאַר דעם יאָהר איז דאָך לאַנע שוין נישט די אייגענע, ניין, נישט קיין געפיהל פון קנאה האָט לאַנען נישט דערלאָזען צו בעווייזען יוסף'ן ביילקעס בריף, לאַנען האָט געשראָקען דער געדאַנק, אַז יוסף קאָן בעהמען און אַוועק אין שטאָט. „אַזעלכע ווי יוסף בויען, דאָ, ביי דער ערד. דאַרף ער זיין, דאָ זאָל ער בויען"... דאָס האָט לאַנע צו זיך אַליין גערעדט....

מעהר ווי אַ וואָך האָט זי נישט געקענט אויסבעהאַלטען פון יוסף'ן ביילקעס בריף, זי האָט איהם פערווּפען צו זיך ווען קיינער איז נישט געווען אין שטוב, געווען אַרום האַלבען טאָג.

ווען יוסף האָט געלייענט דעם בריף, האָט לאַנע איהם אָנגעקוקט, געפאָרשט וואָס פאַר אַן איינדרוק ביילקעס גרוס מאַכט אויף איהם, זי האָט בעמערקט ווי די וואַרעמקייט פערשווינדט און אַ בלויליכע בלאַסקייט זעצט זיך איבערן פּנים. זי האָט בעמערקט ווי זיינע טונקעל־ברוינע אויגען ווערען ברייטער; יוסף קוקט צו די ווערטער אין בריף, אָבער זיינע מחשבות זענען ווייט פונדאַנען, לאַנע האָט נישט איבערגעשלאָגען זיינע מחשבות; האָט גאָרנישט געפרעגט. געוואַרט ביז ער אַליין וועט קומען צו זיך און עפּעס זאָגען אויף דעם.

יוסף האָט אַריינגעלייגט דעם בריף אין קאָנווערט אַריין, און איהם איבערגעגעבען צוריק לאַנען. ער האָט מיט דער שווערער האַנט געווישט דעם שווייס, וואָס האָט איהם אַרויסגעשלאָגען אויפן שטערן, און שטיל געזאָגט:

— איך וואָלט, לאַנע, וועלען הערען דיין מיינונג וועגען דעם...

— מיר איז שווער צו רעדען וועגען דעם, יוסף; נישט נאָר צוליב דעם, ווייל ביילקע איז מיינע אַ שוועסטער, דיין גורל, יוסף, איז מיר נישט ווייניגער באַהעבט. וואָרים וואָס ווייטער זעה איך אַרויס, אַז צו דיר האָבען מיר זיך פון סאַמע אָנהויב געמעגט צוהערען; אַפילו בע"ע וואָס האָט פאַראַיאָהרען געלאַכט פון דיר, הויבט אָן צו רעדען מיט דיינע ווערטער.

— כאַ־כאַ־כאַ — האָט יוסף אַ לאַך געטון — נו, אויב אַזוי, מעג איך דאָך שוין טאַקע אָנקאַפּאַרען פונדאַנען!

— לאַך נישט, יוסף; צום ווינציגסטען זענען מיר דאָ עטליכע חברים, וואָס האָבען אַמאָל צייט אַ דיינצוקוקען איינער דעם אַנדערען גלייך אין די אויגען אַריין, איך פערשטעה אַז דו קוקסט נאָך לאַנען בעדויערסט וואָס פון איהר איז געוואָרען אין די אַנדערהאַלבען יאָהר... איך קוק אַמאָל נאָך יוסף ראַטנערן, און בעטראַכט איהם אויך אויף מיין אופן, איך פרעג נאָר וואָס אָרט זיי דאָרטען אין שטאָט אַז מיר האָבען פאַר זיך אויסגעקליבען דעם סטעפּ? פאַרוואָס קוקט זיי אויס, אַז מיר טריקענען דאָ, מיר געהען דאָ אונטער — אין דער צייט, וואָס מיר דאָ האָבען זיי שוין צוויי מאָל געשיקט אונזער ברויט? ווען פאַר מיינע און דיינע אויגען יוסף, איז אויסגעוואַקסען אונזער דאָרף, אַרום און — אַ סך יודישע דערפער; עס איז דאָך אַ גרויסער אָנהויב, יוסף! און וואָס עס איז שייך די ערד, און אַ מייהעל. וואָס הייסט לאַנע, — קען איך זיי מיינע איבערלעבונגען נישט איבערגעבען; אַז איך בין דער ערד איבערגעגעבען און פערליר זיך אין איהר, און ערשט דעמאָלט שפּיר איך, ווי איך און די ערד לעבען ביידע איבער טריקעניש און שלאַקס־רעגען... אַ, ווי דורך מיר און מיין האַרצען געהט אויף די זריעה יוסף!... פאַר וואָס שווייגסטו, יוסף? ווילסט טאַקע אַוועק פונדאַנען צוליב ביילקען? (סוף זונטאָג).

זענען איצט מענשען מעהר נערוועז ווי אַמאָל?

מעדיצינישע שמועסען

פון ד"ר י. טעז

עס זענען דאָ געוויסע פראַגען, וואָס עס דאַכט זיך, אַז זיי זענען גאָר קיין פראַגען נישט, מחמת זייער ענטפער ליגט ממש אויף דער צונג. אָבער גראָד וועגען אַזעלכע „פּאָזיטיווע" ענטפערס מוז מען זיין זעהר פאָרזיכטיג. ווען יעדער איינער זאָגט „יאָ", איז גוט צו זוכען דעם „ניין"־זאָגער. און אויב מען אַנאַליזירט גוט דעם פּסוק, געפינט מען אויך באַלד דעם פּירוש. הכלל, זענען באמת היינט די מענשען מעהר נערוועז ווי אַמאָל?

די אָפיציעלע סטאַטיסטיק דערציילט אונז, אַז די שפּיטעלער און משוגעים־הייזער זענען איבערפולט מיט מענשען, און אַז דער פּראָצענט פון נערווען־קראַנקע האַלט אין איין וואַקסען. און דאָס איז טאַקע אמת, אָבער וואָס בעווייזט עס?

אויב אימיצער צווייפעלט אין דעם, לאָז ער איבערלייענען די געשיכטע פון מיטעלאַלטער, ווען גאַנצע שטעט און שטעטלעך, — מענער, ווייבער און קינדער, — זענען ווי אויף אַמאָל משוגע געוואָרען, גענומען אַרומוואַלגערן זיך אין די גאַסען, שלאָגען זיך מיט קאַנטשיקעס, רייסען דאָס אייגענע פלייש, טאַנצען טאָג און נאַכט, אָדער פאַסטען און וויינען. זאָל מען איבערלייענען אַ קאַפּיטעל איבער דער היסטעריע, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט גאַנצע מדינות און געפיהרט צו די ווילדסטע טאַטען. און אויב אַ פערברעכער איז נישט מעהר, ווי אַ גייסטיגע שטערונג, אין אונזער דור, אין פערגלייך מיט אַמאָל, נישט אַזוי שוואַרץ, ווי עס דאַכט זיך.

הייסט עס, אַז היינט זענען דאָ ווייניגער נערווען־קראַנקע ווי אַמאָל?

ניין, עס איז זעהר שווער צו פערגלייכען די היינטיגע צושטאַנדען מיט די אַמאָליגע. אַמאָל האָט מען אויף משוגעים געקוקט אָדער ווי אויף הייליגע, אָדער די גאַר איינגאַנצען פערשטויסענע פון דער געזעלשאַפט. היסטערישע פרויען זענען פערברענט געוואָרען אַלס מכשפות, אַנדערע זענען פערטריבען געוואָרען, אָדער פערשפּאַרט אין תפיסות. קיין שפּיטעלער זענען נישט געווען.

אונטער די אומשטענדען קאָן מען זאָגען, אַז מיט דער ענטוויקלונג פון דער קולטור זענען אפשר יאָ דאָ, אָדער נישטאָ, מעהר גייסטיג און נערווען־קראַנקע, אָבער דערפאַר איז זיכער, אַז עס זענען דאָ מעהר שפּיטעלער פאַר גייסטיגע קראַנקהייטען.

וואָס אַנבעלאַנגט קילע בערעכענטקייט, היילענס־קראַפט און מוט, זענען מיר גאָר נישט הינטערשטעליג. דאָס האָט בעוויזען דער לעצטער קריג און דאָס בעווייזען די קריזיסען, וועלכע מיר לעבען דורך אין דער איצטיגער צייט. און ווי מיר זענען נישט איינפערשטאַנען מיט די, וואָס רופען אָן אונזער צייט מיט'ן נאָמען „דער נערוועזער צייט־אַלטער", זענען מיר אָבער יאָ איינפערשטאַנען, אַז די צופּאַסונגס־בעדערפענישען פון אונזער געזעלשאַפט זענען אַזוי פערוויקעלט, די אומשטענדען — אַזוי פערפּלאָנטערט, אַז יעדער מענש איז כמעט ווי אַ שטריק־טענצער; אַז עפּעס אַ פאַלשער שריט — און מען פאַלט אין אַ תהום.

דאָס איז די אמת'ע אורזאַך פון דעם היינטיגען נערווען־צושטאַנד. די נערווען זענען אָנגעצויגען און אָנגעשפּאַנט ווייל מען מוז שטענדיג זיין אויף דער וואַך, שטענדיג אַכטונג געבען, שטענדיג קאַלקולירען און רעכענען. און אויב מען נעמט דאָס אין בעטראַכט איז נישט קיין וואונדער וואָס מיר האָבען אַזוי פיל נערווען־קראַנקע, נאָר וואָס מיר האָבען נישט מעהר. אָבער דאָס איז נישט דער עיקר. עס איז נישט אַזוי וויכטיג דער „וויפיל", ווי דער „פאַרוואָס". דער אמת'ער פאָרטשריט אין נערווען־קראַנקהייטען איז, אַז דאָס וואָס איז ביז מיט 50 יאָהר צוריק געווען אַ פערמאַכטער ספר, איז איצט געוואָרען אַן אָפענע וויסענשאַפט, וועלכע מען קאָן פערשטעהן און היילען. און דאָס איז זינט פּראָפ. פרויד האָט איינגעפיהרט זיין גע־ניאַלען וויסענשאַפטליכען אַנאַליז פון דער „נשמה" (פסיכאָאַנאַליז).

זינט דעם ווייסען מיר, אַז נערווען־און גייסטקראַנקהייטען זענען פּונקט ווי אַלע אַנדערע קראַנקהייטען, אַז זיי האָבען זייערע אורזאַכען און זייערע עפעקטען, און אַז כדי צו היילען אַ נערווען־קראַנקהייט, מוז מען אָט־דעם קאָמפּליצירטען צוזאַמענהאַנג פון אורזאַך און רעזולטאַט אויסגעפינען און בעהאַנדלען. אָבער אפשר נאָך מעהר פון אַלעמען איז דער גרויסער פערדינסט פון דער נייער וויסענשאַפט, דאָס, וואָס זי האָט בעוויזען בעשייטפערלעך דעם ענגען צוזאַמענהאַנג פון גייסט און קערפּער. אָט נעמט אַ משל.

יעדער האָט געהערט וועגען היסטעריקער, כאָטש ווייניג פערשטעהן דעם ריכטיגען זין דערפון. פון אַזאַ היסטעריקער קען מען אויף איינמאָל אָנווערען דאָס לשון אָדער ווערען געליימט אויף אַ האַנד און אויף אַ פוס. און געשעהט דאָס, קענט איהר אָנווענדען אַלע מעדיצינישע מיטלען און די געליימטע בלייבען געליימט. געלינגט עס אָבער אויפצודעקען דעם אמת'ען צוזאַמענהאַנג צווישען גייסט און קערפּער, למשל, געשלעכטליכע נישט־בעפרידיגונג, אָדער עפּעס אַ פעהלטריט אין געשלעכטליכען לעבען, און איהר האָט דעם שליסעל צו דעם רעטעניש ווי אַזוי די ליימונג, די שטומקייט אָדער וואָס עס זאָל נישט זיין, גענצליך אויסצוהיילען. דאָס געהט פיל ווייטער. פילע מאַגען־קראַנקהייטען, האַרץ־קראַנקהייטען, און חולשות פון אַלערליי אָרגאַנען לאָזען זיך צוריקפיהרען אויף אָט אַזאַ אָדער ענליכער שטערונג פון גייסט און נערווען. און אָט וואָס עס ליגט דער גרויסער פאָרטשריט פון נערווען־קראַנקהייטען און גייסטעס־קראַנקהייטען, וועלכע מיר האָבען דערגרייכט אין די לעצטע צענדליג יאָהרען.

דער קונדס

הומאָר ● סאַטירע ●

צוזאַמענגעשטעלט פון אב—נעק ●

בײלאַגע צום „נײעם פאָלקסבלאַט" נומער 224 — פרײטאג, דעם 28 סעפטעמבער 1934

זײז געשעפט „בל־יהט"

אָבער איז דר'ערד איז עס דאָר!...

פיניעלע מזיק
גיט רישון

— פֿון עץ עפּים גיזעיען סאַרע אַנגילאָף ס'־איז גיוען פֿין די טאַלימויטביקיס ? זײ אָבן זיעה פּאָפּליִרצט גאַנץ באַלקט !

כאָדיך מיר בישט גיקענט קאָן אַריצע גיגעבן מיט זײ, וואָרמעטים איז גיווען גיפּאַקט : אָפּן באַליטער מאַריק, אין ראַדיגאַשטש, אין קיבעמאַרט־גראַף, איז גיאַטעמער אָף דער גלעריע — אימיטים אָבן זײ גי־וואָרצט מיט די שטאָפּע קרוגנס און מיט די שטעקי־עה, צ'מײנט, אַז זײ גײען אַלײנט ? קע, הע, זײ אָבנע ביש קאַ וויטישע, זײ שפּאַנצירן אַרים מיט די גיקענקעס און מאַוושען זיך.

צ'מײנט, אַז די כאַלעמוײטביקיס זענע גיווען בע־ווײמישע באַליטער קאַטלעך ? אַך ! זײ זענען גיקימען אין דער גאַנצער פּרעוונץ און פֿין ווילקע אַבעט. באַלימויט קימע זײ, די יאָלדן, זיך באַוואַן מיט די צעגיפּרעסטע הויזן, מיט די לעדירינע שקאַרפּיט־קעס אָף די הענט און רײצן זיך מיט די באַליטער־אַטן.

אינדערע באַליטער קאַטלעך אָבען אָבווט כאָליט, אָבער מיער גײען ביש קאַ שטאָפּע קרוגנס מיט קאַ לעדירינע שקאַרפּיטקעס אָף די הענט. מיר שמירן זיך אָפּ די שיעך מיט ריצינאָיל. די גױשיבעס שמירן מיער זיך אויען מיט אַרביס־יאָעך, גיקויפט זיך פאַר אַ צוויקער באַניקערן און כאָליטן אין פּאַרטיג.

אַ כיצפּע אין אַ הווע פֿין די ווילקער. זײ קימען באַך קאַ באַליט זיך רײצן מיט אינדזערע אַטן — אַ מיהימע זאָל אָף זײ קימען !

דיקהיזאַל אַצך מיר אַ גיטן שאַביס און זאָצט כ גיזיבט !

—:○:—

אַזוי זאָגט
דער „קונדס"־פילאָזאָף

דער „קונדס" פילאָזאָף זאָגט אַזוי :
די לאָדזער פאַבריקאַנטן האָבן אַזאַ גע־פּעקים אַז זײ שלינגען אײן די אײגענע מאַ־שינען.

צוגעזאָגט

חזן : גבּ, וואָס זאָגט איהר צו מיין דאַווענען ?
גבאי : אויף סוכות וואָלט איהר מעהר צוגבן אָפּקומען.
חזן : צי וואָס ?
גבאי : אַלס פּלאָקען איז די סוכּה אַריין.
רעלעס.

הקפות
אויפן פּלאַץ וואָלנאַשטשי

די טראַמוואַי־דירעקציע באַט אונז מיט־צוטײלען אַז קומענדיגען מאָנטאָג אָוונט, וועט דער טראַמוואַי נומער 4 מאַכען הקפות אַרום דעם פּל. וואָלנאַשטשי.

כ'האָב אַ גן־עדן!...
בעריהמערײ פון אַ לאָדזער בחור

איך בין אַ בחור
אין די יאָהרען
ווער קען מיך
דען בישט ?
ביי די עלטערען
פון כלה מײדלעך
זיין איך בריוט
ביים טיש.

און שדכנים
שלאָגען אָפּ
פון אַלע עקען
די שוועלען.
די מײדלעך פּאַרען זיך
אַרום מיר,
יעדע וויל,
געפעלען.

און איך האָב
די אַלע אויס,
לאָז זײ אַלע
רעדען.
וואָס טויג מיר,
טראַכט איך
אַ גיהנום
צו טוישען פאַר
אַ גן־עדן.

רעלעס.

סוחרים זענען נאַראָנים

— דו ווייסט, היינטיגע צייטען איז יעדער לאָדזער סוחר אַ נאַר.
— דהיינו ?
— ווייל נאַר מאַכט : גאָדזור, אויפּאַדלאַשטש רעגולאַציע.

סאַקראַטעס.

צוויי בראַטאַנקעס

וועגען דעם פּויליש־דייטשען לופט־טורנע און פוסבאָל־מעטש געהט אַרום אַזאַ ווערטעל :
דער דייטש האָט פאַקטיש זענען צוויי בראַטאַנקעס צו לופט־טורנעען און צו בראַמקעס !..

דער גליקליכער בחור

— זאָג מיר, הענעק, דו בעריהמסט דיך, אַז דו האָסט גליק אין דער ליבע, טאָ פאַרוואָס האָסטו נישט חתונה ?
— חכם אײנער! אין דעם בעשטעהט דאָך טאַקע דאָס גליק !

פּאָליטיק, פּאָליטיק

— זאָגט מיר, רבותי, וואָס איז דער חילוק פון אַן ערליכען פּאָליטיקער (וואו געפינט מען איהם ?) ביז אַ האַלב ערליכען ?
— אַן ערליכער פּאָליטיקער אַרבײט פאַר'ן לאַנד, און אַ האַלב־ערליכער ווייל, אַז ס'לאַנד זאָל זאָרגען פאַר איהם.

די ווייבער, די ווייבער!
„ומוציא אני את האשה"...

אין אונזער ווערטער־בוך ווערט דאָס „האַרץ" אָפּט פאַרביטען אויף דעם וואָרט „ערד", ווען אַ ווייב זאָגט למשל, „דו ליגסט ביי מיר טיף אין האַרצען" מיינט זי געוועהנליך; „וואָלסט ביי מיר ליגען כאַפּ אין דר'ערד!"...

• • •

— ווי שעהן איז די פרוי! — האָט גאָט אויס־געדרופען ענטציקט פון חוה'ן, וועלכע ער האָט ערשט געהאַט אויסגעשניטען פון אדם'ס ריפּ, — „אָבער זי טויט וועה"! — האָט נעבעך געקרעכצט אדם און זיך געהאַלטען פאַר דער זייט.

• • •

מען דענקט, אַז בעת די וועלט וועט האַלטען אין אונטערגעהן, וועט זי מוזען אויסוואַרטען אַ ווײלע, ביז וואַנען די פרויען וועלען מאַכען די טואַלעט.

• • •

אין אַ הויז, וואו עס זענען פאַראַן דריי פרויען זענען צוויי אַבסאָלוט איבעריג און אײנע — גלאַט צופיל...

פון אונזער העבּרעאישען ווערטער־ביכעל

לאָדזער סוחרים — פּושטי רגלים,
פאַר מלחמה־גבירים — פּושטי ידיים,
קריזיס — מקפּה פּרנסה :
סחורה פון אַ „ביאַלי זשידזשעק"—שאר ירקות
נדבנים־לאָזע מײדלעך — בנות ברק.
יודישער בעבעד־עפּוטאַט — אַנוס על פּי הדבור.
באַנקראָטען — ויִרבּו ויעצמו,
מאָדערנע פרוי — ואת ערום ועריה,
מלחמה־גביר — דבר אחר ביד.

אין דער ווייבער־שוהל
צווישען שחרית און מוסף

1־טע יודענע : ווי זעהען זי אויס אייער מיטוויטער ?
2־טע : מיט בעהיצונג בין איך שוין ב"ה פערזאָרגט.
— ?
— מיין מאַן איז אַ „האָלצע־ער" פערדינער און איך ווער ביי איהם פערשוואַרצט ווי „קויהל". בו, און זי ?
— איך בין ווידער פערזאָרגט מיט שפייז.
— ?
— שלדען,
פּאַדראַטקעס
יאַגעניטשען
ים פּראַטעסטען
זאַיענטשעס.

רעלעס.

אַן אבן־טוב

אַז מ'פרעגט היינט אַ לאָדזער סוחר : ווי זעהען אויס די היינטיגע לאָדזער געשעפטען ? ענטפערט ער : זיי זענען ווי אַן אבן טוב (אַ שטיין) ווייל „אבן" מאַכט : אויפּאַדלאַשטש, באַנקראָט, גאָדזור.

— אין לאָדז לעבט מען היינט מיט בלויז נסים
— פאַרוואָס ?
— ווייל „נס" מאַכט : באַנקאַ, טעקוועסטראַציאַ און סאַקראַמענטעס.

פאָליטיק פון וואָך

זיצען שוין די סאָוויעטען אויך אין דער סוכה — אין דער פעלקער־ליגע, אַזוי זעהט עס אויס מיט אונזער פעלקער־ליגע! מען קוקט אויס, עס זאָל עמיץ אַהין אַריינקומען. עס פעהלט. ווייזט אויס, צום מנין.

אַלץ האָט מען שוין אין דער פעלקער־ליגע, וועגען אַלעם האָט מען שוין דאָרט אויסגעזאָרגט, נאָר איין זאָרג איז געבליבען — שאַפען מיטגלידער פאַר דער ליגע.

ווי עס זאָל נישט זיין איז גאָרנישט גוט אין דער וועלט פון פּאָליטיק, עס זעהען שוין געווען אַלע בעסטע אויסזיכטען אויף אַ מלחמהלע, אַזוי ווייט, אַז מען האָט געמיינט, אָט, אָט, האָבען מיר אַ מלחמה׳לע, אויף דער וועלט, בעמט מען און מען גיט אַ פיהר אַריין די סאָוויעטען אין דער פעלקער־ליגע און מיט איין קלאַפּ אַוועקגעהרגעט דאָס מלחמהלע.

נישט בעשערט צו האָבען נחת פון אונזער וועלטעל.

עס קאָכט זיך!
פּאָליטישע עפּיגראַמען

עס רודערט זיך אין מדינה׳לע
עס קאָכט און עס רוישט,
עס האָט זיך גאָר פּלוצלונג
עפּעס איבערגעטוישט...

אין, יודעל האַרצווייטאָג,
קוק מיר און שווייג.
ביהאָב געהאַט, און וועל האָבען
מיר ווי סיז — אַ פייג...

רעלעס.

ווער קען זיצען מנוחה אין סוכה
און ווער מוז דאָס מאַכען בקיצור?

אויף אַ יונגע מענטשאַטקע פול מיט לעבען,
מוז דער מאַן שטאַרק אַכטונג געבען,
האָט זי אַ מאַן אַ פּאַנטאָפעל, אַנ׳אַלטען,
מוז ער אַ דעדעקטיוו צו איהר האַלטען,
אויך האָרף ער אין שוהל, אָדער סוכה לאַנג
נישט זיצען
ווייל „זי" קאָן זיין אַבוועזענהייט פאַר זיך
אויסנוצען

צו אַ קבצנ׳ס אַ דירה,
צו אַנ׳אָרים מיידעל מיט אַ מיאוסע צורה,
אויך צו אַנ׳אַלטע ווייב אַנ׳אַרורה
ברויך מען נישט קיין שטאַרקע שמירה,
קאָן זיך זיצען אין סוכה מאַכען אַ לחיים
אַ גוטען,
דאָרט וועט זי נישט קומען איהרע קללות
אויסשיטען.
סאַקראַטעס.

מיט 20 יאָהר צוריק
צום אנדענק פון דער וועלט־מלחמה

אין געוועלב קומט אַריין אַ קונה, מאַכט איהם דער קרעמער אַ רעכנונג:
200 מיליאָן מאַרק אַ שאַכטעלע זאַפּאַלקעס,
250 מיליאָן מאַרק אַ פּאָר שנור־פּאַדלעס,
50 מיליאָן מאַרק אַ ציבעלקע,
30 מיליאָן מאַרק אַ גראַשענדיגע פּעפער,
צוזאַמען 530 מיליאָן מאַרק.

אין גאַס גייט אַ יוד מיט אַ וואַליזקע קוים וואָס ער שלעפּט זי — פרעגט איהם אַ צווייטער וואָס ער טראָגט אין די וואַליזקע.

— איך פאָהר קיין וואַרשע טראַג איך דאָ געלד אויף אַ בילעט האָט דער יוד געענטפערט.

אַנ׳אַנאָנס אין דער צייטונג: „פערלוירען געגאַנגען אַ טעקע מיט 15 מיליאָן מאַרק, דער ערליכער געפינער ווערט געבעטען דאָס געלד זיך צו בעהאַלטען אַלס בעלוינונג, און די טעקע אָפּצוגעבען.

געהען אין גאַס עטליכע יודען, פרעגט מען זיי ווי זיי גייען.

— עס איז געשטאָרבען אונזערס אַ קינדער־לאָזער פעטער, האָט ער איבערגעלאָזט אַ קעסטעל מאַרק טאַפּעל געהען מיר צום רעיענט ער זאָל זיי אונז צעטיילען.

פון דינסטאג ווערט מיטוואָך
אַ יוד רעדט געבעך אויס זיין ביטער האַרץ פאַר ● ב. קאַוונער

... וואָס טויג נישט אַ יוד פאַר שלום־בית? מיין אַזאַ יוד ווי איך.

איך וועל איך פאַר שלום־בית אַוועקגעבען אַלע מחלוקות פון דער וועלט, אַלע מלחמות; איך בין, בטבע, אַ מענש פון שלום, פון פרידען.

אַפילו מיין נאָמען איז אויך שלום; שלום אַבא, נאָר מען רופט מיך שלום אַליין.

און ווייסט איהר וועי עס האָט איינגעפּלאַנצט אין מיר דעם שלום? מיין ווייב, זאָל לעבען און געזונט זיין; זי, מיט איהר מויל, מיט איהר פייער, מיט איהר טעמפּער... וואָס איך זאָג, זאָגט זי פּונקט פאַרקעהרט: זאָג איך, ס׳איז טאָג, זאָגט זי ס׳איז נאַכט. „סטייטש" — טענה איך צו איהר — „ווי קען איצט זיין נאַכט, אַז די זון שיינט, אַז מיר געהען ערשט עסען מיטאָג, אַז דער זייגער איז ערשט אַ פערטעל צו איינס?" ווייל זי נישט וויסען פון מיינע טענה׳ס. „מאַלע — זאָגט זי — וואָס דו פּלאַפּעלסט!" און זי נעמט מאַכען אַזעלכע סקאַנדאַלען, אַזעלכע קולות, אַז אַלע שכנים לויפען זיך צונויף אויף אונזער ביידזוואונדער...

און מיך רופט זי מיט אַלערליי נעמען: בהמה, פערד, גולם, לעקיש, שלימאַזעל, לאַכודרע און נאָך אַזעלכע נעמען.

און אַזוי ווי איך בין בטבע אַ מענש אַ פרידליכער, אַ שטילער, וואָס שלום־בית שטעהט ביי מיר העהר הויך, — פערשווייג איך איהר; איך בויג אַראָנטער דעם קאָפּ און זאָל זי טרעטען אויף מיר מיט איהרע פיס. אַנדערש קאָן קיין שלום־בית נישט זיין...

און אויף שלום־בית שטעהט די וועלט... מיינע בעקאַנטע זאָגען אַפילו אויף מיר, אַז איך בין אַ לעמישקע, אַ פּאַנטאָפעל־מאַן, אַ צוקראַכענער האָן, אָבער איך לאַך פון זייער קאָפּ! דערווייל איז ביי מיר אין הויז שטיל און ביי זיי איז תמיד אַ גיהנום!

און ווייסט איהר פאַרוואָס? ווייל זיי פערשווייגען נישט זייערע ווייבער; זיי, אַז די זאָגען, אַז ס׳איז טאָג — מוז עס בלייבען ווי זיי ווילען! מעג די פרוי זאָגען טויזענט מאָל ס׳איז נאַכט.

פערשטעהט זיך, אַז אין אַזאַ פאַל מוז מען זיך אַרומרייסען ווי צוויי קעץ אין איין זאַק.

אָבער ביי מיר קען אַזאַ זאַך נישט פּאַרקומען. זי זאָגט נאַכט — זאָג איך אויך נאַכט, כאָטש ס׳איז ערשט איינס אַ זייגער ביי טאָג און די זון שיינט און די קינדער זענען אין דער שולע.

עס קען זיין, אַז איך וואָלט אפשר אמאָל געהאַנדעלט ווי אַ מאַן דאַרף האַנדלען: איך וואָלט אויך געטופּעט מיט די פיס, געזוצט ביי דער האַנט אין טיש אַריין, אויסגעבראַכען דאָס געשיר פון הויז, אַנטלאָפען וואו די אויגען וואָלטען מיך געטראָגען, האָט אָבער מיין דאַבע־הענע (אַזוי הייסט מיין ווייבעל), אַ טבע צו חלש׳ען... ווייל איך דאָס פער מיידען; גיב איך איהר נאָך וואָס זי וויל אַליין, אַבי זי זאָל נישט חלש׳ען... און אַז מיין דאַבע־הענע חלש׳ט, ווייסט זי נישט ווען אויפצוהערען. ביי איהר איז רעכט צו חלש׳ען דריי שעה אויף׳ן זייגער, מען מינטערט זי אויף און זי חלש׳ט ווייטער! און אַז זי חלש׳ט, ווערט זי בלאַס און בלוי און טויט ווי אַלע טויטע. זי האָט, פערשטעהט איהר מיך, אַזאַ שמאַרקען גיפט אין זיך, אַז גאָט מעג זיך מרחם זיין! און ווייסט איהר ווען זי חלש׳ט? ווען עס בעמ... זיך ביי איהר אויס די ווערטער און די געשרייען און די קרעפטען... חלש׳ען איז ביי איהר דאָס לעצטע קאַפּיטעל...

אַ הויך דעם, נעמען די קינדער מיינע שרייען מיט בענומענע קולות; זיי ווייגען אין פלאַטערען פון שרעק... אַלע פיר קינדער נעמען מיט איין מויל שרייען: „מאַ־מע! מאַ־מע!" און איך קען דאָס נישט פערטראַגען... און זי, מיין דאַבע העניע, ווייסט דערפון — דערפאַר פיהרט זי אַלץ אויס ביי מיר.

וואָס טויג איך מעהר: אָט האָט זי זיך איינגעקשנ׳ט לעצטען דינסטאַג, באַלד אין דער פריה אַז ס׳איז נישט דינסטאַג, נאָר מיטוואָך! בין איך שוין געבליבען שטעהען ווי אַ געפּלעפּטער!

מילא, אַז איך זאָג הינו און זי זאָגט קאַלט, קען מען עס נאָך איבערטראָגען; אָבער מאַכען פון אַ דינסטאַג אַ מיטוואָך, איז שוין אַ קאַטאַסטראָפע! ווייל ווען איך האָב דאָס דערהערט פון איהר, האָט עס מיך ממש אַרויסגעבראַכט פון די כלים! דאָס וועל איך איהר שוין נישט נאָכגעבען.

זאָג איך צו איהר הויך און שטיל: „דאַבע העני׳שע ווי קענסטו זאָגען, אַז היינט איז מיטוואָך, ווען אויף דער גאַנצער וועלט איז היינט דינסטאַג. אויב דו ווילסט מיר נישט גלויבען, קענסטו פרעגען ביי די שכנים, קענסטו קוקען אויף׳ן קאַלענדער, אָדער טו אַ קוק אויף דער נעכטיגער צייטונג, נאַ טו אַ קוק; זעהסט? אָט שטעהט מאָנטאַג דעם 14־טען. איז אויב נעכטען איז געווען מאָנטאַג, דער 14־טער איז היינט דינסטאַג דער 15־טער; ווער קען אַזאַ זאַך ענדערען? און מאָרגען, אַז מען וועט דערלעבען, וועט זיין מיטוואָך דער 16־טער״־

האָט זי מיך אויסגעהערט און באַלד גענומען שפּייען מיט פייער: „ווען דו און די גאַנצע וועלט און אַלע צייטונגען און אַלע קאַלענדערס זאָלען זיך שטעלען מיט׳ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף, וועט עס אַלץ בלייבען ווי איך זאָג! איך זאָג, אַז היינט איז מיטוואָך, נישט דינסטאַג! און טאָמער וואַגסטו מיך איבערצושפּאַרען, וועל איך זיך אַרויס־וואַרפען דורכ׳ן פענסטער, אָדער איכ׳ל זיך פער־גיפטען, אָדער... אָדער..."

און אַזוי שרייענדיג, איז זי געוואָרען בלוי ווי אַ מילך, פערוואָרפען דעם קאָפּ ווי אַ געקוילעטע עוף נאָך דער שחיטה און שוין אַוועקגע׳חלש׳ט!

און דאָ בין איך אַליין אין הויז, די דריי עלטערע קינדער זענען אין שולע, ס׳קינד שפּילט זיך ביי אַ שכנה מיט איהרע קינדער און זי — חלש׳ט! אַז איך האָב אַ קוק געטון אויף איהרע בלאַסע באַקען, אויף איהרע בלויע ליפּען, אויף איהרע פערגלאָצטע אויגען, בין איך שיער געשטאָרבען פאַר שרעק!

האָב איך געמאַכט אַ געוואַלד; זענען זיך צו־נויפגעלאָפען עטליכע פרויען, איהרע חבר׳טעס, און מען האָט זי בעגאָסען מיט קאַלט וואַסער, געשטאָכען מיט שפּילקעס, געפּאַטשט אין די באַקען, געריסען פאַר די האָר און אַלע האָבען געשריען מיט בער־בומענע קולות: „דאַבע העניע! דאַבע העניע!"

קוים מיט צרות, מיט אַנגסטען, האָט מען זי אַפגעמינטערט!

אין ווי באַלד זי האָט געעפענט די אויגען, האָב איך זיך באַלד אונטערגעגעבען: „האָסט רעכט, דאַבע העניע" — האָב איך געזאָגט — „האָסט רעכט: היינט איז טאַקע מיטוואָך".

דאָס האָט איהר געשטעלט אויף די פיס און זי האָט זיך צושמייכעלט מיט אַ ברייטען שמייכעל.

אָט אַזוי איז געוואָרען פון אַ דינסטאַג אַ מיטוואָך.

וואָס טוט נישט אַ יוד אויפצוהאַלטען דעם שלום אין הויז?

שבת הגדול און קורצער פרייטאָג

שבת הגדול: איהר ווייסט, כּאַניע קורצער פרייטאָג, איך ווינש אַ גמר חתימה טובה ביז חנוכה.

קורצער פרייטאָג: פאַרוואָס עפּעס ביז חנוכה?

שבת הגדול: ווייל אין „ונתנה תוקף" שטעהט דאָך בפירוש „מי בחנוכה" (מי בחניקה).

איהרע הושענות

אַז אַ מיידעל זעהט אויפ׳ן דעפּטאַק אַ מאַראָזנע כלאָפּיעץ זאָגט זי:

אַני והוא הושיעה נאָ: איך מיט איהם זענען מיר ביידע געהאָלפען.

דער „אָרענדאַווניק" וואָרענט!
וועגען דער יודישער הושענא־רבה־פערשווערונג

ווי דער „קונדס" דערוואוסט זיך, גרייט זיך דער „אָרענדאַווניק" אַרויסצוגעבען אַזאַ וואָרענונג וועגען דעם יודישען הושענא רבה:

„ברידער, פּאָליאַקען!

אונזער מיטאַרבייטער, אַ סטרוזש פון דער פייפערוּבקע, האָט בעקומען זיכערע ידיעה׳ת אַז די חריי־אָהריגע זשידאָווסקע שוויענטא שאַנעראַבעס, וועט נישט אַדורך טרוקען. די אַנאָנימע מלוכה מאַ־בילוירט אַלע מאַנספּער־שוינען אין דער עלטער פון פינף ביז ביינציג יאָהר, און זיי וועלען מאַכען מאַנעוורעס אַרום די בעלעמערס בעוואָפענט מיט שפּינען, ביקסען און האַנד־גראַנאַטען, וואָס זיי האָבען בעקומען פון פאַלעסטינע און פון גריכענ־לאַנד, און זיי וועלען זינגען דאָס לידעל „הושאַ־שושאַ" (הושענא)"...

וועגען מלחמה־גבירים
און אנדערע פּאַסקודניאַקעס

צום רב קומען אַריין עטליכע יודען מיט אַ בקשה:

אַזוי ווי אין שטעטעל געפינט זיך אַ בכבודער יוד, וואָס איז ערשט נישט לאַנג געשטאַנען אויף אַ הויכע מדרגה, און יעצט האָט ער נישט יום־טוב צו מאַכען, זאָל דער רב זעהען צו טון עפּעס דעם יוד אַרויסצוהעלפען.

רופט דער רב אַריין דעם שמש און זאָגט צו איהם: משה בער, געה אַריבער צו איטשע מאירן, צו שלמה זיטזולען און צו מרדכי העניכ׳ן, אַזוי, זיי זענען זעהר קאַרגע גבירים, נאָר זאָג זיי, אַז איך האָב דיך געשיקט נאָך אַ גוטיגע נדבה, אָבער זאָלסט זיי נישט אָפּלאָזען, וואָס שווערער עס וועט דיר אָנ־קומען אַלס גרעסער וועט זיין די מצוה־

אין אַ צייט אַרום קומט דער שמש צוריק אַ צעהרגעטער און זאָגט צום רב:

— רבי, איין מצוה האָב איך מיר שוין פערדינט נאָר צוויי אַזעלכע מצוות, וועל איך זיכער נישט אויסהאַלטען.

2.

דער בעקאַנטער היגער „שנאָרער" ר׳ בענדעט גליקסמאַן, קומט אַריין צו אַ קאַרגען גביר נאָך אַ נדבה פאַר אָרימע לייט, זיצט יענער ביי אַ ברייטען מיטאָג און האַקט אַ סעודה.

— איך גיב נישט ענטפערט דער גביר.

— איהר ווייסט מיר האָבען ביידע איין און דעמזעלבען ציל, רופט זיך אָן צו איהם ר׳ בענדעט:

— איך שאַף געלד פאַר אָרימעלייט, און איהר עסט פאַר די אָרימע לייט אויך.

רעלעס.

אויג אויף אויג
אַנפראַגעס פון „קונדס"

עס שטייט: הנשמה לך והגוף שלך (די נשמה און דער גוף איז גאָטס) דאָס קרעמעל, די סחורה און דאָס מעבעל אין דעם סעקוועסטראַטאָרס — טאָ וואָס איז מיינס?

אַ סוחר פון די האַלעס.

מיניסטער בעק האָט זיך אויסגעדריקט אַז אין פּוילען זענען אַלע בירגער גלייך, צי מיינט ער מיך אויך?

בערלהויקער

עס שטייט, אַז אַ ווייב ברענגט אַ דאָס עסען קומט איהר אַ גט, אַזוי ווי איך פיהרן די פּרנסה און מיין מאַן זיצט אין דערהיים און פיהרט די ווירט־שאַפט און ברענגט כסדר אָן די עסענס.

צי קען איך בעקומען אויף איהם אַ גט?

ראָצע די פּרנסה געבערין.

איך האָב אַ ווייב איז זי גרין ווי אַנ׳אתרוג און דאַר ווי אַ לולב, און מיר „בענצען" זיך אַ גאַנץ יאָהר... צי קענען מיר שוין יוצא זיין פון אתרוג בענשען?

ש. רצלעס

חזנים, גבאים, מנינים־מאַכערס און שטעט־פערדינגער
וואָס זיי זינגען נאָך די ימים־נוראים

מיר, די פרומע גאָט׳ס אַרמעי
קומען פון יריד׳ל:
דאָרטען האָבען מיר געשפּילט
גאָר די ערשטע פידעל.

ישראליק איז אַ פערד אַ פיינס,
פערד פערבלייבען וועט ער:
און מיר רייטען אויף זיין קאַרק
פריהער, איצט און שפּעטער!....

אַ גשם־אָווענד

עטליכע היגע יונגע ליטעראַטען אָרדנען איין קומענדיגען שמיני עצרת אַ ליטעראַרישען גשם־אָווענד, ס׳וועלען אַרויסטרעטען בעקאַנטע ליטעראַ־טען און וועלען גיסען וואַסער...

אַ יהי רצון
וואָס אַ היגער קנאַל־טוער זאָגט אַרויס־געהענדיג פון דער סוכה

יהי רצון, ס׳זאָל זיין דיין ווילען, כשם, אַזוי ווי איך בין געזעסען אין דער סוכה, זאָל פערדעכענט ווערען, כאילו, גלייך ווי איך זאָלט שוין געזעסען אין דער „קוצקע".

זי מעג — ער נישט!
דער חילוק פון מאַן ביז דער פרוי

— וואָס איז דער חילוק פון אַ פערהייראַטען מאַן, ביז אַ פערהייראַטע פרוי?

— אַ פערהייראַטען מאַן איז נישט דערלויבט צו טון דאָס וואָס ער האָט געטון אַלס בחור, אַ פערהייראַטע פרוי דאַגעגען, מעג יאָ טאָן דאָס, וואָס זי האָט גישט געטאָרט אַלס מיידעל.

CHCESZ BYC PIĘKNĄ —
używaj wyroby Mag. W, Paździerskiego. Krem mydło „HALINA Nr. 1." odmładza cerę — ponieważ zawiera kamforę — usuwa piegi, wągry, pryszcze, żółte i czerwone plamy, zaś krem „HALINA Nr. 2, udelikatnia cerę nazawsze zapobiega i usuwa zmarszczki.
Sprzedaż w aptekach, drogierjach i perfumerjach. Fabryczny Skład „Pharmachemia", Bydgoszcz. W razie braku zwrócić się do hurtowni perfumeryjnej „Kosmos", Piotrkowska 60.

די מאָדערנסטע און בעסטע
מענער־היטען
— צו קאָנקורענץ־פּרײַזען —
עמפּפעהלט די פירמע
„SPLENDID"
11 Listopada 31.

מיר בעשולדיגען!
די שולדיגע אינ'ם אדורכפאַל פון די יודישע האַנדווערקער אין דער נײַער האַנדווערקער־קאַמער

— 3 —

דער אײנהײטליכער בעשלוס, וועלכער איז אָנגענומען געוואָרען דורכ'ן יודישען ראַטמענער־„קאַלאָ" עטליכע שעה פאַר דער פּלענאַר זיצונג, אויף וועלכער ס'איז אויסגעוועהלט געוואָרען דאָס פּרעזידיום, האָט געלויטעט, אַז די יודען פערלאַנגען דורכאויס אַ וויצע־פּאָרזיצער און אַ פּערוואַלטונגס־מיטגליד, אויב אָבער דער נישט־יודישער צד, וועלכער האָט געהאַט אַ פעסטע מעהרהײַט וועלען דערויף נישט אײַנגעהן וועט דאָס יודישע „קאָלאָ" פּאָרלײַגען אַ דעקלאַראַציע, אין וועלכער ס'וועט אויף אַ דײַטליכען אופן אָנגעוויזען ווערען אויף די עוולות וואָס זענען בעגאַנגען געוואָרען געגען די יודען בײַ די וואַהלען צו דער לאָדזער האַנדווערקער־קאַמער. אַזאַ דעקלאַראַציע איז אויסגעאַרבייט געוואָרען און ה' קאָזשימיערסקי אַלס פאַרשטעהער פון „קאָלאָ" האָט געדאַרפט אין בויטיגען פאַל די דעקלאַראַציע לײענען אויפ'ן פּלענום פון דער האַנדווערקער־קאַמער.

בינו לבינו, איז, ווי מיר האָבען שוין געשריבען אַ דעלעגאַציע אין די פערזאָנען פון פּרעזעס ראָסנער און מאַג. באַלבאַרישסקי אַוועק אויף אַ קאָנפערענץ אין דער וואָיעוואָדזטווע, וואָס דאָרט איז פאָרגעקומען ווייסען מיר נישט עד־היום, אַ פאַקט איז, אַז ווען די ראַטמענער זענען זיך צונויפגעקומען אויף דער זיצונג פון דער קאַמער האָט מען שוין געוואוסט, אַז די מעהרהײַט האָט בעשלאָסען די יודען נישט מעהר צו געבען ווי איין מיטגליד אין דער פערוואַלטונג און אַ מיטגליד אין ראַט בײַ די האַנדווערקער־קאַמערן, און פון דעסטוועגען האָט ה' קאָזשימיערסקי די דעקלאַראַציע נישט געלײענט, ער האָט זי געהאַלטען בײַ זיך אין טאַש, און אַפילו וועגען איהר נישט דערמאָהנט.

באַלד ווי ס'האָבען זיך אָנגעהויבען די וואַהלען האָט מען שוין בעמערקט, אַז דאָס יודישע „קאָלאָ" איז צובראָכען און צושפּליטערט.

דערבײַ מאַכען מיר באַך אויפמערקזאַם, אַז די אַלטע „פיהרער" פון ביידע צדדים, די פאָרזיצערס און וויצע פאָרזיצערס און אויך די וועלכע האָבען אַנדערע „שליפעס" האָבען נישט געפּיבען פאַר בויטיג בײַצוואוינען די ערשטע זיצונג פון דער האַנדווערקער־קאַמער, הגם זי איז געווען אַב'עפענטליכע, די, וועלכע האָבען געוואוסט, אַז וועלכע קאַנדידאַטען אויס צושטעהן שטעהען וויין און צו איבטריגירען אײנער געגען אַנדערען, האָבען זיך נישט בעוויזען אויף דער ערשטער זיצונג און איבערגעלאָזען די ראַטמענער, וועלכע די איצט אַרומגעפיהרט פאַר דער נאַז אַליין פאַר זיך, אַזוי אַז זיי האָבען זיך ווירקליך נישט געקענט קיין עצה געבען.

נאָך די וואַהלען פון אַ פּרעזעס (אויף דעם אַמט איז געוועהלט געוואָרען ה' קאָפּטשינסקי) און אַ וויצע־פּרעזעס (ה' לעוואַנדאָווסקי) איז געקומען צו די וואַהלען פון אַ פערוואַלטונג, און דאָ האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז פיהרער פון דער עקספּאָזיטור האָבען שוין היבטער־אַרום געהאַט אָפּגעמאַכט מיט אַ גרופּע קריסטליכע ראַטמענער ווער פון די יודען ס'זאָל געוועהלט ווערען אין דער פערוואַלטונג, און דאָס איז געטון געוואָרען אָהן דעם וויסען און הסכם פון די אַנדערע ראַטמענער וועלכע געהערען נישט צו דער עקספּאָזיטור. ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז די קאָלאָ איז געשפּאָלטען אויף 2 טײלען, צו איין גרופּע האָבען געהערט די ראַטמענער פּיאַלקאַ, האָניגמאַן און דער קאַלישער וואַלקאָוויטש און צו דער צווייטער גרופּע די ראַטמענער: קאָזשימיערסקי, שענפעלד, קאַלסקי, דימאַנט, דיר. האַרטגלאַס האָט זיך בכלל געהאַלטען אין רעזערוו און האָט אין קײן שום אונטערהאַנדלונגען נישט אָנטײלגענומען.

בײַם אָנרופען די קאַנדידאַטען אויף פערוואַלטונגס־מיטגלידער האָט די ערשטע יודישע גרופּע אָנגערופען דעם נאָמען פּיאַלקאַ און די אַנדערע גרופּע — די נעמען פון שענפעלד און קאַלסקי, אַזוי אַז ס'איז באַלד געווען צו זעהען, אַז אויב אַ קריסטליכע גרופּע וועט נישט שטיצען אײנעם פון די יודישע קאַנדידאַטען וועט בכלל קײן יוד אין דער פערוואַלטונג נישט געוועהלט ווערען, די רעזולטאַטען פון די וואַהלען צו דער פערוואַלטונג האָבען באַלד בעוויזען, אַז די עקספּאָזיטור האָט זיך פערשטענדיגט מיט אַ גרופּע קריסטליכע ראַטמענער, אַז אָהן דעם וויסען פון 5 אַנדערע יודישע ראַטמענער זאָל געוועהלט ווערען ה' פּיאַלקאַ, וועלכער האָט טאַקע בעקומען די דרײַ שטימען פון דער ערשטער יודישער גרופּע און 12 נישט־יודישע שטימען, די צוויי אַנדערע יודישע קאַנדידאַטען: שענפעלד און קאַלסקי האָבען בלויז בעקומען אײנער 5 און אײנער — 4 שטימען, דאָס בעווייזט, אַז די יודישע ראַטמענער פון דער ערשטער גרופּע האָבען פאַר זײערע יודישע קאָלעגען נישט געשטימט.

פערשטעהט זיך, אַז די דאָזיגע האַנדלונג פון די דרײַ יודישע ראַטמענער האָט אַרויסגערופען גרויסע אויפרעגונג בײַ די איבריגע פינף פאַר וועלכע די גאַנצע קאָמבינאַציע איז געווען אַן איבעראַשונג.

די גאַלעריע וואָס איז אָנגעפּאַקט געווען אויף דער זיצונג האָט געלאַכט אין די פויסטען.

„זשידקי בײַאָן שען מיענדזי סאָבאָן" האָט געזאָגט אײנער פון די אָנגעזעהענע פּוילישע האַנדווערקער־פיהרער.

דערמיט האָט זיך עס אָבער נאָך נישט געענדיגט ס'איז געקומען צו וואַהלען צוויי דעלעגאַטען אין ראַט בײַם פערבאַנד פון די האַנדווערקער־קאַמערן, וואו יעדע יודישע שטים וועט זײַן זיכער דיין בויטיג. ס'איז שוין געווען קלאָר, אַז די עקספּאָזיטור־לײַט האָבען אָפּגעמאַכט מיט דער קריסטליכער גרופּע, אַז אין ראַט זאָל דעלעגירט ווערען אויך דער יודישער ראַטמאַן האָניגמאַן. די דאָזיגע קאַנדידאַטור וואָלט זיכער אַדורכגעגאַנגען מיט די זעלבע צאָהל שטימען ווי ה' פּיאַלקאַ אין דער פערוואַלטונג. ווי ס'זאָל נישט זײַן וואָלט דאָס געווען אַ יודישע שטים. דאָ האָט זיך שוין צושפּילט די אַמביציע פון דער צווייטער גרופּע יודישע ראַטמענער מיט ה' קאָזשימיערסקי בראָש, וועלכער האָט בעשלאָסען נישט צו דערלאָזען, אַז ה' האָניגמאַנס קאַנדידאַטור זאָל אַדורכגעהן. און ווען איין יודישע גרופּע האָט אָנגערופען די קאַנדידאַטור פון ה' האָניגמאַן, האָט די צווייטע גרופּע אָנגערופען די קאַנדידאַטור פון ה' קאָזשימיערסקי, הגם ס'איז געווען זיכער, אַז ה' קאָזשימיערסקי'ס קאַנדידאַטור וועט נישט אַדורכגעהן.

ה' קאָזשימיערסקי האָט נאָך אַזוי פיל געטון, אַז ער האָט געווירקט אויף ה' האָניגמאַן (מיט דיין פערזענליכע מאַטיוען), אַז ער זאָל צוריקציהען זײַן קאַנדידאַטור. ה' האָניגמאַן האָט אַזוי געטון (פאַרוואָס — דאָס דאַרף ער אַליין אויפקלערען) און ס'איז געבליבען די אײנציגע יודישע קאַנדידאַטור פון ה' קאָזשימיערסקי, הזות אבער ווי די קריסטליכע גרופּע האָט צוגעזאָגט צו שטימען פאַר ה' האָניגמאַן און נישט פאַר קאָזשימיערסקי, האָט זי אויסגענוצט די געלעגענהײט און נישט געשטימט פאַר קײן שום יוד. אַזוי אַרום איז קאַליע געמאַכט געוואָרען דער יודישער מאַנדאַט אין ראַט בײַם פערבאַנד פון די האַנדווערקער־קאַמערען.

אין אונזער ווײַטערדיגען אַרטיקעל וועלען מיר פּרובען אָפּשפּיגלען די ראָל פון יעדען פון די יודישע האַנדווערקער „פיהרער" אין דעם גאַנצען ענין, וועלכער האָט זיך געענדיגט מיט אַזאַ מיאוסען דורכפאַל פון די יודען.

אַ „אגראַ־יוד"־געזעלשאַפט אין לאָדז

דער אומשיכטונגס־פּראָצעס, וואָס קומט פאָר צווישען די יודישע מאַסען אין ר. פּ. דאָס אַריבערפיהרען זיי אויף געזונטע פּראָדוקטיווע יסודות, און די ווײַטערדיגע גוטע אויסזיכטען אין דער פּערספּעקטיוו, וועלכע האָבען אַרויסגערופען די וואַרימסטע סימפּאַטיעס פון די יודישע אַרבײַטענדיגע און אָרימע מאַסען אין דער וועלט, האָט אויך נישט אויסגעמיטען פּוילען. דאָס פּראָקלאַמירען דעם 7־טען מאַי 1934 ביראָבידזשאַן אַלס אַ ספּעציעלע אויטאָנאָמע געגענד פאַר די יודישע מאַסען אין ר. פּ. האָבען די יודישע אַרבײַטענדיגע און אָרימקייט אין פּוילען, אַזוי ווי אין אַלע אַנדערע לענדער, אויפגענומען מיט פרייד.

אין אַ גאַנצער ריי שטעט אין פּוילען ווי אויך אין לאָדז, האָבען זיך געשאַפען פרײַנד פון ב.ב., וועלכע אינטערעסירען זיך מיט'ן לעבען, שאַפען, און דערגרייכונגען פון די יודישע מאַסען אין ר.פ. און אין ביראָבידזשאַן.

דאָס אויסטײלען אַ קאָנטינגענט פאַר די יודישע אַרבײַטענדיגע אין פּוילען דורכ'ן „אָזעט", און די גרינדונג פון וואַרשאַווער „אַגראָ־יוד", האָט אויך צוגעצויגען די אויפמערקזאַמקייט פון דער אינטעליגענץ אין לאָדז, וועלכע האָבען זיך גענומען אינטערעסירען מיט'ן פּראָדוקטיווער פּראָבלעם און אומשיכטונגס־פּראָצעס פון די יודישע מאַסען אין פּוילען.

לעצטענס האָט זיך צווישען די לאָדזער אינטעליגענץ געשאַפען אַ גרופּע פרײַנד פון „אַגראָ־יוד", וועלכע ווילען איצט אין לאָדז שאַפען אַנ' „אַגראָ־יוד" געזעלשאַפט, און האָבען שוין אַרײַנגעטראָגען סטאַטוטען אין דער סטאַראָסטווע צו לעגאַליזירען, און טרעטען אין קורצען צו אָנהויבען פיהרען אַ טעטיגקייט. די יודישע אָרימע בעפעלקערונג און אַרבײַטענדיגע אינטעליגענץ, וועלען דאָס דערשײַנען פון אַזאַ וויכטיגע אינסטיטוציע ווי „אַגראָ־יוד" זיכער אויפנעמען מיט פרייד.

אַפּטייקען
היינטיגע נאַכט־דיזשורען

(2) הײַנט בײַנאַכט דיזשורירען: א. דאַנצער (זגערזשער 57), וו. גראָשקאָווסקי (11 ליסטאָפּאַד 15), ס. גאָרפּײַן (פּילסודסקי 54), י. כאָנדזינסקי פּיעטרקאָווער 165), ר. רעמבעלינסקי (אַנדזשעיאַ 28), א. שימאַנסקי (פּשענדזאַלניאַנאַ 75).

דער
אַריער־פּאַראַגראַף
ר. אײַזראַעל
שפּאַנענדער ראָמאַן
פון דער אײַזערנער ווילדער צײַט
124

פּריצי איז [illegible] פאַראויס און [illegible] איז איהם באַנגענגען, זי האָט זיך בעמיהט פון איין זײַט נישט צו פערלירען פּריצין פון די אויגען און פון דער אַנדערער זײַט בײַשט זיך אָנצוזעהן אין קינעם און בכלל זיך אויפצופיהרען אַזוי, אַז זי זאָל נישט דאַרפען מיט קיינעם קיין וואָרט אַרויסצורעדען, כדי זיך נישט צו פערראַטען, ווײַל זי האָט נישט געקענט קיין איין וואָרט דײַטש, דאָס האָט זיך איהר אײַנגעגעבען, זי איז געגאַנגען נאָך פּריצין אַנ'ערך אַ האַלבע שעה צײַט, ווײַל דער קאָנצענטראַציע־לאַגער האָט זיך געפונען ווײַט הינטער דער שטאָט, אַזוי ווי ס'איז געווען אָפּגערעדט, האָט פּריצי אויף דעם אָרט פון וואַנען צילקע האָט געזאָלט וואַרפען די באַמבע אָוועקגעלייגט אַ צייכען און ער איז ווײַטער געגאַנגען, צילקע האָט דאָ געדאַרפט בלײַבען שטעהען און אויספיהרען איהר שליחות, וואַרפענדיג די באָמבע גלייך אויף דעם הויפּט־בנין פון לאַגער, וואו ס'האָט זיך אויך געפונען די בײַע הויפּט־קאָמאַנדאַ פון דער שטאָט.

בײַ די אָנפיהרער פון די נאַציס האָט דערווײַל געקאָכט ווי אין אַ בײַהנענשטאַק, ס'זענען זיך צונויפגעפאָהרען קײן אויך די הויפּט־אָנפיהרער פון דער פּאַרטײַ, פון דער שטורמיסטען־אָנפיהרונג און פון דער פּאָליצײַ. די סענסאַציע פון בעהמעס ערמאָרדונג איז געווען אַזוי גרויס, אַז די ידיעה וועגען דעם איז דערגאַנגען אַפילו צום פיהרער אַליין צו אַדאָלף היטלער און צו דער גאַנצער היטלער־רעגירונג, ס'איז געווען אַ בעפעהל זיך נישט [illegible] אויסצופאָרשען [illegible] פון [illegible] און אַנטפּלעקען די רוצחים, וועלכע האָבען אומגעבראַכט אַזאַ וויכטיגען אָנפיהרער פון דער פּאַרטײַ, די נאַציס האָבען נאָך מיט דער אויספאָרשונג נאָך נישט אויסגעפונען, בעהמע איז געווען באַזונדערס בעשיצט. ער האָט נישט געגלויבט אין די באַזעצונגען און זאָגען פון די אַנטפּלעקער. נאָך גענוי דעם אויספאָרשונגס באַר גענוי דעם גאַנצען ענין אונטערזוכען אַרויסצובעקומען ווער עס שטעהט הינטער דעם דאָזיגען מאָרד, און די דײַנע פיהרער קרײַזען איז מען געקומען צו דער איבערצײַגונג, אַז דער מאָרד איז נישט קיין צופעליגער, נאָר אַ אָרגאַניזירטער און צוגעגרייטער און אַז דער יונגער אָנפאַלער איז נאָר אַ געוועהר אין די אימפּעצענס העגד. קיין אולם זענען געקומען די גרעסטע דעטעקטיוען, וועלכע האָבען זיך געשטעלט אין דינסט פון היטלעריזם

גוסטאַוו איז אויסגעפאָרשט געוואָרען לאַנג און עקשנותדיג אַלע מיטלען זענען אָנגעווענדעט געוואָרען, כדי פון איהם זיך צו דערוויסען עפּעס קאָנקרעטעס, אָבער ס'האָט גאָרנישט געהאָלפען, גוסטאַוו האָט געשוויגען אַזוי ווי ער וואָלט מיט אַמאָל שטום געוואָרען. דאָס אײנציגע וואָס ער האָט געהאַלטען אין איין איבערחזרן איז געווען, אַז ער האָט ערמאָרדעט בעהמען אויס פערזענליכער נקמה צוליב עוולות וואָס ער האָט געטון איהם און זײַן מוטער, מעהר האָט מען פון איהם נישט געקענט אַרויסבעקומען, ער האָט אַפילו נישט געוואָלט זאָגען ווי ער הייסט און פון וואַנען ער שטאַמט

גוסטאַוו האָט אײגענטליך געוואָלט בײַ דער אויספאָרשונג האַלטען אַ גרויסע בעשולדיגונגס־רעדע געגען אַלץ וואָס עס טוט זיך אין דײַטשלאַנד, זײַן יונגער טעמפּעראַמענט האָט איהם געטריבען דערצו, אָבער נישט קענענדיג גענוי די פערהעלטנישען האָט ער זיך דערפון אָפּגעזאָגט, האַלטענדיג פונ'ם [illegible]

כלל, אַז די בעסטע טאַקטיק וועט זײַן צו שווײַגען גוסטאַוו איז אויסגעפאָרשט געוואָרען אין דעם ערשטען מעת־לעת דורך גאַנצע 20 שעה, וואָס איין אויספאָרשער איז אַרויס און דער צווייטער אַרײַן, אָבער אַלע האָבען געהאַט דעמזעלבע ערפאָלג, מ'האָט געפּרובט אָנווענדען לגבי איהם אַלערליי פּראָוואָקאַציעס, אָבער אויך דאָס האָט נישט געהאָלפען, ווײַל גוסטאַוו האָט כסדר געשוויגען. אין דעמזעלבען טאָג זענען אַרויסגערופען געוואָרען צוהילפע מענשען, וועלכע האָבען געדאַרפט גוסטאַוון דערקענען ווער ער איז. אָבער דאָס אײנציגע וואָס מ'האָט געקענט דערגעהן איז געווען דאָס, אַז גוסטאַוו האָט ערשט מיט עטליכע טעג צוריק אָנגעהויבען צו אַרבײַטען אין דער פאַבריק פון הינדריך זאַקס, וועלכע האָט זיך אין אײנציגען מאָל מענט געפּיבען אונטער דער לײַטונג פון פּריצי

גאַנץ אומגעריכט ווען פּריצי איז צוריקגעקומען אין דער פאַבריק גאָלדעם ווי ער האָט צוגעפיהרט צילקען צום אָרט פון וואַנען זי האָט געוואָרפען אויפ'ן רײַסע' דעם לאַגער, האָט העלען צו איהם געזאָגט מ'האָט דאָ טעלעפאָנירט פון דער הויפּט־קאָמאַנדאַ, אַז גלײַך ווי איהר וועט קומען אין דער פאַבריק זאָלט איהר שטיין לאָזען די גאַנצע אַרבײַט און זיך מעלדען אין דער קאָמאַנדאַ אַלס עדות אין ענין פון דער ערמאָרדונג פון אַלפרעד בעהמע
— וואָר האָט זיך דאָס געווענדעט צו מיר
— מײַן פאַטער, דער פּלאַץ־קאָמענדאַנט האָט פאַן האַמערשטיין
— אָפיציעל צי פּריוואַט
— אָפיציעל און אַמטליך.

פּריצי האָט זיך געוואונדערט וואָס פאַרא עדות ער קען זײַן אין דער דאָזיגער געשיכטע, ער האָט אָבער געמוזט געהן אַהין, כדי נישט צו ציהען אויף זיך קיין שום חשד

פּריצי האָט זיך גלײַך געווענדעט צו דער הויפּט קאָמאַנדאַ, ער האָט בעמערקט די אויפרעגונג וואָס האָט דאָרט געהערשט, ער האָט געזעהען ווי די

בעאַמטע לויפען דאָרט ווי געסמ'טע מײַז, פון איין צימער אַרויס און אַנדערען אַרײַן, מ'ברענגט עדות און מען שיקט זיי באַלד צוריק, מ'שילט און מען זידעלט זיך צוליב גוסטאַווס אויפפיהרען זיך, פון דעם אַלעם האָט פּריצי שוין אַרויסגעדרינגען, אַז גוסטאַוו האַלט זיך בעת דער אויספאָרשונג אַזוי, אַז די חברה־לײַט קענען זיך מיט איהם קיין עצה נישט געבען, פּריצי איז נישט לאַנג אויפגעהאַלטען געוואָרען, מ'האָט איהם באַלד גענומען אויפ'ן פערהער איהם האָט אויסגעהערט אַ געוויסער דיטריך טיז פון דער הויפּט־שטאַב, וועלכער האָט פריער אײַנגאַנצען נישט געקענט, פּריצי איז דערפון געווען דווקא זעהר צופרידען.

— צי ווייסט איהר, אַז ס'איז דאָ ערמאָרדעט געוואָרען דער בײַ בעשטימטער קאָמענדאַנט פון קאָנצענטראַציע־לאַגער אַלפרעד בעהמע?

— [illegible] ווייס איך, דוכט זיך מיר, אַז ס'איז שוין [illegible] קיין איין מענש, וועלכער ווייסט [illegible] פון

— צי ווייסט איהר, אַז לויטענאַנט בעהמע איז [illegible] געוואָרען דורך אַ יונגענדליכען אַרבײַטער
— אַזוי דערצעהלט מען וועגען דעם
— צי ווייסט איהר ווײַטער, אַז דער מערדער האָט געאַרבײַט אין דער פאַבריק, מיט וועלכער איהר לײַטעט איצט

— אַזוי האָבען מיך מײַנע בעאַמטע איבערגעמעלדעט [illegible]
— צי קענט איהר דעם דאָזיגען אַרבײַטער
— כ'ווייס נישט, אפשר אַז איך וועל איהם זעהען, איהר דאַרפט פערשטעהן אַז איך בין ערשט נישט לאַנג אין דער פאַבריק און ס'איז מעגליך, אַז איך קען נאָך נישט אַלע אַרבײַטער

— מיר וועלען איהם איך באַלד ווײַזען און איהר וועט אונז וועגען דעם זאָגען, צי איהר קענט איהם אָדער נישט.

(פאָרטזעצונג קומט)

קאנטאר לוואָוויטש
אין סינאַגאגע

דער נײער אָבערקאַנטאָר פון סינאַגאָגע ה' לוואָוויטש איז אויסער דעם, וואָס ער איז אַ גוטער קאַנטאָר אין סינאַגאָגאַלען זין, איז ער אָבער נאָך אַ בעסערער בעל-תפלה. זײנע אימפּראָוויזאַציעס זענען טרעפליך דורכגעוועבט מיט'ן עכטען נוסח. זײנע מוזיקאַלישע קאָמבינאַציעס זענען דורכגעפלאָכטען מיט האַרציגע מאָדילאַציעס.

די מעלה, וואָס ה' לוואָוויטש געהט נישט אַוועק פון אונזער אַלטען נוסח אין זײנע אימפּראָוויזאַציעס און בעזונדערס, וואָס ער יאָגט זיך נישט נאָך ביליגע עפעקטען.

אונזערע נסחאות הערט מען בײ ה' לוואָוויטש'ן גאַנץ בולט אין יעדער תפלה און דאָס מאַכט זײן „זאָגען" און זינגען אינטערעסאַנט און פערשאַפט איהם פיל כבוד. D–ski

דער חזן דוד קוסעוויצקי

די שטאָט ווילנא — ירושלים דליטאַ — קען נישט נאָר שטאָלצירען מיט איהרע גאוני התורה, נאָר אויך מיט איהרע גאוני עבודה — מיט די גרויסע חזנים.

צו דער וואונדערבאַרער משפחה קוסעוויצקי, וועלכע האָט שוין אַרויסגעגעבען עטליכע חזנים, איז איצט צוגעקומען דער יונגסטער ברודער פון זײ ה' דוד קוסעוויצקי, וועלכער האָט זיך מפרסים געמאַכט מיט זײן דאַוונען די פערגאַנגענע ימים נוראים אין פילהאַרמאָניע.

דוד קוסעוויצקי בעזיצט אויסער אַ מעכטיגע, וואונדערבאַרע לײכטע שטים אויך א גרויסען געזאַנגס-טאַלאַנט און איז א גרויסער מנגן.

ווער ס'האָט נישט געהערט דעם יונגען קוסעוויצקי הײ-יאָהר דאַוונען אין „פילהאַרמאָניע", דער קען זיך בכלל נישט מאַכען קײן בעגריף וועגען דעם, וואָס פאַרא לײסטונגען ס'האָט אַרויסגעוויזען דער יונגער טאַלאַנט, וועלכער האָט דאָס ערשטע מאָל געדאַוונט די ימים-נוראים. פון טאָג צו-טאָג האָט ער פערבעסערט זײן אויבערלאַגע און מיטעל-לאַגע און קוסעוויצקי האָט געוואוסט ווי אזוי אויסצונוצען זײנע מעגליכקײטען, פאַר דער חזנישער קונסט. ס'איז גענוג אנצווײזען מיט וואָס פאַראַ התפלות און השתפחות הנכשר קוסעוויצקי האָט אימפּראָוויזירט דעם „הנני העני ממעש" ווי שעהן און הערליך ער האָט מאָדעלירט, כדי צו זעהען, אז קוסעוויסקי געהט מיט זײן אײגענעם וועג, וועלכער וועט איהם זיכער דערפיהרען צו דער הויך פון די גרעסטע וועלט-חזנים.

דער ערשטער גרעסערער אַרויסטריט פון דוד קוסעוויצקי איז געווען אין אלע הינזיכטען אַ העכסט-געלונגענער און וועט געבען מוט דעם יונגען חזן צו שטײגען אויפ'ן לײטער פון זײן חזנישער קאַריערע.

מ. בירנבוים

פון „נותן לחם"

די טעג איז פאָרגעקומען אין „נותן לחם" די ערשטע קאָנסטיטואירענדע זיצונג פון דער נײ-געוועהלטער פערוואַלטונג, אַלס פּרעזעס איז אויסגעוועהלט געוואָרען מאַג. מ. באַלבערישסקי, וויצע-פּרעזעסען — קאָנסול מאַקס קאָן און ד"ר קיאָק, סעקרעטאָר — אַ. גראָסמאַן, קאַסירער — מארדכי יעווויש, אַלס אָנפיהרער מיט דער באַלעבאַטישקײט — ה' לאַסמאַן און עקאָנאָם אין דער אינטעלינטען־קיך — ה' יודקיעוויטש.

אַ חוץ דעם זענען געוועהלט געוואָרען קאָמיסיעס פאַר דער גמילת-חסדים קאַסע, פאַר ווירטשאַפט-ענינים, פינאַנץ-ביודזשעט און ווערבירונג פון נײע מיטגלידער.

בײ די יודישע דראָזשקאָזשעס

די טעג איז פאָרגעקומען אַן אַלגעמײנע פערזאַמלונג פון יודישע דראָזשקאָזשעס. די ה"ה דאַווידאָוויטש, אײנפעלד א. אַנד. האָבען אנגעוויזען אויף דער שווערער לאַגע, וואָס האָט זיך געשאַפען איצט פאַר די דראָזשקאָזשעס דורכ'ן פאַרווערען זײ צופיהרען באַגאַזש. אַלע רעדנער האָבען אָנגעוויזען, אַז די דאָזיגע גזירה איז עלול אונטערצוגראָבען די עקזיסטענץ פון די הונדערטער דראָזשקאָזשעס.

צו דער פערזאַמלונג איז אויך אײנגעלאַדען געוואָרען מאַג. מ. באַלבערישסקי, וועלכער האָט איבערגענומען אויף זיך די אויפגאַבע פון צו דערפיהרען צו אַ שלום צווישען דער פערוואַלטונג פון צענטראַלען יודישען ראָד-פערקעהר און דער דראָזשקאָזש-סעקציע, ווי אויך וועגען אנגעהמען מיטלען, אַז די צוזאַמענגעשטעלטע פּראָטאָקאָלען פאַר פיהרען פעקלעך, זאָלען דורך דער מאַכט סקאַסירט ווערען.

צום סוף פון דער פערזאַמלונג איז אויסגעקליבען געוואָרען אַן אָרגאַניזיר־קאָמיסיע.

בײ אבגעשוואַכטע נערווען

שוואַכקײט און גײסטיגער ערשעפּקײט געברויכט מען רנאָמנאַל. רנאָמנאַל קעהרט אום צוריק די כוחות, ענערגיע און דאָס זעלבסטגעפיהל, ווערט אויך געברויכט בײ בלוטלאָזיגקײט. צו בעקומען אין אַפּטײקען.

רעפּרעזענטאַנץ-טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי" 27 ציגעל-נאָם 27 טעל. 112-25.

דירעקציע: דוד צעלמײסטער.

מיכאל מיכאלעסקא'ס געזעגענונגס-פאַרשטעלונגען!

3 גרויסע הנחה- און פאָלקס-פאַרשטעלונגען 3

הײנט פרײטאָג און מאָרגען שבת בײטאָג און אין אָוונד

אלע בילעטען אין פּאַרטער נור 1 זל.

הײנט, פרײטאָג און מאָרגען שבת, 9.30 אָוונט

זיסע ליבע

מיט מיכאלעסקא אין זײן גלאַנץ-ראָל אלס „מאָטקע"

מאָרגען, שבת, 4.30 נאָכמ. אַלע בילעטען אין פּאַרטער 1 זל.

פּאָזיטיוו צום לעצטען מאָל!

ווען איך בין רײך?!..

מיט מיכאלעסקא אין זײן רעקאָרד-ראָל.

זונטאָג אָוונט — מיכאלעסקא'ס אפשידס-פּרעמיערע!

„די ווילדע יוגענד"

בעשטראָפט קרעמער
פאַר נישט אָפּהיטען די האַנדעלס-שעה'ן

פאַר נישט אָפּהיטען די האַנדעלס-שעה'ן, האָט די שטאָטישע סטאַראָסטווע פער'משפט צו בעצאָהלען פון 20 50 זל. פאָלגענדע קרעמער: א. יאָסטזשאַמב (זאַוואָדזקא 27), ברײנדעל וואָדאָווסקא (פּשעיאַזד 65), זאָפיע פּאַפּאָיסק (קאַנטנאַ 4), מאַריאַ טשאַרנאָסקאַ (11. ליסטאָפּאַד 80), אײזעק פּאָטאַיעווסקי (דרעוונאָווסקאַ 30), לײב קלײדערמאַן (לעגיאָנאָוו 30), אפרים נאָסעק (זאַ-מענהאָף 15), מאָטעל גאָלדבערג (קאַמיענאַ 1), מלכה ווײדלער (פּשענדזעלניאַנאַ 77), יצחק לאַנדיסמאַן (11 ליסטאָפּאַד 84), קלמן פרײס (זאַוואָדזקאַ 19), רחל גרינשפּאַן (פּאַרזשעטשנאַ 9), זאָפיאַ טאָמטשאַק (דרעוונאָווסקאַ 58), הערש רײכענבערג (זאַוואָדזקאַ 25), משה באַננאַ (אַל. 1 מאַי 45), יוטע גאָלדבערג (גלובנאַ 58) און הענריק גילדער (זאַוואָדזקאַ 23).

גוטע קאָניונקטור איז די לאָדזער לויהן-ווערבערײען

(אג) די ווערבערײ-אינדוסטריע אין לאָדז געפינט זיך איצט אין אַ גוטע לאַגע. אין די לעצטע 4 וואָכען זענען די לוין ווערבערײען פול בעשעפטיגט. עס ווערען פּראָדוצירט קודם-כל באַוועלנע אַרטיקלען ווי באַרכאַנס, בײקעס און פלאַנעלען, ווי אויך הויזען-שטאָף (באַוועלנע און וויגאָניע), וועלכע ווערען איצט מאַסענהאַפט פּראָדוצירט. נישט קוקענדיג אויף דעם פולען בעטריב אין די לויהן-ווערבערײען, זענען די פּערדינסטען קלענערע ווי אין פערגאַנגענעם יאָהר.

וואָס שײך די אויסזיכטען פאַר דער לאָדזער לויהן-ווערבערײען דאַרף בעמערקט ווערען, אַז אויף גאַנץ אָקטאָבער זענען זײ שוין פערזיכערט מיט אַרבײט. וואָס וועט אָבער זײן ווײטער איז שוין אָפּהענגיג פון דער אַלגעמײנער קאָניונקטור אין דער לאָדזער טעקסטיל-אינדוסטריע.

קאַטאָן-פאַבריקאַנטען זענען גרײט אויף הנחות
הײנט אַ קאָנפערענץ מיט די שטרײקענדע קאַטאָן-אַרבײטער

(2) נעכטען האָט דער אַרבײטס-אינספּעקטאָר ה' וויזשיקאָווסקי אָפּגעהאַלטען א קאָנפערענץ מיט די פאָרשטײער פון די קאַטאָן-פאַבריקאַנטען, וועלכע האָבען דערקלערט, אַז זײ זענען גרײט אײנצוגײן אויף הנחות און, אַז אויב אויך די שטרײקענדע אַרבײטער וועלען זײ ענטקעגענקומען, וועט דער סיכסוך אין דער קאַטאָן-בראַנזשע ליקווידירט ווערען.

דער אַרבײטס-אינספּעקטאָר האָט דעריבער גערופען אויף הײנט אַ קאָנפערענץ די פאָרשטײער פון די שטרײקענדע אַרבײטער, און אין זײער שטעלונג ווענדט זיך עס, צי דער שטרײק וועט שנעל ליקווידירט ווערען.

פערשטעלט דעם וועג פאַר א קראַנקהײט

פערלײכטערט דעם אָרגאַניזם פונקטליך צו פונקציאָנירען, מאַכט אויס אויפרעגענדע נערווען, נור אַלע קראַנקע און געזונדע, דערוואַקסענע און קינדער טרינקט דעם הויזמיטעל-טײ פון קרײטעכער

Oskara Wojnowskiego HERBACIANKA

פרײז 2.50 זל. צו בעקומען אין אַפּטײקען און סקלאַד-אַפּטײקען. פרײז 2.50 זל.

הויפּט-לאַגער וואַרשע, אל. יעראָזאָלימסקע 75, טעל. 857-25.

אונזער חזן-היובל — שלמה קוטנער
לאָדז גרײט זיך צו דעם אַרטיסטישען יום-טוב

פון אַלע אַרטיסטען, וועלכע כ'האָב געקענט — סײ יודישע און סײ נישט יודישע — איז שלמה קוטנער אפשר דער בעשײדענסטער.

בעשײדען אין זײן פּערזענליכען לעבען, בעשײדען אויף דער ביהנע.

און דאָך האָט קוטנער אָהן אַ שיעור חסידים און פערעהרער. אמת, זײנע פערעהרער זענען נישט צווישען דער לײכטזיניגער יוגענד און אויך נישט צווישען דעם עקזאַלטירטען „מין היפה", וועלכע ווײסען צו פערגעטערן מײסטענס דאָס אויסערליכע, די סאַלאָן-מעסיגקײט. נײן, קוטנער געהערט נישט צו דעם מין „געקרוינטע העלדען"... קוטנער איז פאַר אַזאַ ראָל צו בעשײדען. — בעשײדען הן אויסערליך, הן זײן אינערליכען מהות.

נײן, קוטנער איז דער ליבלינג פון דעם מיושב'דיגען, בעזינטען מיטעל-מענש, ווײל ווער נאָך, ווי קוטנער, ווײסט דעם געדרעהטען שווינדעל-וועג צו דעם האַרץ און שכל פון דעם יודישען צושויער און ווער נאָך אַזוי, ווי ער, בעזיצט די אויסערגעוועהנליכע קונסט אַנצורירען די פערגעסענסטע סטרונעס פון דער פּראָסטער נשמה?..

אין דעם פּרט איז קוטנער אַ יחיד במינו.

קוטנער מאַסקירט זיך נישט: ער איז תמיד אָפען, אָבער קײנמאָל נישט ענטבלויזט, בעשײדען, אָבער קײנמאָל נישט דעמעשקעוואַטע, נאַטירליך, אָבער קײנמאָל נישט איבערטריבען.

אויסער די געוועהנליכע 5 חושים בעזיצט קוטנער נאָך אַ ספּעציעלען חוש — דעם מערקוויר-דיגען קינסטלער-חוש — צו בעהערשען די מענשליכע הערצער און צו לאָזען זײ קלאַפּען אין אײן טאַקט מיט זײן אײגענעם האַרץ.

דאָס איז דאָס העכסטע, וואָס אַ קינסטלער איז ווען געלונגען צו דערגרײכען.

און דערפאַר טאַקע, גרײט זיך איצט לאָדז צו פײערען דעם 30-יעהריגען אַרטיסטישען יובילײ פון איהר ליבלינג און בעצווינגער — שלמה קוטנער.

ה. לעווין.

ווער האָט פערלוירען?
געפונענע זאַכען אָפּגענומען אין אויספאָרשונגס-אַמט

פון דער סטאַראָסטווע איז מען מודיע, אַז אין אויספאָרשונגס-אַמט איז אָפּגענומען פאָלגענדע פערלוירענע געגענשטאַנדען:

אַ שוואַרצע לעדערנע טעקע, אַ ברוינעם פרויען בײטעל, שוואַרצע וואַליזע, אַ קלײער, האַלקע, בלוזע און צווײ סטענדלעך, אַ דאַמען שירם, אַ פּאָר קינדער פאַנטאָפעל, אַ בראָנז-פיגור, 6 האַרמאָני-קעס, אַ בלעך, אַ ניקעלנער מענער-זײגער, פרויען און מענער-וועש, קאָנווערטען, באַטיסט-ביכלעך און בלײען, אַ טיכעל מיט 3 זל. 5 גר. אַ ווײס פאַרטוך און ווײסע שעלקעס, שוואַרצער פרויען-בײטעל, אַנצוג, פרויען-בײטעל פון אימיטאַציע-לעדער, אַ האַנד-בײטעל מיט צווײ שליסלען, 5 שלײסעלעך און 10 זעק.

די לעצטע טעג פון דער הײיעהריגער שקל-אַקציע

הײנטיגען חודש דאַרף ענטגילטיג ליקווידירט ווערען די שקל-אַקציע. צוליב דעם, האָט דער צענטראַלער שקל-קאָמיטעט פּראָקלאַמירט די טעג פון חול-המועד סוכות אַלס די לעצטע אַקציע פון פערשפרײטען דעם שקל תרצ"ד, און ס'איז אַרויסגעגעבען געוואָרען אַ ספּעציעלער אויפרוף, אין וועלכען עס ווערט אויפמערקזאַם געמאַכט אויף דער בעדײטונג פון שקל אויך אין די נישט קאָנגרעס-יאָהרען. אַלע ציוניסטישע גרופּירונגען ווערען אויפגעפאָדערט צו אויסנוצען די לעצטע טעג פאַר אַן אינטענסיווער שקל-פערשפרײטונג, כדי דער שקל זאָל אַרײנדרינגען אין אַלע שיכטען פון דער יודישער בעפעלקערונג, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט'ן אויפבוי פון ארץ-ישראל.

העבּרעאישע אָוונט-קורסען
פאַר שול-יוגענד

די לײטונג פון די העבּרעאישע קורסען בײ דער היגער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אָרגאַניזירט ספּעציעלע גרופּען פאַר שול-קינדער. פאַר אַ מינימאַלען אָפּצאָהל בעקומט יעדעס קינד די מעגליכקײט זיך צו פערשאַפען די געהעריגע קענטניש פון דער העבּרעאישער שפּראַך.

די אַלע עלטערן, וועלכע שטרעבען דערצו דאָס זײערע קינדער זאָלען קענען העבּרעאיש און יודישע לימודים, דאַרפען זײ פערשרײבען אין סעקרעטאַריאַט פון די קורסען, שרודמיעסקאַ 29.

נישט אלע זײדען-פאַבריקען האָבען שוין אנגעהויבען צו אַרבײטען?

(2) טראָץ דעם אונטערגעשריבענעם קאָלעקטיוון אָפּמאַך אין דער זײדען-בראַנזשע, ווערט נאָך נישט געאַרבײט אין אַלע פאַבריקען.

אין אײניגע פאַבריקען קומען נאָך אַלץ פאָר סכסוכים וועגען דעם אופן פון טראַקטירען די בעזונדערע פּונקטען פונם אָפּמאַך.

אַזעלכע סכסוכים זענען לעת עתה אויסגעבראָכען אין 11 פאַבריקען און די טענות זענען איבערגעשיקט געוואָרען אין אַרבײטס-אינספּעקטאָראַט.

פון צווײטען קלײנהענדלער-פעראײן אויף באַלוט

דער צווײטער קלײנהענדלער פעראײן האָט זיך אַריבערגעקליבען פון אַלטשטאָט 10 אויף לימאַנאָווסקיעגאָ 26 אין אַ נײעם שײנעם לאָקאַל.

אויף שבת דעם 6-טען אָקטאָבער איז בעשטימט געוואָרען דער פײערליכער חנוכת הבית, אין וועלכען עס וועלען אָנטײל נעמען אַלע יודישע קלײנהענדלער-אָרגאַניזאַציעס ווי אויך אַלע מיטגלידער און סעקציעס פון פעראײן.

פון דער ערשטער יודישער שאָקאָלאַדע-פאַבריק
„זלאָטי ראַי" אין לאָדז

די דערמאָהנטע פירמע האָט זיך, די לעצטע 10 יאָהר אַזוי בערײהמט געמאַכט מיט איהרע גוטע שאָקאָלאַד און צוקערוואַרען אויסאַרבײטונגען, אַז אויפ'ן מאַרק שטעהט זי נישט אָן פון די גרעסטע שאָקאָלאַד-פאַבריקען. די פירמע „זלאָטי ראַי" בעזיצט אײניגע פיליאַלעס אין אונזער שטאָט.

נײער געריכט-אינפאָרמאַטאָר
ערשינען אין לאָדז

אין שײכות מיט דער נײער רעוויר-פערטײלונג פון די קאָמאָרניקעס, ערשײנט דעם 1-טען אָקטאָבער אַ נײער געריכט-אינפאָרמאַטאָר, בעאַרבײט פון לײטער פון געריכט-סעקרעטאַריאַט ה' אַדאַם סמאָלאַרעק.

דער אינפאָרמאַטאָר ענטהאַלט אַ רשימה פון די געריכטען אין פוילען, אַדוואָקאַטען, רעיענטען, היפּאָטעק-שרײבערס, איבערזעצער'ס, געריכטס-געשוואָרענע א. ד. גל.

א לעבעדיגער גרוס פון ביראָ-בידזשאַן

שבת, דעם 6-טען אָקטאָבער וועט רעד. פערלמאַן האַלטען אַ רעפעראַט אין פילהאַרמאָניע זאַל א.ד.ט. „ביראָ-בידזשאַן אין יאָהר 1934.

רעד. פערלמאַן וועלכער איז אַלס פּרעזידיום מיטגליד פון וואַרשאָווער „אַגראָ-יוד", דעלעגירט געוואָרען צום „אָזעט"-פּלענום אין מאָסקווע, האָט אויך געמאַכט אַ לענגערע רייזע איבער ב. ב. וואו ער האָט זיך גרונדליך באַקענט מיטן לעבען, שאַפען, דערגרייכונגען, און פּערספּעקטיווען אויף דער נאָהענטער צוקונפט פון די יודישע מאַסען אין דער יודישער אויטאָנאָמער געגענד.

דער רעפערענט וועט זיך בעזונדערס אָפּשטעלען אויף דער אַקטועלער פראַגע, וואָס אינטערעסירט אַזוי שטאַרק די אַרבייטענדיגע אין לאָדז, ווער וועט קאָנען פאָהרען נאָך ב. ב. און בײַ וואָספערע בעדינגונגען.

דער גרויסער אינטערעס, וואָס די יודישע מאַסען ווייזען אַרויס צו דער ענטוויקלונג פון ב. ב., דער רייכער מאַטעריאַל פון רעפעראַט, און דער לעבעדיגער גרוס פון ביראָ-בידזשאַן, וועט געוויס זיכערען אַ גרויסען דערפאָלג פון דעם זעהר אינטערעסאַנטען רעפעראַט.

מיכאַלעסקאָ'ס געזעגנונגס-פאָרשטעלונגען אין „ראָזמאַיטאָשטשי"

דער בעליבטער אַמעריקאַנער סטאַר מיכאַל מיכאַלעסקאָ, וועלכער האָט במשך פון דריי חדשים געפייערט אַ אמת'ן טריומף מיט זיינע גאַסטשפּילען אין טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי" פערענדיגט די קינפטיגע וואָך זיינע פאָרשטעלונגען אין לאָדז און פאָהרט אָפּ קיין אויסלאַנד.

היינט און מאָרגען שבת אָוועגד וועט מיכאַלעסקאָ צוזאַמען מיט דעם ניי-אַנגאַזשירטען ערשטקלאַסיגן אַרטיסטן-אַנסאַמבל אויפטרעטען אין דער נייער מוזיקאַלישער קאָמעדיע „זיסע ליבע", וועלכע איז די ערשטע טעג יום-טוב אַראָפּ מיט אונגעהויערן ערפאָלג.

מאָרגען, שבת בייטאָג ווערט געשפּילט צום לעצטען מאָל מיכאַלעסקאָ'ס שלאַגער-פּיעסע „ווען איך בין רייך?..."

כדי צו געבען די מעגליכקייט דעם לאָדזער טעאַטער-עולם זיך צו געזעגנען מיט זייער ליבלינג, דעם טאַלענטפולען שוישפּילער און זינגער מיכאַל מיכאַלעסקאָ זענען די פּרייזען זעהר ביליגע אויף די אַלע אויבענדערמאָהנטע פאָרשטעלונגען.

זונטאָג ווערט געגעבען מיכאַלעסקאָ'ס געזעגנונגס-פּרעמיערע „די ווילדע יוגענד".

פון דאַמען כאַלופּניקעס-פעראיין

די טעג איז אונטערן פאָרזיץ פון ה' יוסף טוכשערער פאָרגעקומען די אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון פעראיין. פון דעם אָפּגעגעבענעם בעריכט פון פעראיינס-טעטיגקייט דורך ה' ראַדאָשיצקי האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז די פערוואַלטונג האָט געפיהרט אַן אָנ'אָינטענסיווע אַרבייט. דער לעצטער גרויסער שטרייק אין פאַך, צום פאַריכטען זומער-סעזאָן, האָט אַריינגעבראַכט אַ שטיקעל אָרדנונג צווישען די בעלי-מלאכות. ס'זענען נאָרמירט געוואָרען די פּרייזען פאַר אַרבייט, ס'איז איינגעשטעלט געוואָרען אַ גלייכע אַרבייטס-פערטיילונג אין די מאַגאַזינען ביים בעהמען אַרבייט. אין דער פראַגע פון צונעהמען און אָפּזאָגען בעלי-מלאכות האָט בעקומען די דעה דער פעראיין. און בכלל די בעציהונג פון קאָנפעקציאָנער צום שניידער. איז געוואָרען אַ בעסערע. ס'זענען נאָכ'ן שטרייק בעזעצט געוואָרען אַ גרויסע טייל פון די אַרבייטסלאָזע שניידער אויף פּאָסטענס צו אַרבייט. אויך אין די פראַגע פון פינאַנצען, איז די פערוואַלטונג געקומען אין קאָנטאַקט מיט די מאַגאַזינערס, וועלכע האָבען אויסגעצאָהלט אויפ'ן חשבון פון שניידער דעם בייטראַג פאַרן פעראיין. אַזוי אַז אַלץ איז געווען ווי אַמבעסטען איינגעאָרדענט לטובת די מיטגלידער.

נאָכ'ן שטרייק ווען מ'איז צוגעטרעטען צו דער אַרבייט איז ענטשטאַנען אין פעראיין אינערליכע רייסענישען, וואָס האָבען דערפיהרט צו אַ שפּאַלטונג פון די כוחות און צום שאַפען פון נאָך אַ פעראיין אויף פּילסודסקיעגאָ 69, אָבער אַ דאַנק די איצטיגע בעדינגונגען פון אַרבייט אין פאַך, און אויך אַ דאַנק די שווערע מאַטעריעלע לאַגע פון אונזערע בעלי-מלאכות איז געקומען דערצו אַז ס'זאָל צוריק פעראייניגט ווערען די אַרבייט אין פעראיין, און מ'איז צוגעטרעטען צו אַ געמיינזאַמע אַרבייט לטובת דעם פאַך, די איצטיגע קאָמיסיע האָט צוגעגרייט אַ רייהע פּלענער, וואָס האָבען דעם ציל אויפצושטעלען דאָס פאַך אויף אַ געהעריגע הויך, און אויך אַ רייהע פּלענער פאַר אָרגאַניזאַציע.

נאָכ'ן אָפּגעבען דעם קאָסע-בעריכט איז געוועהלט געוואָרען אַ פערוואַלטונג: ראַדאָשיצקי משה, גרזשיבאָווסקי חיים, וויעקצ...: לייזער, קאַץ יעקב, פּריץ חיים, גרינשפּאַן הערש, קריגער יעקב, פּאַסטערנאַק לייבוש, פּישער בצלאל. טוכשערער יוסף, יאַקובאָוויטש שמואל, שוואַרצפּוטער שלום, ציטריאַוויטש יאַקעל. יאַסקאָוויטש מרדכי, אַפּעלאָוויטש הערש, דיקערמאַן מענדעל. בזשאָסטאָווסקי אלי' און שלאָמאָוויטש לייבעל.

צום היינטיגען דאַווענען פון בעוואוסטען אָבערקאַנטאָר דוד קוסעוויצקי אין פילהאַרמאָניע

היינט, פרייטאָג, און מאָרגען שבת 9 פריה דאַווענט אין פילהאַרמאָניע דער בעריהמטער אָבער-קאַנטאָר דוד קוסעוויצקי מיט אַ גוט איינשטודירטען כאָר פון 40 פּערזאָן אונטער דער לייטונג פון דיריגענט י. רובין. ס'איז צו האָפען, אַז דער זאַל פון פילהאַרמאָניע וועט זיין איבערפול, בפרט, אַז די הכנסה געהט לטובת דעם פילאַנטראָפּישען פעראיין „עזרה מהרה", וועלכע ערטיילט איהרע קראַנקע ערצטליכע הילף.

אין אַלגעמיינעם סך-הכל אַ זעהר אינטערעסאַנטע פאָרשטעלונג. די פאָרשטעלונג ווערט נאָך געשפּילט דעם שבת און אין די לעצטע יום-טוב טעג. מאָנטאָג און דינסטאָג 12 פריה און 4 נאָכמ..

אַלע אַנהענגער פון אַ גוטען טעאַטער, דאַרפען אויסנוצען די געלעגענהייט און בעזוכען די פאָרשטעלונג.

„פישער-שיף 47"

די לאָדזער יודישע טעאַטער סטודיע, וואָס האָט זיך שוין קונה-שם געווען מיט אַ רייהע גלענצענדע אויפפיהרונגען, האָט אונז דעם היינטיגען יום-טוב ווידער אַמאָל צוגעטראָגען אַ בייעם ספּעקטאַקל, וועלכער האָט דערוויזען, אַז דער צוטרוי, פון וועלכען די סטודיע געניסט, איז אַ פערדינטער. די ביינע אויפפיהרונג „פישער-שיף 47" איז אַ בייע הערגרייכונג פון דער אויבענדערמאָהנטער סטודיע.

אין דער פּיעסע קומען צום אויסדרוק די שטאַרקע סאָציאַלע קאָנפליקטען אינ'ם לעבען פון די פישער, וואָס האָבען אויך נישט פערלוירען די אַקטואַליטעט אין דער היינטיגער צייט. דער רעזשי איז געלונגען אין אַ רייהע מאַסען-סצענעס אַרויסצוברענגען דעם צאָרן פון געפּלאָגטען פישער-פאָלק.

געשפּילט איז די דראַמע גלענצענד און גוט

ערפאָלג פון דער „יודישער באַנדע" אין „פילהאַרמאָניע"

דאָס ערשטע פּראָגראַם ביי דער „יודישער באַנדע" אין „פילהאַרמאָניע" געהט מיט דערפאָלג. עס שפּילען: חנה גראָסבערג, לילי ליליאַנאַ, מאַלווינאַ ראַפּעל, דוד לעדערמאַן, לעאָן ליבגאָלד, הערמאַן פעניגשטיין, זישע קאַץ, אייזיק ראָטמאַן. קאָמפּאָזיטאָר דוד בייגעלמאַן און ראובן מאַרסאַלאָוו.

דאָס פּראָגראַם „אויף טיש און אויף בענק" פאַרמאָגט אַ סך הומאָר, שלאַגער-לידער, סקעטשען, פאָלקסטימליכקייט, יודישע און דזשעז-מוזיק און פּאָליטישע סאַטירע אויף אַלגעמיינע און לאָדזער טעמעס.

היינט פרייטאָג, 9 אָוועגד און מאָרגען שבת 4 נאָכמיטאָג און 9 אָוועגד ווערט ווייטער געגעבען „אויף טיש און אויף בענק"!...

מעלדונגען.

קאָמוניקאַט פון זש. ט. ק.

שטאַטישע אויספלוגען:

דינסטאָג, דעם 2-טען אָקטאָבער ה. י. קומט פאָר אַנ'אויספלוג אין דער ברויערייַ פון גוסטאַוו קייליך. צוזאַמענטרעף: דינסטאָג, 8,30 פריה אויף אָרלע-גאַס 35.

קאָלאָניסטען-באַל:

ווי עס איז געווען פאָראויסצוזעהן, האָט דער היי-יעהריגער קאָלאָניסטען-באַל פון די זשעטעקאָ-קאָלאָניסטען, וועלכער וועט פאָרקימען דעם 29. ה. ח. אַרויסגערופען א געוואַלדיגע פעראינטערעסירונג און. באמת. זאָגט דער באַל צו צו זיין אינטערעסאַנט אין אלע פרטים: אויסער א גאַנצע רייהע, זעהר אינטערעסאַנטע אַטראַקציעס, וועלען אויך די זוכה-בגורל האָבען אַ מעגליכקייט פון אַ בחנמ'דיגען 8-טאָגיגען פערברענגען אויף דער ווינטער-קאָלאָניע פון זשעטעקאָ אין זאַקאָפּאַנע.

דער אָרקעסטער ווערט אָנגעפיהרט פון די בעקאַנטע מוזיקער, די ה"ה זשעלאַזאָ און שימ קצוויטש. די נאָך אין אַ קליינער צאָל געבליבענע בילעטען, צו בעקומען אין סעקרעטאַריאַט פון דער געזעלשאַפט און אין טאָג פון באַל ביי דער קאַסע פון ווייסען זאַל פון „מאַנטויפעל".

שפּראַך-קורסען:

עס ווערען שוין אָנגענומען איינשרייבונגען אויף די קורסען פון יודישע, העבּרעאישע, ענגלישע, פראַנצויזישע און עספּעראַנטע שפּראַכען. אינפאָרמאַציעס ערטיילט דער סעקרעטאַריאַט פון דער געזעלשאַפט, וואָלטשאַנסקאַ 35, טעל. 121-53 יעדען טאָג פון 9–11 פריה און פון 6–10 אָוועגד.

איגוד הציונים המדינתיים סניף שלישי „נורדיה" בלודז, פּילסודסקיעגאָ 57.

וואָכען - קאַלענדאַר:

היינט, פרייטאָג, ד. 27/9, פּינקטליך 8.30 אָוועגד רעפעראַט א.ד.ט. „דער איינציגער אויסוועג פאַר רעוויזיאָניסטען – דער אַריינטריט אין דער יודענשטאַאַטס-פּאַרטיי". רעפערענט ח' זאַנדער. איינגאַנג פריי! נאָכ'ן רעפעראַט דיסקוסיעס.

מאָרגען, שבת, ד. 29 סעפּטעמבער, 5 נאָכמ. אַ חברישער טיי-אָוועגד.

מאָנטאָג, דעם 1 אָקטאָבער, 6 אַ זייגער אָוו. חוג „קדימה" פיהרט ח' סטוד. חיים קאַראַ.

דינסטאָג, ד. 2 אָקטאָבער, 5 אַ זייגער נ.מ. אַ חברישער טיי אָוועגד.

מיטוואָך, דעם 3 אָקטאָבער, 9 אַ זייגער אָוו. חוג „צופיה" פיהרט ח' גצרטלער.

דאָנערשטאָג, ד. 4 אָקט. 9 א זייגער אָוו. חוגים „מוריה – דבורה" פיהרט ח' פּראָפּעסאָרסקי.

דאַמען-שניידער אַטעליער

Sz. KAC Legjonów 3
(dawn. Zielona)
Tel. 149-67

נעמט אָן אַלע אַרט בעשטעלונגען לויט די נייעסטע מאָדעלען צו צוגענגליכע פּרייזען
פון איינענע און אָנפּערטרויטע סחורות
ספּעציאַליסט פון פוטער-אַרבייט

☞ וויכטיג ☜
פאַר הויזבעזיצער!
אַ טיכטיגער הויז-פערוואַלטער וויל אָננעהמען איינציגע הייזער צו פיהרען מעלדונקעס פאַר מינימאַלע פּרייזען. און נעהם אָן אויך הייזער אין דזשערזשאַווע ווי אויך אַדמיניסטראַציע. אָפּערטען אונטער „גאַראַנטי". 2830

Dr. W. ŁAGUNOWSKI
Piotrkowska 70, tel. 181-83
spec. choroby skórne, weneryczne i moczopłciowe
(Leczenie niemocy płciowej).
Gabinet Roentgeno-leczniczy.
Przyjmuje od 8³⁰ do 10³⁰ 1—2³⁰, od 6. do 8³⁰ w. w niedzielę i święta od 10—1
Oddzielna poczekalnia dla pań.
Dla niezamożnych CENY LECZNICE.

Dr. med.
Eychner Jakób
ספּעציאַל. פון אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען
שרודמיעסקאַ 12, טעל. 111-24.
נעמט אָן טעגליך פון 5 ביז 7 אָוועגד. זונטאָג און חגאות פון 3—4.

Dr.
S. Kantor
ספּעציאַליסט פאַר הויט און ווענערישע קראַנקהייטען (סיפיליס און טריפּער), היילט מענער-שוואַכע וואָינט יעצט
Piotrkowska 90, tel. 129-45
נעמט אָן פון 8–2 נאָכמ. און פון 4–9 אוו., זונטאָג און יום-טוב פון 8–2 נאָכמ. פאַר אונבעמיטעלטע – לעטשניצע-פּרייזען.

DR.
Szymon Grinberg
(אָרדינירט זומער אין ווישניאָוואַ-גוראַ)
צוריקגעקעהרט
פּילסודסקיעגאָ 55, טעל. 168-58.
נעמט אָן פון 5—3.

JEDYNY INTERNAT DLA DZIECI ŻYDOWSKICH
„MŁAWA"
Szkoła Powszechna i Gimnazjum (z prawami) (koedukacyine)
Osobiście: Cytron, Piotrkowska 20, lewa of. 1 p.
tel. 242-10 od 25/IX. do 1/X. wł. od g. 4 — 6.

עלעגאַנטע דאַמען און הערען
טראָגען
לוקסוס-שיך
נור פון

L. ODERBERG
לאָדז, פּיעטריקאָווער 17.
נייעסטע מאָדעלען! שעהן און עלעגאַנט! צוגענגליכע פּרייזען!

ROCZNY
Wieczorny Kurs Tkactwa
przy Szkole Przemysłowej Tow. Szerz. Oświaty i Wiedzy Techn. wśród Żydów
w ŁODZI, POMORSKA 46/48.
איינשרייבונגען מאָנטאָג, דינסטאָג, מיטוואָך און דאָנערשטאָג פון 7–9 אָוועגד נעהמט אָן די קאַנצעלאַריע פון קורס, פּאָמאָרסקאַ 46/48, טעל. 163-80.

ברוך-קראַנקע!!!
ערשטע און איינציגע אָרטאָפּעדישע הייל-אַנשטאַלט אין לאָדז, פון דעם אין גאַנץ פּוילן בעריהמטען ספּעציאַליסט אָרטאָפּעד דיר. י. ראַפּאַפּאָרט. וועלכער עקזיסטירט 30 יאָהר און איז געוואָרען אָנערקענט פון פיל בעוואוסטע פּראָפעסאָרען.

Dyr. J.Rapaport
ברוך-לײדענדע! ספּעציעלע אָרטאָפּעדישע גומי-הייל-באַנדאַזשען פון מיין אָרטאָפּעד. הייל-אַנשטאַלט בעזייטיגען אָהן שום אָפּעראַציע, ראַדיקאַל שנעל און זיכער מיט דעם גרעסטען ערפאָלג, די שווערסטע, געפעהרליכסטע און פערעלטערסטע פערדענגדע ברוכען ביי מענער, פרויען און קינדער. — ספּעציעלע אָרטאָפּעד. הייל-באַנדאַזשען פאַר צוריקגעקומענע ברוכען נאָך אָפּעראַציעס, ווי אויך ספּעציעלע אינדיווידועלע צוגעפּאַסטע אָרטאָפּעד. בויך-באַנדאַזשען געגען אַראָפּלאָזען זיך פון מאָגען און קישקעס.

פאַר קאַליקעס, הויקערס און אַלערערט פעהלער פון גוף!
אין מיין אָרטאָפּעד. הייל-אַנשטאַלט ווערען אויסגעפּערטיגט די הײַלבערסטע און פון פיל פּראָפעסאָרען אָנערקענטע מאָדערנע סיסטעמע אָרטאָפּעד. הייל-גאָרטעלען פאַר פערקרימונג פון רוקען-ביין (Skrzywienie Kręgosłupa), ביין-שווינדזוכט, לײמונגען, פערקרימטע פיס ביי קינדער און ערוואַקסענע קינסטליכע הענד (פּראָטעזען) און פיס, ווי אויך די פּראַקטישסטע אָרטאָפּעדישע אַפּאַראַטען פאַר שמערצליכע פלאַטפיס לויט גיפּס-מאָדעל.
אַכטונג! אַלע קראַנקע אין מיין אָרטאָפּעד. הייל-אַנשטאַלט, ווערען נאָר פון מיר פערזענליך בעהאַנדעלט.
30 יעהריגע פּראַקטיק, פולע גאַראַנטיע!
ערמעסיגטע פּרייזען! ספּעציאַנט טעגליך פון 9 פריה ביז 7 אָוו. עס ווערען אויך אָנגענומען מיטגלידער פון אובעזפּ. ספּאָל. (קאַסע-כאָריך). אַכטונג!
ערשטע און איינציגע אָרטאָפּעדישע הייל-אַנשטאַלט אין לאָדז
Spec. Dyr. J. RAPAPORT, Ortoped.
פון לעמבערג
Łódź, Wólczańska 10, front, parter, tel. 221-77.

הערצליכען דאַנק
איך מאַך עפענטליך בעקאַנט, אַז דער ה' דיר. י. ראַפּאַפּאָרט, וואוינהאַפט אין לאָדז, וואָלטשאַנסקאַ 10, דער בעריהמטער אָרטאָפּעדישער ספּעציאַליסט האָט אין אַ קורצער צייט מיך בעפרייט, אַדאַנק זיין הייל-אָרטאָפּעדישען באַנדאַזש פון רופּטור, וואָס איז ענטשטאַנען נאָך אַנ'אָפּעראַציע. איך בין גענצליך אויסקורירט פון רופּטור.
(—) Leokadja Herkt
Łódź, Nowe Chojny), ul. Miła 7.

NOWOCZESNE **KURSY** kroju — szycia i modelowania zatwierdzone przez Minist. W. R. i O. P. **LINY KAUFMAN** Piramowicza Nr. 2 róg Cegielnianej, I p. front, tel. 207-23. Przyjmuje się z a p i s y od 10 rano do 7 wiecz. PO UKOŃCZENIU WYDAJE SIĘ ŚWIADECTWA

GRAND-KINO

פאספארטוס און הנחה - בילעטען אומגילטיג ביז'ן אפריפען. אנהייב 12 אַ זייגער בייטאג.

היינט און פאלג. טעג! די בעסטע קאמעדיע פון דער וועלט

„רוימישע סקאנדאלען"

די ערשטע אין דער געשיכטע פון דער קינא-קונסט מאנומענטאלע קאמעדיעס. ■ אימפאנירענדע אויסשטאטונג. ■ הונדערטער פון די שענסטע גירלס. מיט EDDIE CANTOR דער פאפולערסטע קאמיקער פון דער וועלט אין דער הויפט-ראל, עס נעהמען אויך אנטייל David Maners i Glorja Stuart ■ אויסערן פראגראם: קלאנג-צוגאבע אין קאלירען א. נ. „נח'ם תבה" ■ אנהייב 12 אַ זייגער בייטאג.

קלאנג-קינא CAPITOL זאוואדזקא 16

היינט און פאלג. טעג! ELŻBIETA BERGNER i DOUGLAS FAIRBANKS אין עפאכע-פילם-מייסטערווערק, רעזשי Paul Cziner א.ג.

יעקאטערינא די גרויסע

אויסערן פראגראם: רעוואלאציע-צוגאבע פון סיל-סימפאניע „פ ר י ה ל י נ ג פ ו ן פ י י ג ע ל" ווי אויך לאנד און אויסלאנד-אקטואליטעטען
אנהויב פון די סעאנסען 4.30 נאכמ. שבת, זונטאג און יום-טוב 12.30 פריה. ■ היינט און מארגען — אנהייב 12.30 בייטאג

קלאנג-קינא „CZARY" 2 ציגעל-גאס 2

צום ערשטעז מאל איז לאדז! ■ היינט גרויסע פרעמיערע! ■ ערעפנונג פוז סעזאז
דאס רייצענדע 8-יעהריגע יונגעל דער בעקאנטער סטאר DICKIE MOORE אין פרעכטיגען פילם לויט דער ערצעהלונג פון Karol Dickens א. נ.
אין די איבריגע ראלען: William Boyd i Barbara Kent

„OLIVER TWIST"

אויסערן פראגראם! ■ אנהייב 4 אַ זייגער נאכמיטאג. ■ אויפן 1-טען סעאנס זענען אלע פרייזען פערקלענערט!

TEATR LITERACKO-ARTYSTYCZNY **„ALHAMBRA"** 34 PRZEJAZD 34

שטעלט פאר די פרעכטיגע און אקטועלע רעווי א. נ.

„מיר שיסען אין ציל"

מיט'ן אנטייל פון די נייאנגאזשירטע ארטיסטען פון די ווארשאווער ביהנעס: Genny Teddy, Suth-Markiewiczówna, M. Boczkowski, Lida Zarow, Ordeński, Darski, Melerwil i inn.
אין פראגראם: אינסצעניזאציעס גראטעסק, אקראבאט ישע טענץ, געזאנג א.ז.וו. טעגליך 2 פארשט. 8 און 10 אוו. שבת און זונטאג 3 פארשט. 5, 7.30 און 10 אוו.

קינא-רעווי AMOR פאמארסקא 89 טעל. 248-05 דער ביליגסטער טעאטער אין לאדז!
רעגערשטאג, פרייטאג, שבת און זונטאג. קרווים-פרייזען פון 54 גר. ביז 1,09 דער זאל ... אנהויב פון די סעאנסען ... זונטאג און יום-טוב 3 נאכמ.

■ פון מאנטאג, ד. 24-טן ביז זונטאג, ד. 30-טן סעפטעמבער איינשליסליך ■
אויף דער ביהנע! פערבאנד פון פוילישע ווארשאווער ארטיסטען אונטער דער לייטונג פון WACŁAW ZWIRSKI
גרויסע אימפאנירענדע פארשטעלונג

„צירק איז געקומען"

— אין פראגראם: — Lu-Czen-Fu כינעז. עקוויבאט, Duo Ignacjo עקסצענטר. טענץ, Sir Bell, Cyganka Ara לעבעדיגע לאלקעס, Masza i Pasza דרעסור פון פערד, Niselli מוזיק. עקסצענטריק, Prof. Lipardt בעקאנטער שיסער.
א באלעט און אנד. אטראקציעס! ■ ריינגקאמפען פון טשעמפיאנען ■ פערגרעסערטער ארקעסטער!
■ אויפ'ן עקראן: „RASPUTIN" דער גיסט-געקרוינטער צאר פון רוסלאנד. דער טייוועל פון די פרויען.

קלאנג-קינא RAKIETA Sienkiewicza 40. Tel. 141-22

CSIBI

היינט און פאלגענדע טעג!

פרייז פון אנ'אנאנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

קליינע אנאנסען

פרייז פון אנ'אנאנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

פרייע פאסטענס

אַ קוואליפיצירטע שיך-עקספעדיענטקע קען זיך מעלדען ביי וואלקאוויטש, פאמארסקא 3. 4084

אַ לערן-יונגעל ווערט געזוכט צו אַ דאמען-שניידער ווסכאדניא 15, וו. 16.

אַ קוואליפיצירטע וויקאנטשארקע צו מייטערס, בעסערע ארבייט, ווערט געזוכט ביי מ. טעפעל, זשידאווסקא 17.

ס'ווערט געזוכט אַ פרוילין צו אַ בופעט פילסודסקיעגאַ 57, רעכטע אפיצ. פרשטער איינגאנג, וו. 46. צו ערפאהרען פון 12-1.

ראקאלען

אַ לאקאל פאַרמער צו פערמיטען פון זאפארט, ביליג דירה-געלד, טראמוואַי צו דער פאבריק אויף נארוטאָוויטשאַ 84. צו ערפאהרען אין שאכטעל-פאבריק.

אבצוגעבען אנ'ארט צו שלאפען פאר 2 יונגעלייט ביי אנ'אינטעליגענטער פאמיליע. 11. ליסטאפאד 16, וו. 22.

ביליג צו פערמיטען 1 צימער מיט אַ קיך און אַ סוטערינע, געאייגנעט אויף אַ פאבריק, דרעוונאָווסקא 4, רוג אַלטער מארק. צו ערפאהרען ביים ווירט.

אנ'אנשטענדיגער יונגערמאן קען בעקומען אנ'ארט צו שלאפען אין אַ צימער מיט אַ בעזונדערען איינגאנג. זיך מעלדען זגערזשער 21, וו. 99, ביי צעפעלינסקי.

אנ'אנשטענדיגער יונגערמאן זוכט אַ קלענער צימער ביז 35 זל. אַ קווארטעל. צו ערפאהרען ביי קאלמאנאוויטש, נאווא-מיעסקא 9.

עס ווערט פון זאפארט געזוכט אַ צימער ביי אַ פאמיליע, אין דער געגענד פון ווסכאדניא, קילינסקיעגא, נארוטאוויטשא. אפערטען אין אדמ. אונטער „A.A."

אַ בעקוועהם ארט צו שלאפען פאר 2 אנשטענדיגע יונגעלייט איז אבצוגעבען. פאמארסקא 14, אין אפיצינע, 2. שטאק, ביי לאסקי.

צו פערמיטען 1 צימער און קיך מיט בעקוועהמליכקייטען געאייגנעט אויף אַ וואוינונג אדער פאר ווערקשטעל, פון 3-11 זאוואדזקא 16a, ביים וועכטער.

פערשידענעס

איך זוך צו קויפען אַ האנד-שראמע מיט אַ פייפען-שטאק. ס'קען אויך זיין אַ האנד-טרייב-מאשין מיט פייפען. אפערטען אונטער „טעקסטיל". 4082

אַ וואוזעק אין גוטען צושטאנד ווערט געזוכט צו קויפען, גדאנסקא 21 פינדנער. 4057

איך קאן מיטנעהמען קיין פאלעסטינע 2 פרויאן. צו ווענדען זיך זאוואדזקא 17 וו. 45 פון 5-7 נאכמיטאג. 3079

איך זוך אַ פערטנטווארטליכען פאסטען. איך גיב אלס קויציע 3000 זל. אפערטען אין אדמ. אונטער "N F" 4067

Zagubiono 3 weksle (1 na zł. 400 pł. 30/9-34 wystawca I. H Łęczner na zlecenie Sz. Śniadowicz, (2 na zł. 500 pł. 30/9-34 (3 na zł. 500 pł. 5/10-34 wystawca M. Blum, Warszawa na zlecenie Goldberga, weksle unieważniam. B. Krymołowski, Piotrkowska 66. 4061

אַ פעהיגער יונגערמאן מיט 400 זל. קויציע זוכט וועלכע ס'איז בעשעפטיגונג. אפערטען פאר „S. N." אין אדמיניסטר. פון „נייעם פאלקסבלאט". 6063

ס'דראהט אַ גרויסע שטראף פאר נישט פיהרען קיין האנדעלס-ביכער. יעדער קען ערלערנען אין פערלויף פון אַ מאנאט דאפעלטע בוכפיהרונג (ווי אויך פערקירצטע) און זעלבסטשטענדיג פיהרען שנורירטע ביכער לויט געזעץ-פארדערונג; לערן שרייבען אויף מאשין און קארעספאנדענץ, ס'ווערט אויך איינגעפיהרט און ערגעפענט אלע ארט ביכער. 4065 אדרעס: Wólczańska 41, m. 32

Zaginiony został kwit kaucyjny, Elektrowni Łódzkiej za Nr. 74006 na zł. 15. na imię Mendla Gliksmana, Zgierska 116 kwit zostaje unieważniony. 4069

צו בעקומען שייטלען מיט פארי. זער שרינדען ביי פרוי ראזענבערג קאמיענא 5 צווייטער הויף צווייטער שטאק וו. 36.

עס ווערט אנגענומען לוין-ארבייט אויף 5/80 מאשינען, צו ערפאהרען זאוואדזקא 4, וו. 21. 4071

אכטונג, שדכנים! שדכנים, וועלכע פערקעהרען אין בעסערע הייזער פערשטענדיגט איך טעלעפאניש 179-58 פון 3-4 נאכמ. פעררופען זיך אויף יאקוב.

פאקן-פעלטענס און זשרעבאק-פעלטענס ווי אויך סקונקס קרעגען ביליג בעלעגענהייטליך ביי Najtansze źródło wyrobiów futrzanych Brzerzinska 25/27 (פראנט-געוועלב)

וויכטיג נייעס! פאר קליינע נרע שענס קאנט איהר און אייער פאמיליע זיין אסעקורירט אויף קראנקהייטס-פאל, ווענדען זיך דירעקט לאדז קאספערניקא 4 מ. 26 טעל. 203.94. 3980

וויכטיג פאר פאליסען איינהאבער! אלע פאליסען וועלכע זענען געמאכט געווארען אויף געוועהנליכע דאלארען, און זענען יעצט געווארען איבערגערעכענט אויף 5,40 זל. קאנט איהר דעם דיפערענץ פון 3,50 זל. צוריק געווינען, ווען איהר ווירד זיך ווענדען דירעקט לאדז קאפערניקא נומער 4 וו. 26 טעל. 203.94

אַ זעהר ענערגישער יונגערמאן אַ געוועזענער סוחר פון דער קאנפעקציע-בראנזשע מיט 6 קלאסיגער בילדונג געענדיגט האנדעלס-קורסען זוכט אַ פאסטען. אפערטען אונטער M. Z. אין דער אדמ.

אנאנסען-פרייז פאר אַ מילימעטער-שורה
מורן טעקסט—18 גר. פרייטאג און ערב-יו"ט—24 גר. אין דער זייט. שפאלטען
אין טעקסט—40 . . . . —60 . . . . 4 .
נאך טעקסט—12 . . . . —18 . . . .
. . . דער שטארט 50 פראצ. טייערער, אויסלאנד 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען — 10 גר. אַ ווארט

נעקראלאגען—20 גר. אַ מ/מ (אין דער זייט ' שפאלטען) קליינע אנאנסען ביז 15 ווערטער 1 זל. יעדעס מערעריגע ווארט — 10 גר.

אבאנעמענטס-פרייז: אין לאדז — 4 זלאטעס אַ חודש מיט אטטראגען אַ היים. אויף דער פראווינץ — 5 זל. אַ חודש; אין אויסלאנד 7 זל. אמעריקא—1 דאל.

פעהלערן, וועלכע ענדערן נישט פרינציפיעל דעם אינהאלט פון דער אנאנס בערעכטיגען נישט צום איבערדרוקען די אנאנס אדער צוריקצוצאהלען פאר דעם אנאנס

פאר'ן אינהאלט און טעקסט פון די אנאנסען איז דער פערלאג נישט פעראנטווארטליך. די אדמיניסטראציע ... פון בייטאג ... ביינאכט

Za wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman
Czcionkami i druk. rotac. „Najer Folksblat", Piotrkowska 21.